

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI TİCARET VE LOJİSTİK ANA BİLİM DALI

**KÜRESELLEŞMENİN SOSYAL KUTUPLAŞMA
ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: AVRUPA BİRLİĞİ
ÜLKELERİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ZEYNEP IRKIN

GAZİANTEP
OCAK 2012

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI TİCARET VE LOJİSTİK ANABİLİM DALI

**KÜRESELLEŞMENİN SOSYAL KUTUPLAŞMA
ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: AVRUPA BİRLİĞİ
ÜLKELERİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Zeynep ÇİRKİN

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Aylin KOÇ

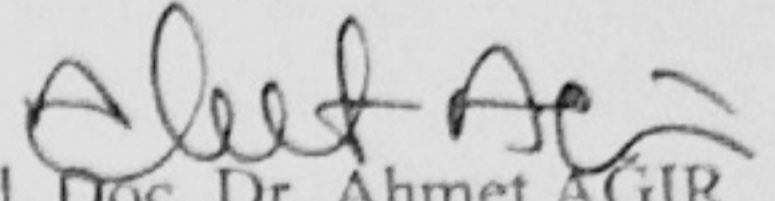
GAZİANTEP
OCAK 2012

**KÜRESELLEŞMENİN SOSYAL KUTUPLAŞMA
ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: AVRUPA BİRLİĞİ
ÜLKELERİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA**

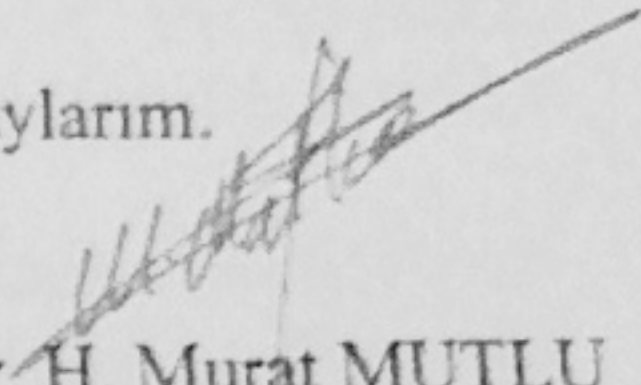
Zeynep ÇİRKİN

Tez Savunma Tarihi: 29.12.2011

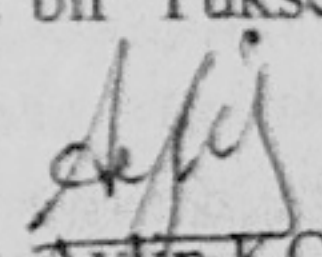
Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Yrd. Doç. Dr. Ahmet AĞIR
SBE Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları sağladığını onaylarım.

Yrd. Doç. Dr. H. Murat MUTLU
Enstitü ABD Başkanı

Bu tez tarafımca (tarafımızca) okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Aylin KOÇ
Tez Danışmanı

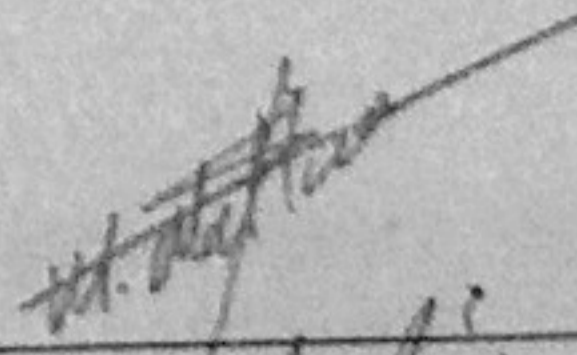
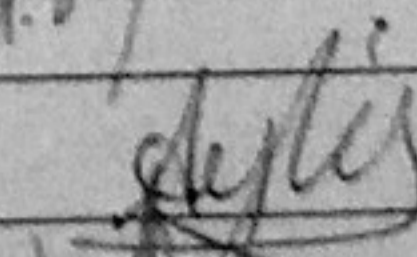
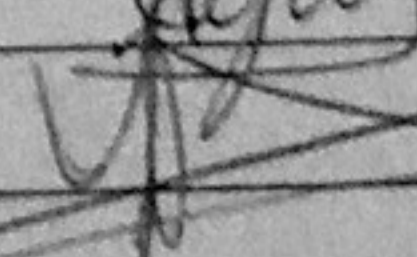
Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri:

Yrd. Doç. Dr. H. Murat MUTLU

Yrd. Doç. Dr. Aylin KOÇ

Yrd. Doç. Dr. A. Yılmaz ATA

ÖZET

KÜRESELLEŞMENİN SOSYAL KUTUPLAŞMA ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA

ÇİRKİN, Zeynep

Yüksek Lisans Tezi, Uluslararası Ticaret ve Lojistik Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Aylin KOÇ

Ocak 2012, 122 sayfa

Küreselleşme, ulusal sınırların ortadan kalkmasını, ülkelerin dünya ile entegrasyonunu ifade eden sosyal, kültürel, ekonomik, politik ve hukuksal bir süreçtir. Küreselleşme kavramı, özellikle 1980’li yıllardan itibaren yoğun olarak kullanılmıştır. Ancak temelleri 15. ve 16. yüzyılda “Coğrafi Keşifler” ile atılmıştır. Küreselleşme süreci bir ülkeye ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel olmak üzere dört farklı boyutta etki etmektedir.

Yapılan çalışmada sosyal kutuplaşma kavramı küreselleşme ekseninde ele alınmıştır. Sosyal kutuplaşmanın nedenleri; gelir dağılımı eşitsizliği, ekonomik yapıdaki dönüşüm, istihdam koşullarının yeniden yapılanması ve göçlerin artışıdır. Bu nedenlerin ortaya çıkardığı sonuçlar ise işsizlik, yoksulluk, suç oranlarının artması, kentsel yapının değişmesi ve mesleki kutuplaşmadır. Küreselleşme aslında çok boyutlu bir kavramdır. Bu farklı boyutlar ve ülkelerin içinde bulunduğu farklı koşullar ülkelerin bu süreçten değişik şekillerde etkilenmelerine neden olmaktadır. Küreselleşme, gelir dağılımı eşitsizliği ve sosyal kutuplaşma ekseninde yapılan çalışmalardan bazıları küreselleşmenin gelir dağılımı eşitsizliğini arttırdığını gösterirken bazıları aksini göstermektedir. Gelir dağılımı eşitsizliği, toplumsal eşitsizliği ve sosyal kutuplaşmayı oluşturan nedenlerden biridir. Yapılan tezde, 2008 yılı için

Bu çalışmada küreselleşme süreci ve sosyal kutuplaşma arasındaki ilişkiyi tespit etmek amacıyla 2008 yılı için AB ülkeleri baz alınarak yatay kesit analizi yapılmıştır. 27 AB ülkesinden oluşan gelişmiş ülke grubunda küreselleşme sürecinin sosyal kutuplaşmayı azalttığı yönünde bulgulara ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, sosyal kutuplaşma, gelir dağılımı eşitsizliği, yatay kesit analizi

ABSTRACT

THE EFFECT OF GLOBALISATION ON SOCIAL POLARISATION: AN APPLICATION ON EUROPEAN UNION COUNTRIES

ÇİRKİN, Zeynep

Master Thesis, Department of International Trade and Logistics

Supervisor: Assist. Prof. Dr. Aylin Koç

January 2012, 122 pages

Globalisation is a social, cultural, economical, political and legislative process that expresses the abolishment of national borders and entegration of nations to the whole world. The term globalisation started to be used intensively espacialy in 1980's. However, the concept was established in the 15th. and 16th. centuries during the geopractical expeditions.

The process of globalisation has four effects on an country such as economical, political, social and cultural. In the study the concept of social polarisation is dealt with in the context of globalisation. The reasons of social polarisation; inequality of national income, the transformation in the economic structure, the reformation of conditions in labour market and the increase of migration. The consequences of these reasons are unemployment, poverty, increase in crime rate, changes in urban structure and vocational polarisation. Shortly, globalisation is a multi - dimensional concept. These different dimensions and different sitions of countries cause all the countries to be affected differently.

Some of the researches done in the fields of globalisation, the inequality of national income and social polarisation show that globalisation increases the inequality of national income, whereas some of the results show just the opposite. The inequality of national income one of the reason which leads to societal inequality and social polarization. In this thesis that was prepared within these topics, it is confirmed that there is a relation between the globalization and social polarisation.

In this study, a cross-section analysis was done for European Union which is inclusive 27 Developed Countries for the year 2008 to spot the relation between the globalisation process and the social polarisation. And The result was globalisation process effects social polarisation in good way for European Union Countries.

Key Words: Globalisation, social polarisation, distribution of income inequality, cross-section analysis

İÇİNDEKİLER TABLOSU

ÖZET	ii
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER TABLOSU	iii
TABLolar LİSTESİ	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	vii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	viii
BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
GİRİŞ.....	1
1.1. GİRİŞ.....	1
İKİNCİ BÖLÜM	4
LİTERATÜR.....	4
2.1.KÜRESELLEŞME KAVRAMI.....	4
2.1.1. Tarihsel Gelişim	8
2.2.KÜRESELLEŞME YAKLAŞIMLARI	11
2.2.1. Aşırı Küreselleşmeci Yaklaşım	12
2.2.2. Küreselleşme Karşıtı Yaklaşım	14
2.2.3. Dönüşümcü Yaklaşım	14
2.3.KÜRESELLEŞMENİN ETKİLERİ.....	19
2.3.1. Ekonomik Boyut.....	19
2.3.1.1. Finansal Küreselleşme.....	21
2.3.1.2. Üretimin Küreselleşmesi	23

2.3.1.3. Ticari Küreselleşme.....	25
2.3.2. Siyasi Boyut	26
2.3.3. Kültürel ve Sosyal Boyut	28
2.4. KÜRESELLEŞMENİN UNSURLARI	30
2.4.1. Ekonomik Liberalizm.....	30
2.4.2. Bilgi Teknolojileri ve Bilgi Toplumu.....	30
2.4.3. Merkez Ülkelerin Etkisi	31
2.4.4. Uluslararası Rekabet.....	32
2.5. KÜRESELLEŞMENİN İKTİSADİ AKTÖRLERİ	30
2.5.1. Uluslararası Para Fonu	34
2.5.2. Dünya Bankası	35
2.5.3. Dünya Ticaret Örgütü.....	36
2.5.4. Çok Uluslu Şirketler.....	37
2.6. SOSYAL KUTUPLAŞMA	39
2.7. SOSYAL KUTUPLAŞMANIN NEDENLERİ.....	47
2.7.1. Gelir Dağılımı Eşitsizliği.....	53
2.7.2. Ekonomik Yapıdaki Dönüşüm	53
2.7.3. İstihdam Koşullarının Yeniden Yapılanması	53
2.7.4. Mesleki Yapıdaki Dönüşüm	57
2.7.4.1. Kadın Gücü İstihdamı.....	60
2.7.5. Küreselleşme ve Uluslararası Göçlerin Artışı	61
2.8. SOSYAL KUTUPLAŞMANIN SONUÇLARI	65
2.8.1. İşsizlik	65
2.8.2. Yoksulluk	67

2.8.3. Suç Oranlarının Artması.....	65
2.8.4. Kentsel Yapının Değişmesi	73
2.8.5. Mesleki Kutuplaşma.....	77
2.9. KÜRESELLEŞME VE SOSYAL KUTUPLAŞMA İLİŞKİSİ.....	77
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	83
MATERYAL VE YÖNTEM	83
3.1. MATERYAL.....	84
3.2. YÖNTEM.....	84
3.3. SOSYAL KUTUPLAŞMANIN HESAPLANMASI	85
3.4. KÜRESELLEŞME ENDEKSİNİN HESAPLANMASI.....	87
3.5.SOSYAL KUTUPLAŞMA ALANINDA YAPILAN AMPİRİK ÇALIŞMALAR.....	84
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	96
BULGULAR VE TARTIŞMA	96
4.1. AMPİRİK MODEL VE VERİLER.....	96
4.1.1. Araştırmada Kullanılan Ekonometrik Model.....	98
4.1.2. Araştırmada Kullanılan Veri Setleri ve Kaynakları	99
4.2. AMPİRİK MODELİN TAHMİN SONUÇLARI VE YORUMLANMASI.....	98
SONUÇ VE ÖNERİLER	99
KAYNAKLAR.....	Error! Bookmark not defined. 108
EKLER	Error! Bookmark not defined. 122
ÖZGEÇMİŞ.....	Error! Bookmark not defined. 123

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 2.1. Küreselleşme Tanımları	7
Tablo 2.2. Küreselleşmeyi Kavramsallaştırma:Üç Eğilim.....	18
Tablo 2.3. Uluslararası Finansal Düzenleme Girişimleri	22
Tablo 2. 4. İlk On Ulus Ötesi Şirket ile Ülkelerin Gelirlerinin Karşılaştırılması.....	39
Tablo 2. 5. Küreselleşmenin Dünya Gelir Eşitsizliği Üzerindeki Etkileri	51
Tablo 2. 6. Sektörel ve Bölgesel İstihdam Dağılımı	56
Tablo 2. 7. Dünyadaki İşsizlik 2000-2009	58
Tablo 2. 8. Erkeklerin Cinsiyete Göre Sektörel ve Bölgesel İstihdam Dağılımı Error!	
Bookmark not defined.	60
Tablo 2. 9. Kadınların Cinsiyete Göre Sektörel ve Bölgesel İstihdam Dağılımı	60
Tablo 2. 10. Kentsel Yoksulluk: Nedenleri ve Sonuçları.....	69
Tablo 3.1. Kearney Küreselleşme Endeksi Değişkenleri ve Değişkenlerin Ağırlıkları	86
Tablo 3.2. Maastricht Küreselleşme Endeksi Değişkenleri	87
Tablo 3.3. KOF Endeksi Alt Bileşenleri ve Ağırlıkları.....	88
Tablo 3.4. Sosyal Kutuplaşmayla İlgili Yapılan Ampirik Çalışmaların Tablosu	94
Tablo 4.1. ModelinTahmin Sonuçları	98
Tablo 4.2. ModelinTahmin Sonuçları	98

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2. 1. Sosyal Kutuplaşma ve Diğer Faktörlerin İlişkisi	43
Şekil 2. 2. Sosyal Kutuplaşma Yok	45
Şekil 2. 3. Sosyal Kutuplaşma Var	45
Şekil 2. 4. Sosyal Kutuplaşma Toplumsal Yapı İçindeki Gösterimi	46
Şekil 2. 5. Ekonomik Değişim Sosyal Kutuplaşma ve Mekansal Ayrışma Modeli ...	47
Şekil 2. 6. ABD ve Kanada'daki göçmen sayısı (Milyon)	62
Şekil 2. 7. Gelişmekte Olan Ülkelerde İnsan Kaynağı Akışı	64
Şekil 3.1. Lorenz Eğrisi	85

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
ÇUŞ	:	Çok Uluslu Şirketler
DTÖ	:	Dünya Ticaret Örgütü
EU 27	:	Avrupa Birliği Üyesi 27 Ülke
FAO	:	Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü
GATT	:	Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
GSMH	:	Gayri Safi Milli Hasıla
G 7	:	ABD, Almanya,Fransa, Kanada, İtalya, İngiltere ve Japonya
ILO	:	Uluslararası Çalışma Örgütü
IMF	:	Uluslararası Para Fonu
IOM	:	Uluslararası Göç Örgütü
IOSCO	:	Uluslararası Sermaye Piyasası Kurumları
ITO	:	Uluslararası Ticaret Örgütü
KBMG	:	Kişi Başına Düşen Milli Gelir
KOF	:	Küreselleşme Endeksi
MGI	:	Maastricht Küreselleşme Endeksi
OECD	:	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
SAGP	:	Satın Alma Gücü Paritesi
SSCB	:	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
UK	:	Birleşik Krallık
UNCTAD	:	Birleşmiş Milletler Ticaret Ve Kalkınma Örgütü
UNESCO	:	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
UNICEF	:	Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu
WB	:	Dünya Bankası
WHO	:	Dünya Sağlık Örgütü
WTO	:	Dünya Ticaret Örgütü

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. GİRİŞ

Küreselleşme, ülke ekonomileri üzerinde yarattığı olumlu ve olumsuz etkileriyle birlikte günümüzde pek çok disiplinde sürekli olarak tartışılan bir kavram ve süreçtir. Malların, hizmetlerin, sermayenin, insanların, bilgi ve teknolojinin serbest dolaşımını ifade eden bu kavram aynı zamanda liberal ekonominin dünyadaki uzantısıdır. 1980'li yıllardan itibaren teknolojinin de etkisiyle dünyadaki bütünleşme süreci giderek hızlanmış ve ülkeler arasında ticaret, üretim, hizmet ve işgücü dolaşımını engelleyen sınırlamalar azalmıştır.

Küreselleşmeyle ilgili üzerinde durulması gereken nokta sanayileşmiş ülkeler, gelişmekte olan ülkeler ve az gelişmiş ülkeler arasında geçmişten beri var olan ekonomik ve sosyal eşitsizliğin giderek arttığı ve bu ülkeler arasında bir uçurum oluştuğu gerçeğidir. Şüphesiz ki gelir dağılımı eşitsizliği tarihin başlangıcından beri var olan bir gerçektir. Ekonomik büyümenin sağlanması bir toplumun refah seviyesinin artması için yeterli olmamaktadır. Ekonomik yapıda meydana gelen olumlu gelişmeye paralel olarak sosyal alanda da gelişmelerin meydana gelmesi gerekmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde ekonomik büyüme arttıkça sosyal eşitsizlikler ve toplumsal kutuplaşmanın da artması beklenmektedir. Bunun nedeni ekonomik büyümenin büyük ölçüde yeni teknolojiler kullanılarak yapılan üretime ve hizmet sektöründeki büyümeye bağlı olarak gerçekleşmesidir. Küreselleşme ve teknolojik değişimin etkisiyle niteliksiz işgücüne duyulan ihtiyaç azalmaktadır. Bunun aksine hizmet sektöründe meydana gelen büyüme ise nitelikli işgücüne olan talebi arttırmaktadır. Bu çelişkili durum bir taraftan geçmişte orta sınıfı oluşturan işçilerin yoksullaşmasına sebep olurken diğer taraftan hizmet sektörünün ortaya çıkardığı yeni zenginlerin oluşturduğu sınıfın doğmasına neden olmaktadır. Toplumdaki ideal ekonomik yapı, orta sınıfın çoğunlukta olduğu fakirlerin ve

zenginlerin ise az olduğu durumda ortaya çıkmaktadır. Nitelikli işgücüne olan talebin artması, niteliksiz işgücüne duyulan talebin azalması, geçmişte orta sınıfı oluşturanların ya zenginleşmesine ya da fakirleşmesine sebep olarak toplumun sosyo-ekonomik yapısının değişmesine neden olmaktadır. Ortaya çıkan bu yeni yapıda sosyo-ekonomik yapıdaki dikkat çeken nokta, fakirlerin ve yeni zenginlerin sayısında meydana gelen artıştır. Yoksullaşmaya başlayan grup sorunlu bir hayat yaşamak zorunda kalırken yeni zenginlerde ellerinde olanı koruma stresi yaşamaktadır. Bu durumda yeni zenginler korunaklı ve revaçta olan bölgelere taşınırken toplumun yeni yoksullaşan kesimi şehrin köhne ve altyapı problemleri olan bölgelerine itilmiştir. Şehrin dışlananları olarak tabir edilen alt sınıf, elit kesimin yaşam alanına girememektedir. Dolayısıyla toplumun geri kalanından ekonomik ve sosyal olarak dışlanmış olmaktadır. Buna ek olarak gelişme gösteren şehirlerde de sosyal kutuplaşma sorunu gün yüzüne çıkmaktadır. Yani özetle gelir dağılımı eşitsizliğinin ortaya çıkardığı sosyal, mekansal ve mesleki kutuplaşmalar vardır ve bu durum toplumsal gerginlik yaratmaktadır. Yukarıda bahsettiğimiz durum küresel kentlerde sık karşılaşılan bir durumdur.

Çalışmada üzerinde durulan temel nokta, küreselleşmenin, sosyal kutuplaşma üzerindeki etkisini tespit edebilmektir. Sosyal kutuplaşma gelir dağılımı eşitsizliğini gösteren Gini katsayısı ile ifade edilecektir. Bunun sebebi sosyal kutuplaşmanın ekonomik ayağını gelir dağılımı eşitsizliğinin oluşturmasıdır.

Araştırmanın temel amacı küreselleşme sürecinin ülkelerdeki gelir dağılımını dolayısıyla da sosyal kutuplaşmayı nasıl etkilediğini görebilmektir.

Bu bağlamda aşağıda sıralanan sorularının cevaplanması amaçlanmaktadır;

- i. Yaşanan küreselleşme süreci sosyal kutuplaşmayı nasıl etkilemektedir.
- ii. Küreselleşmenin sosyal kutuplaşma üzerindeki etkisini hangi değişkenler belirlemektedir.
- iii. Küreselleşme ve sosyal kutuplaşma arasındaki ilişkinin yönü ve büyüklüğü nedir.
- iv. Kullanılan model bağımlı değişken ne derece açıklamaktadır.

Hazırlanan tez çalışması dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; küreselleşmenin sosyal kutuplaşma üzerindeki etkisi ile ilgili giriş, hedefler ve problemler ile ilgili bilgilere yer verilmektedir.

İkinci bölümde; küreselleşme kavramı, küreselleşme tarihi, küreselleşme yaklaşımları ve küreselleşmenin etkileri, boyutları, unsurları ve küreselleşmenin iktisadi aktörleri incelenecektir. Ayrıca ikinci bölümde sosyal kutuplaşma kavramı, sosyal kutuplaşmayı ortaya çıkaran nedenler ve sosyal kutuplaşmanın sonuçları üzerinde durulacaktır. Son olarak ikinci bölümde küreselleşme ve sosyal kutuplaşma arasındaki ilişki incelenecektir.

Üçüncü bölümde materyal ve yöntem ile ilgili bilgilere yer verilecektir. Buna ek olarak küreselleşmenin sosyal kutuplaşma üzerindeki etkisinin nasıl ölçüleceği, sosyal kutuplaşmanın hesaplanması ve küreselleşme endeksinin hesaplanmasıyla ilgili bilgiler verilecektir. Ayrıca bu bölümde sosyal kutuplaşma konusuyla ilgili yapılmış olan ampirik çalışmalara da yer verilecektir.

Dördüncü bölümde ise küreselleşme ve sosyal kutuplaşma arasındaki ilişkinin ölçülmesine yönelik bilgiler verilecektir. Araştırmada kullanılan veri setleri ve kaynaklar tanıtılacaktır. Son olarak ekonometrik analizin sonuçları, sonuçların değerlendirilmesi ve önerilere yer verilecektir.

İKİNCİ BÖLÜM LİTERATÜR

2.1.KÜRESELLEŞME KAVRAMI

Küreselleşme sürecini incelemeye başlamadan önce küreselleşmenin bir olgu mu bir ideoloji mi olduğunu netleştirmek gerekmektedir. Dünyayı ideolojik perspektiften yorumlayanlar küreselleşmeyi belli bir ideolojinin yönlendirdiği bir proje olarak algılamaktadırlar. Sosyoloji çevreleri ise, küreselleşmenin bir olgu olduğunu ve etkilerinin dünya çağında hissedilen bir gerçeklik olduğunu savunmaktadırlar (Kutluer, 2006:15-16).

Küreselleşme kavram olarak ele alındığında tek bir tanım yapmak mümkün değildir. Bunun sebebi ideolojilerin değişmesine bağlı olarak tanımların da değişmesidir. Bauman'a göre küreselleşme gerçekte mekanın ve zamanın dönüştürülmesiyle ilgilidir (Bauman, 1999: 17). Aydemir ve Kaya (2007) ise küreselleşmeyi, belli fikirlerin, politikaların, olayların, yeni teknolojilerin, küresel ölçekte faaliyette bulunan kurumların etkisiyle ulusal kimliklerin, ekonomilerin ve sınırların çözülmesiyle ve sosyal hayatın büyük bir bölümünün küresel güçler tarafından şekillendirilmesi sonucunda dünyada bir bütünlük oluşturulması olarak, tanımlanmaktadır (Aydemir ve Kaya, 2007:261). Küreselleşme kavramına ilişkin ilginç bir tanımda şu şekildedir:

“Bir İngiliz Prensesi Mısırlı erkek arkadaşıyla bir Fransız tüneline Hollanda motoruna sahip, İskoç viskisiyle sarhoş olmuş bir Belçikalının kullandığı bir Alman arabası ile kaza yaptı. Japon motosikletli İtalyan paparazziler tarafından takip ediliyorlardı, Amerikalı bir doktor tarafından Brezilya yapımı ilaçlarla tedavi edilmeye çalışıldılar, bu mesaj size bir Türk tarafından Bill Gates teknolojisi kullanılarak gönderildi ve siz de muhtemelen bunu bir Singapur tesisinde Bangladeşli işçilerin yaptığı, Tayvan malı çiplerin ve Kore malı monitörlerin kullanıldığı bir bilgisayardan okuyorsunuz. Büyük olasılıkla da bu bilgisayar Hintlilerin kullandığı kamyonlarla taşındı, Endonezyalılar

tarafından gemiye yüklendi, Sicilyalı liman personeli tarafından boşaltıldı, “küreselleşme” yi bundan iyi tarif edebilir misiniz?”(Dilmen, 2007:2) .

Küreselleşme genel olarak son yüzyılda dünyada meydana gelen politik, ekonomik, kültürel, toplumsal ve teknolojik değişiklikleri tanımlamak için kullanılan bir kavramdır (Acılar ve Aydemir, 2010:3). Küreselleşme kavramı, günümüzde bütün sosyal alanlarda, ekonomide, politikada, kültürde, ekolojik ve teknik alanda yaygın olarak kullanılmaktadır (Şenkal, 2007:100). Bugün dünya ciddi bir değişim geçirmektedir ve bu değişimin etkisiyle yeniden yapılanmaktadır. Bu değişimin genel adı küreselleşmedir. Bu değişimi yeni dünya düzeni olarak adlandıran yazarlarda vardır (Ertuna, 2006:36).

Küreselleşme kavramı, son dönemlerde en çok tartışılan kavramlardan biridir. Gerek akademik gerekse popüler yazında kendine önemli bir yer bulan küreselleşme konusunun ele alınış biçimi, genellikle ideolojik kaygılardan uzak tutulamamıştır (Zengingönül, 2005:86). Küreselleşme farklı boyutları bulunan ve bu boyutlar arasında karşılıklı etkileşimin var olduğu düzenli bir işleyiş olarak düşünülmektedir (Aydemir ve Kaya, 2007:263). Kısaca küreselleşme, politik ve ekonomik etkilerin birleşiminden doğan bir dizi karmaşık süreçten oluşmaktadır (Zengingönül, 2005:88). Temel dinamiklerinden birinin belki de en önemlisinin ekonomik alandaki gelişmeler olması küreselleşme kavramının ekonomik küreselleşme olarak algılanması yol açmıştır. Oysa küreselleşme askeri, çevresel, teknolojik, toplumsal, stratejik pek çok alanda önemli etkiler yaratan çok boyutlu bir kavramdır (Ayata, 2010:63). Küreselleşme 1990’lı yıllardan itibaren giderek yaygınlaşan, popülerleşen ve toplumsal çözümlemeler yapmak için kullanılan anahtar bir kavramdır. Küreselleşme söylemi hem soğuk savaş sonrası uluslararası, siyasal, ekonomik ve kültürel değişimlerin çözümlenmesinde hem de modernite üzerine yapılan tartışmalar ve farklı demokrasi söylemleri için temel gönderim noktası olmuştur (Keyman, 2008:1, Ateş, 2006:25).

Küreselleşmenin dört boyutu bulunmaktadır. Bunlar; 1-Kapitalist dünya sistemi, 2-Ulus devlet sistemi, 3-Dünya askeri sistemi, 4-Uluslararası işbölümüdür. Küreselleşmede belirleyici olan sistemdir, daha açık bir ifadeyle kapitalizmdir. Belirleyici sistemin kapitalizm olduğunu söylenilme nedeni dünyadaki küreselleşme hareketinin ekonomik alanda başlamış olmasıdır. Bunun örneklerinden biri de 1815 yılında korumacı amaçlarla yürürlüğe konulan mısır yasasıdır. Bu yasanın 1846

yılında fiilen yürürlükten kaldırılmasıyla tarımdaki korumacı politikalar yürürlükten kaldırılmıştır. Ulus devlet sistemi küreselleşmenin ikinci boyutudur. Ulus devlet küresel siyasi düzenin en önemli üyesidir. Çünkü ulus devletler bölgesel ve küresel politikanın yürütülmesi ve düzenlenmesinde rol almaktadırlar. Küreselleşme literatürü incelendiğinde bu sürecin ulus devletin ekonomideki ve sosyal hayattaki rolünde değişiklik yarattığı görülmektedir (Şenkal, 2007:104-105). Küreselleşme sürecinde ulus devlet yok olmamakta yeniden yapılanıp yeni roller kazanmaktadır. Küreselleşme klasik egemenlik anlayışının dışında esnek, yabancı sermayeyle bütünleşmeye açık uluslararası hukuka öncelik tanıyan yeni bir yapı yaratmıştır (Şahin, 2010:33-34).

Küreselleşmenin üçüncü boyutu, dünya askeri düzenidir. Böylece belirli bir bölgede yaşanan çatışma küresel bir sorun haline dönüşebilmektedir. Küreselleşmenin dördüncü ve son boyutu ise küresel işbölümüdür. Küresel işbölümü emek, sermaye ve doğal kaynakların nitelik ve niceliğine göre şekillenmektedir. Bu süreçte, ülkelerin birbirlerine olan karşılıklı bağımlılıkları giderek artmaktadır (Şenkal, 2007:104-105). Heckscher Ohlin'in faktör donatım teorisinde de belirtildiği gibi farklı ülkelerdeki ucuz faktör fiyatlarının sağladığı avantajlardan yararlanan çok uluslu şirketler de küreselleşmenin iş bölümü boyutunu göstermektedir.

Küreselleşme dört farklı biçimde ortaya çıkmaktadır. Bunlar;

1.Gerçek anlamda entegre olmuş küresel pazarların sayısındaki artışlarla, ortaya çıkan küreselleşme olgusu.

2.Çokuluslu şirketlerin dünya pazarlarındaki ağırlığının büyümeye devam etmesi ile ortaya çıkan küreselleşme olgusu.

3.Küresel düzeyde yönetim ve düzenleme sorunlarının artması ile ortaya çıkan küreselleşme olgusu.

4.1980'lerin başından beri makro ekonomik politikalarda görülen küreselleşme olgusudur (Went, 2001:24-26).

Küreselleşme sistematik bir süreçtir ve bu süreç her biri diğeriyle örtüşen ve birbirini etkileyen üç denge üzerine kurulmuştur. Birincisi ulus devletlerarasındaki geleneksel denge, ikincisi ulus devletler ile küresel piyasalar arasındaki denge, üçüncüsü bireyler ile ulus devletlerarasındaki dengedir. Bu nedenle günümüzde sadece süper güç, süper piyasalar değil birde süper güçlendirilmiş bireyler bulunmaktadır (Karabıçak, 2002:117).

Tablo 2.1.Küreselleşme Tanımları (Al-Rodhan, 2006:9-10)

Yazar	Yıl	Tanım
Immanuel Wallerstein	1974	Küreselleşme işgücündeki küresel bölünmeye bağlı olarak kapitalist dünya ekonomisinin başarısını temsil etmektedir.
David Harvey	1989	Küreselleşme zaman ve uzayın sıkışmasıdır.
Anthony Giddens	1990	Küreselleşme dünya çapındaki toplumsal ilişkilerin yoğunlaşması bir vesileyle uzak yerleşim birimleri arasında bağlantı kurulması yerel olayların kilometrelerce uzakta meydana gelen gelişmelerle şekillenmesi ya da tam tersi olarak ifade edilebilir.
Peter Dicken	1992	Küreselleşme niteliksel olarak uluslararasılaşmadan farklıdır. Küreselleşme uluslararasılaşmanın daha gelişmiş ve karmaşık bir şeklini temsil etmektedir. Küreselleşme uluslararası günlük ekonomik faaliyetler arasında fonksiyonel bir entegrasyon derecesinin oluşacağı anlamına gelmektedir.
Kenichi Ohmae	1992	Küreselleşme dünyadaki sınırların kalkması anlamına gelmektedir.
Roland Robertson	1992	Küreselleşme hem dünyanın küçülmesi hem de ortak bir dünya bilincinin ortaya çıkmasıdır.
Robert Cox	1994	Küreselleşme, üretimin uluslararasılaşması, işgücü piyasasında uluslar arası bir bölünmenin ortaya çıkması, Güneyden Kuzeye yeni bir göçmen akımının olması, bu süreci hızlandıracak yeni bir rekabet ortamının oluşması ve devletlerin uluslararasılaşması ile ortaya çıkan bir süreçtir.
Hans Henrik Holm ve Georg Sorensen	1995	Küreselleşme, ekonomik, politik, sosyal ve kültürel ilişkilerin sınırların dışına taşınmasıdır.
Rosabeth Moss Kanter	1995	Küreselleşme aynı fikirlerin, aynı ürünlerin, aynı sosyal medya araçlarının tercih edilmesiyle dünyayı küresel bir alışveriş merkezi haline gelmesidir.
Anthony Giddens	1998	Küreselleşme ekonomik karşılıklı bağımlılık ve hayatımızda zaman ve mekanın dönüşümü ile ilgilidir.
Jan Aart Scholte	1999	Küreselleşme süreci, sosyal ilişkilerin mesafe ve sınırlardan arınmış bir nitelik kazanması, insan hayatının giderek tek bir yerde yaşanmasını ifade etmektedir.
Ulrich Beck	2000	Küreselleşme devlet egemenliğinin ve devletin yapısının zayıflamasıdır.
Anne Kruege	2000	Küreselleşme dünyanın herhangi bir yerindeki herhangi bir ekonomik birimin, dünyanın başka bir yerinde meydana gelen olaydan çok fazla etkilenmesi şeklinde tanımlanmaktadır.
Gijsbert Van Liemt	2003	Ulusal ekonomilerdeki karşılıklı bağımlılık artışıdır.

Tablo 2.1’de Küreselleşmeyle ilgili tanımlar kronolojik bir sıra ile verilmiştir. Yukardaki tanımlardan da yola çıkarak ortak bir küreselleşme tanımı yapmak mümkündür. Küreselleşme kavramı, uluslararası ticaretin arttığı, çok uluslu şirketlerin faaliyetlerinin arttığı, ulusal ekonomilerin birbirlerine bağlı ve bağımlı hale geldiği, finansal piyasaların serbestleştiği, uluslararası kuruluşların ön plana çıktığı, teknoloji transferi ve bireysel dolaşımın arttığı, uluslararası ortak yatırımların yaygınlaştığı, merkezinde sürekli değişimi bulunduran ve devam eden bir süreç olarak tanımlanmaktadır.

2.1.1. Tarihsel Gelişim

Küreselleşme süreci uzun ve tarihsel olarak köklü bir süreç olarak tanımlasa da kesin bir başlangıç tarihinin olduğunu söylemenin zor olduğunu ileri sürülmekte ve bu sürecin batılılaşma olmadığını altı çizilmektedir (Şenkal, 2007:101). Bazı yazarlar küreselleşmenin tarihin başlangıcından beri var olduğunu söylerken bazıları da küreselleşmenin modernleşme ve kapitalizmle yaşıt olduğunu söylemektedir. 1848’de Marx’ın Komünist Manifestoda yazdığı “Yerel ve ulusal düzeyde kendine yeterlilikten vazgeçen uluslar, evrensel olarak karşılıklı bağımlılığı benimserler” görüşü de küreselleşmeye işaret etmektedir (Ercan, 2010:210). Modern küreselleşmenin başlangıcının 1975’e dayandığı ileri sürülmektedir. Bu konudaki temel dönüm noktası 15 Kasım 1975 tarihinde Paris’in banliyölerinden olan Rambouillet’de o zamanki altı hükümet ve devlet başkanının yaptığı bir toplantıdır. Bu toplantıda G7 diye anılan Dünya Ekonomik Zirvesi doğmuştur. İlk defa bu zirvede ekonomik küreselleşme ve entegrasyondan bahsedilmiştir (Şenkal, 2007:101). Robinson, dünya çapında bir ekonomik sistem olarak küreselleşmenin 1500’lerde başladığını vurgulamaktadır. Yükselişinin ve yayılmasının ise, ticaretin gelişmesinin ve endüstriyel kapitalizmin ortaya çıkması ile gerçekleştiğini ileri savunmaktadır (Robinson, 2006).

Küreselleşme sürecinin başlangıcını ve hızla devam etmesini sağlayan üç önemli aşama vardır. Bunlar; Tarım Devrimi, Sanayi Devrimi, Bilişim Teknolojisi Devrimidir. Eğer küreselleşmeyi, ülkeler arasında büyük ve artan bir ticaret akışı ile sermaye yatırımının gerçekleştiği açık bir uluslararası ekonomi diye yorumlarsak, küreselleşmenin 1400’lü yılların sonunda tarım devrimiyle başladığını söylemek mümkündür (Kongar, 2002). Şenkal’da (2007) 15.yüzyıldaki küreselleşme sürecinin en azından Avrupa ve ABD’de bazı yönlerden, 20 ve 21. yüzyıldaki küreselleşmeden

daha esaslı olduğunu söylemektedir. Bunun nedeni ise, o dönemde hem mal ticareti hem de insanların dolaşımı için gereken resmi işlemlerin şu anda olduğundan daha az olmasıdır (Şenkal, 2007:105).

Coğrafi keşifler Birinci Küreselleşme Dalgasının itici güçlerinden biri olmuştur. Coğrafi keşiflerin bu kadar önemli olmasının sebebi Avrupa devletlerinin yeni işgücü ve doğal zenginlikler ve pazar olarak kullanılacak yeni topraklar bulmasıdır. Bu dönemde ülkeler arasındaki ticaret ciddi biçimde artmış, küresel piyasaların entegrasyonu derinleşmiş, ulaşım maliyetleri ve uluslararası alanda kişilerin serbest dolaşımı önündeki kısıtlamalar en düşük seviyelere inmiştir (Bayar, 2009:26). Küreselleşme hareketleri, öncelikle ticari piyasalardaki sonrasında ise finansal piyasalardaki liberalizasyon ile doğrudan ilgilidir (İşcan, 2010:108). 1820-1913 yılları arasında uluslararası ticaret son derece serbestleşmiştir. Bunun nedeni o dönemde miktar kısıtlamalarının ve tarife engellerin yok denecek kadar az olması ve iş gücü ve sermaye akışı son derece rahat yapılabiliyor olmasıdır (Livermoon, 1998:4).

Bazı bilim adamlarına göre ise I.Küreselleşme Dalgası 1860'lı ve 1870'li yıllarda başlamıştır. Denizaltı telgraf kabloları 1860'lardan beri kıtalararası piyasaları birbirine bağlamaktadır. 1870-1914 yılları arasında yaşanan dönemde binlerce mil uzaklıktaki yerlerle günlük ticaret yapma ve fiyat belirleme olanakları vardı. 1913'te İngiltere'de uluslararası ticaretin gayri safi yurtiçi hasılaya oranı %47,7'dir. 1973'te %39,3'e düşmüştür ve hala Birinci Dünya Savaşı'ndan önceki seviyesine çıkamamıştır. Fransa ve Almanya için de durum benzerdir. Her ikisi de Birinci Dünya Savaşı'ndan önceki dışa açıklık seviyesine çıkamamıştır (Hirst ve Thompson, 2007:8).

1870'ten 1914 yılına kadar devam eden İkinci Sanayi Devrimi döneminde İngiltere dünya ticaretindeki liderliğini Almanya ve Amerika ile paylaşmaya başlamıştır. 1840 yılında 3 Milyar Dolar olan dünya ticaretinden İngiltere %32 Amerika %8 pay almaktaydı. 1913 yılında 40 Milyar Dolar olan dünya ticaretinden İngiltere %17 Almanya %12 Amerika %11 pay almaktaydı (İşcan, 2010:88). 19. yüzyılın sonlarından 1914'lere kadar geçen dönemde, küreselleşmenin, özellikle iktisadi anlamda, oldukça ileri bir seviyede olduğu görülmektedir.

Birinci küreselleşme dalgası, yani Tarım Devrimi, kendi içindeki evrimleşme süreci ile ikinci küreselleşme dalgasını, yani Endüstri Devrimini doğurdu. İkinci küreselleşme dalgasının temelinde endüstri devrimi

yatmaktadır. 1920'lerde Henry Ford'un yürüyen bant tekniğini geliştirmesiyle II. Sanayi Devrimi yaşanmıştır. Bu tekniğin geliştirilmesiyle sanayi ürünleri çok daha hızlı üretilebilir hale gelmiştir. Fakat 1914-1945 yılları arasında iki dünya savaşı yaşanmıştır ve küreselleşme süreci duraklamıştır. Birinci Dünya Savaşı ile ilk büyük küreselleşme dalgası sona ermiştir. Bunun nedeni ulus devletlerin piyasaların kontrolünü kaybetme ve küresel politik sorunlarla baş edememe korkusu yüzünden paniklemiş olmalarıdır (Robinson, 2006).

İkinci dünya savaşından sonra dünya iki kutuplu bir hal almıştır. Bu kutuplar Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ile ABD ve taraftarlarından oluşmaktadır. 1944 yılında yapılan Bretton Woods Toplantıları sonucunda ABD'nin önderliğinde dünya ekonomisini yönetecek üç kurum doğmuştur. Bunlar; Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası (WB) ve Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT)'dir (İşcan, 2010:101). Pek çok ülke, liberal politikaların uygulama alanını artıran ve devletin ekonomideki yerini daraltan Washington Mutabakatı ile birlikte küresel ölçekte işlem yapılan yeni bir ekonomik yapının ortaya çıkmasını desteklemişlerdir. Bu yapının da etkisiyle hem gelişmiş ülkelerdeki hem de gelişmekte olan ülkelerdeki küreselleşme hareketleri hızla yayılmıştır (İşcan, 2010:107).

Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarının etkisiyle küreselleşme süreci duraklamış onun yerine 1914-1945 yılları arasında korumacı politikalar izlenmiştir. İkinci küreselleşme dalgası ise 1945-1980 yılları arasında yaşanmıştır. 1980'li 1990'lı yıllarda yaşanan gelişmeler ise üçüncü küreselleşme dalgasını oluşturmuştur (Özyakışır ve Dikkaya, 2007:2). 1989 yılında Berlin Duvarı'nın yıkılması ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) dağılmasıyla II. Dünya Savaşından sonra iki kutuplu olan dünya, tek kutuplu bir hal almıştır ve bu durum Yeni Dünya Düzeni'nin kurulmasının başlangıcı olmuştur. Bir yandan Doğu Bloku'nun yıkılmasıyla "tarihin sonu" ve "liberalizmin sonsuz zaferi" ilan edilmekteyken; diğer yandan da, bu gelişmenin etkisiyle, küreselleşme süreci yaşanan bu değişimlerin zorunlu sonucu olarak algılanmaktadır. Doğu Bloku'nun dağılmasıyla birlikte kapitalizm hükmen galip kabul edilse de kapitalist devletin içine girdiği bunalım 1970'lerden itibaren sürekli tartışılan bir konu olarak literatürde yer almaktadır (Bayramoğlu, 2002:85-86).

İlk Küreselleşme Dalgası ulaşım maliyetlerindeki düşümlere dayandığı için odak noktası ticaretin serbestleşmesi olmuştur. İkinci Küreselleşme Dalgası ise

telekomünikasyon maliyetlerindeki düşüğe dayanmaktadır ve odak noktası sermaye akımlarının serbestleşmesi olmuştur. Bu küreselleşme dalgasıyla Çok Uluslu Şirket'ler (ÇUŞ) ciddi yatırımlar yaparak dünya ticaret hacmini arttırmışlardır. Çokuluslu işletmeler küreselleşme sürecinin hızlanması ile daha fazla ön plana çıkmaktadırlar ve küreselleşme sürecine hız kazandırmaktadırlar. Bu dalgayla birlikte Batı yeniden tek güç odağı haline gelmiştir.

Üçüncü Küreselleşme Dalgasının yaşanmasına neden olan olay 1980'de yaşanan III. Sanayi devrimi ve 1990'larda başlayan bilgisayar ve internet teknolojilerindeki gelişmelerdir. 1980'lerin başından itibaren gündemde olan ticari ve finansal liberalizasyon önerileri daha gür bir biçimde dile getirilmiştir. Bu yüzden bazı kaynaklar Üçüncü Küreselleşme Dalgasının 1980'de başladığını söylerken bazıları da 1990'larda başladığını vurgulamaktadır. Bilgisayar ve internet alanında yaşanan gelişmeler mikro çip teknolojisinin ortaya çıkmasıyla başlamıştır ve bu durum az gelişmiş ülkelere önemli ölçüde teknoloji transferi yapılmasını da beraberinde getirmiştir (Kongar, 2002).

Üçüncü Küreselleşme dalgasıyla birlikte ABD öncülüğünde tüm çevre ülkeler serbest pazar, özelleştirme ve sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi konusunda çalışmalar yapmaktadır. Bunu yapmayan ülkeler dünya toplam gelirinden daha az pay alma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Bugün, her ne kadar paranın sınırları aşması için bir tuşa basmak yetse de ticaret üzerindeki sınırlamalar hiç olmadığı kadar azalsa da, insanların dolaşımı ciddi oranda kısıtlanmıştır. Günümüzde yaşanan küreselleşme dalgasını tarihsel süreç boyunca yaşanmış küreselleşme dalgalarında ayıran temel fark teknolojik gelişmelerdir. Bugün sahip olduğumuz teknolojik gelişmeler insanlık tarihinde benzeri görülmemiş bir sosyo-kültürel bütünleşme sağlamıştır.

2.2. KÜRESELLEŞME YAKLAŞIMLARI

Küreselleşme kavramına ilişkin farklı yaklaşımlar mevcuttur. Bu farklı yaklaşımların oluşmasının nedeni son dönemde küreselleşmenin toplumsal değişimleri çözümlenmede anahtar kavram olarak kullanılma eğilimidir. Küreselleşme kavramının siyasal, ekonomik, kültürel, sosyal, demokratik, dönüşümleri açıklamada kullanılan en baskın kavram olduğunu söylemek mümkündür (Keyman, 2008:1). Küreselleşme temelde dünyanın küçülerek yoğunlaşması olsa da bu konuda gerek teorisyenler gerekse uygulamacılar arasında bir uzlaşmaya varıldığını söylemek

mümkün değildir (Robertson, 2000:53). Bunun sebebi de küreselleşme sürecinden kazançlı olanlar kadar zarar görenlerinde olmasıdır (Kutluer, 2006:20).

Yaşanan bu görüş farklılıkları literatürde de açıkça görülmektedir. Yaşanan bu görüş farklılıklarının sebebi küreselleşme kavramına yüklenen farklı anlamlar, yorumlar ve algılamalardır (Aydın, 2000:20). Literatür taraması yaptığımızda da küreselleşme kavramına ilişkin üç farklı yaklaşımın olduğu görülmektedir. Bu yaklaşımlardan baskın olan iki tanesi, aşırı küreselleşmecilerin (hiperglobalizm) ve küreselleşme karşıtlarının görüşleridir. Bununla birlikte hem aşırı küreselleşmecilere hem küreselleşme karşıtlarına eleştirel bakan hem de bu söylemlerin yarattığı kutuplaşma ve karşıtlıklara dayalı olarak oluşan üçüncü bir yaklaşım “dönüştürücü yaklaşım” ortaya çıkmıştır (Keyman, 2008:2; Başkan, 2005:103; Held vd., 2009:132-141).

2.2.1. Aşırı Küreselleşmeci Yaklaşım

Aşırı küreselleşmeciler Neo-Liberal Hiperglobalistler olarak da anılmaktadırlar (Keyman, 2008:1). Küreselci perspektifi benimseyenler, çağdaş dünyayı şekillendiren ana dinamik olarak küreselleşmeyi inkar edilmez, kimsenin kaçmayacağı, karşısında durulamaz ve geri döndürülemez bir olgu ve hakikat olarak bakılmaktadırlar. Dolayısıyla küreselleşme süreci herkesin ortak bir kaderi paylaştığı yeni bir dünya düzeni olarak düşünülmektedir (Şen, 2008:137).

Aşırı küreselleşmeci iktisatçılar, ulus devletini önemini yitirdiğini ve ulus devletini yerini piyasa mekanizmasının aldığını vurgulamaktadırlar. Bu durum ise piyasa mekanizmasının kumanda ekonomisinden daha rasyonel bir işleyişe sahip olmasına bağlanmaktadır (Giddens, 1999:12). Aşırı küreselleşmeci yaklaşıma göre küreselleşme modern dünyanın içine girdiği yeni bir süreçtir. Bu yeni sürecin belirleyicisi serbest piyasa ekonomisi temelinde hareket eden küresel sermayedir. Ulus devletlerin başarılı olması kendilerini bu yeni sürece adapte etmeleri ile mümkündür. Bu nedenle de, ulus devletini ekonomiden, toplumsal hayata olan etkisinin azalması ve teknik bir devlete dönüşmesi, ulusal ekonominin tamamen küresel sermaye ile uyumlu hareket etmesine yol açacaktır.

Aşırı küreselleşmeci yaklaşım “güçlü devlet geleneğini” eleştirerek, devletin etki alanının daraltılması gerektiğini savunmaktadır. Devletin toplumsal ilişkilere müdahale etmemesi, kamusal yarar anlayışını bir yana bırakarak toplumsal ilişkileri,

negatif özgürlük¹ ilkesi içinde güçlendirmeye çalışması beklenmektedir. Küreselleşen dünyada örnek devlet tipi, güçlü topluma ve bireye hizmet eden teknik devlettir (Keyman, 2008:7). Aşırı küreselleşmecilerin devlete yükledikleri bu rolün de etkisiyle küresel ekonomi düşüncesi daha da önem kazanmıştır.

Küresel ekonomik sistemin, uluslararası örgütlerin (WB-WTO-UNESCO-UNICEF-WHO- ILO-IMF-FAO), küresel yönetim mekanizmalarının ve ortak kültürlerin ortaya çıkmasıyla, ulus devletler ekonomi ve siyasetin yegane belirleyicileri olma özelliklerini kaybetmişlerdir. Bununla birlikte iletişim teknolojilerindeki gelişmeler ve insanların ortak çıkarlarının farkına varmalarıyla birlikte küresel bir sivil toplumda oluşmaya başlamıştır (Başkan, 2005:103-104).

Aşırı küreselleşmeciler ulus devletin değişen rolünün yeni bir dünya düzeni yarattığı görüşünü savunmaktadırlar. Aşırı küreselleşmeciler bu sürecin kaybedenler kadar kazananları yarattığını da ileri sürmektedirler. Bu durumdan da yola çıkan aşırı küreselleşmeciler endüstri uygarlığının bir ürünü olan ulus devletin küreselleşme sürecine paralel olarak öneminin azaldığını vurgulamaktadırlar (Dilmen, 2007:4).

Aşırı küreselleşmeci görüşe göre liberalizm insanlığın gelebileceği son noktayı temsil etmektedir. Buna göre farklı dinsel, kültürel, geleneksel yapılara sahip olan devletler zaman içinde benzeşecek ve aynı düzlemde buluşacaktır. Bu durum ‘tarihin sonu’ kavramı, ile açıklanmaktadır. Tarihin sonu kavramı ile ifade edilen tarihsel olayların tamamen son bulması değil beşeri, siyasi ve iktisadi kurumların, gelişip değişerek ulaşabilecekleri en ideal forma kavuşmalarını, yani liberal demokrasi ve serbest piyasa ekonomisinin etkisiyle, birleşmelerini kastetmektedir (Ceylan, 2006:234).

Aşırı küreselleşmecilere göre, devletin üretim ve bölüşüm sürecinden çekilmesi ve Kamu İktisadi Teşebbüslerinin özelleştirilmesi gerekmektedir. Çünkü bu tarz bir yapılanma piyasanın daha rasyonel bir yapıya kavuşmasına ve kaynakların optimum dağılımına yol açacaktır. Dolayısıyla toplumsal refah seviyesi de yükselecektir (Aydın, 2002:62; Kaya Mehmet, 2009:5). Küreselleşme yanlısı görüşlere göre küreselleşme uluslararası işbirliğini kolaylaştırmıştır. Bu görüşü savunanlara göre, artan küresel iletişim altyapısı sayesinde değişik ülkelerin halkları, ortak çıkarlarının farkına varmakta ve bunun sonucunda küresel bir uygarlığın doğuşu için ortak bir zemin oluşmaktadır.

---

¹ Negatif özgürlük anlayışı, bir kişinin başkalarına zarar vermeden kendi tercihleri konusunda serbest bırakılması ve ikinci kişilere hiç bir pozitif yükümlülük yüklenmemesidir.

Küreselleşmeci yaklaşımı benimseyen iktisatçılardan Sen yaklaşık yüzyıl önce dünya yoksulluğun etkisi altında olduğunu ve refah içinde yaşayan birkaç bölge bulunduğunu belirtmektedir. Bu yoksulluğun aşılması, geniş ekonomik ilişkiler ve modern teknolojinin yayılmasıyla mümkün olmuştur. Aşırı küreselleşmeciler, küresel ekonominin dünyanın değişik bölgelerine canlılık getirdiğini iddia etmektedirler. Avrupa, Amerika, Japonya ve Doğu Asya'daki gelişmeler küresel ekonomik temasların bir ürünüdür. Küreselleşmenin dünyanın farklı bölgelerine refah getirdiğine ait kanıtlar vardır (Sen, 2002:31). Bu kanıtlara örnek olarak Asya Kaplanlarını verebiliriz. Asya Kaplanları olarak bilinen ülkeler (Güney Kore, Singapur, Honkong, Tayvan) sanayileşme ve sermaye birikim sürecine geç başlamış olsalar da hızlı bir ekonomik büyüme başarısı göstererek önemli bir ekonomik gelişmeye imza atmışlardır (Ünay, 2010:80). Ekonomik gelişmeler Asya'da yoksulluğun azalmasına yardımcı olmakla birlikte yoksulluk mücadelesinde Sahra-Altı Afrika'ya odaklanmak gerektiğini de göstermektedir (Yay, 2009:3). Küreselleşmenin olumlu taraflarını kabul etmeden küreselleşmenin doğasını anlamak mümkün değildir (Sen, 2002:31).

Aşırı küreselleşmeci yaklaşımı savunanlar, tarih ile ekonomi bileşenlerinin yeni bir düzen oluşturduğunu ve ekonomi politikalarının hükümetlerden ziyade piyasalar tarafından belirlendiğini ileri sürmektedirler. Nükleer silahlanma, yoksulluk, çevre felaketleri, AIDS vb. küresel işbirliği ve ortak mücadelenin kaçınılmazlığına işaret eden konular ulusal kaynakların yetersizliğinin ve küreselleşmenin gerekliliğinin kanıtı olarak ön plana çıkarılmaktadır. Tüm dünyada yükselişe geçen ekolojik hareketler, kadın sorunları, küresel sivil toplum vb. oluşan ortak duyarlılığın ve benzeşmenin örnekleri olarak düşünülmektedir (Şen, 2008:137-138).

2.2.2. Küreselleşme Karşıtı Yaklaşım

Aşırı küreselleşmeci yaklaşımın tam tersini savunanlar ise küreselleşme karşıtlarıdır. Küreselleşme karşıtları “milliyetçi devletçi-şüpheciler” olarak da anılmaktadırlar (Keyman, 2008:1). Bu görüşü savunanlara göre küreselleşmeyi yirminci yüzyılın son çeyreğinde ortaya çıkan bir kavram olarak algılamak ve küreselleşmeyi bir tarih kesiti ile genel değerlendirmek yanlış olacaktır. Çünkü küreselleşme tarihsel süreç içerisinde beklenen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Küreselleşme karşıtlarına göre küreselleşmenin alternatifi

bölgeselleşmedir ve dünya, küresel bir uygarlık yerine, yeni anlayışlar çerçevesinde bölünmeye gitmektedir. Bu yaklaşıma göre küreselleşme bütünleşmeyi sağlamak yerine farklı kültürler, uygarlıklar ve bölgeler arasında çatışma yaşanmasına sebep olacaktır (Bozkurt, 2000).

Küreselleşme karşıtları, küreselleşmeye, değişen toplumsal yapıya, ilişkilere, toplumsal kimliklere, taleplere karşı güçlendirilmesi gereken bir devleti savunmaktalar. Bu yaklaşım güçlü devlet geleneğine sıkı sıkıya sarılmaktadır. Bu yaklaşımda devlet; toplum/birey karşıtlığı içinde hareket eden, toplumsal ilişkilerin belirleyicisi, toplumsal taleplerin ve değişimin tanımlayıcısı ve planlayıcısıdır; dolayısıyla da siyasetin sınırlarını çizen egemen aktördür (Keyman, 2008:8). Küreselleşme karşıtları küreselleşmenin yeni bir süreç olmadığını, 19. yüzyılda ciddi mal ve para hareketlerinin olduğunu, pasaportun bile gerekli olmadığını, günümüzde ise bu işlemlerin daha sıkı kontrollerden geçtiğini vurgulamaktalar. Bu durumda dünya ekonomisinde duvarların kaldırılması için harcanan çabanın aslında yüzyıl öncesine dönmek için gösterilen çaba olduğunu düşünmekteler.

Bu yaklaşımı benimseyenlere göre küreselleşme kapitalizmin yeni yüzüdür. Bu gruba dahil olanlar, küreselleşmenin Amerikanlaşma ve dev şirketlerin zaferi anlamına geldiğini düşünmekteler. Yine bu grubu oluşturanlar küreselleşmenin alternatifinin bölgeselleşme olduğunu altını çizmektedirler (Dilmen, 2007:5). Küreselleşme karşıtları sivil topluma karşı devletin güçlendirilmesi gerektiğini düşünürler. Yani halk devlet için vardır görüşü yaygındır. Bu yaklaşımda toplumsal kimliği ve devlet ideolojisini içselleştirmiş, toplumsal yararı kendi bireysel hak ve özgürlüklerinden öncelikli tutan bireyleri “sorumlu vatandaş” olarak tanımlamaktadır (Keyman, 2008:9). Küreselleşme karşıtı yaklaşımı benimseyen iktisatçılar, küreselleşmenin bir efsane olduğunu ve sadece ulusal ekonomilerin abartılmasıyla ilgili olduklarını belirtmektedirler (Köksalan, 2009: 4).

Küreselleşme karşıtları, küreselleşmeyi kapitalizmin dünyayı kuşatması olarak yorumlamaktalar. Bu savlarını güçlendiren durum Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla, Amerika'nın ön plana çıkması ve dünyadaki dış politikayı yönlendirmesidir. Piyasa ekonomisi ve liberalizmin öne çıkmasından rahatsız olan siyasetçi, akademisyen ve aydınlar özellikle gelir dağılımındaki bozulma ve emperyalizm söylemiyle küreselleşmeye itiraz etmekte, küreselleşmenin “aynı zamanda kapitalist sömürünün de küreselleşmesi olduğunu” ileri sürmektedir (Kaya Mehmet, 2009:7). Küreselleşmeyi emperyalizmin aldığı yeni bir şekil olarak

algılayan bazı küreselleşme karşıtı iktisatçılar küreselleşmeyi sermaye birikiminin yeni bir aşaması olarak tanımlamaktadırlar (Kaya Mehmet, 2009:8). Küreselleşmeye eleştirel olarak yaklaşanlar bu süreci iktisadi, siyasi, kültürel bir aynileştirme politikası olarak değerlendirmekteler. Küreselleşme sürecinin ortaya çıkardığı bazı iktisadi ve toplumsal sonuçlarda bu yaklaşımı desteklemektedir (Aydın, 2000:22).

Küreselleşme karşıtlarının görüşünü destekleyen, Ticaret ve Kalkınma 1997 başlığını taşıyan UNCTAD (Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı) raporu, küreselleşme sürecinin, dünya ekonomisinin genel büyüme hızını düşürdüğünü ve gerek ülkeler gerekse ülkelerin bölgeleri arasındaki eşitsizliği derinleştirdiğini ileri sürmektedir (Dumitriu, 2000). Dünya nüfusunun en zengin yüzde 20'lik bölümünün ortalama geliri en fakir yüzde 20'lik bölümünün ortalama gelirin 1965 yılında 30 katı kadar iken, 1990 yılında 60 katına yükselmiştir.” Bir başka ifade ile, küreselleşme, 25 yıllık bir süre içinde, aradaki refah farkının ikiye katlamasına sebep olmuştur. Ayrıca gelişme çabası içindeki ülkelere yayılacağı ileri sürülen demokrasi ve insan hakları gibi değerlerin bu ülkelerin içinde buldukları ortamlarda gelişmesi mümkün değildir (Kaya Mehmet, 2009:8).

Küreselleşme karşıtı olmak iktisadi dayanakları olan bir tutum olduğu kadar milli dayanakları da olan bir tutumdur. Küreselleşme karşıtları ulus devletinin azalan rolünün ve zaman zaman ülkelerin iç sorunlarına yapılan müdahalelerin sebep olduğu rahatsızlık dolayısıyla da bu süreci eleştirmektedirler. Küreselleşme sürecini yönlendiren ülkelerin insanları baskı altına alan, yönlendiren müdahaleci tutumları milli devlet anlayışına bağlı olan kişileri rahatsız etmektedir. Küreselleşme karşıtlarına göre küreselleşme ve uluslararasılaşması arasında bir karşıtlık söz konusudur. Ayrıca tarihsel kanıtlarında dünyanın tek bir pazar olmadığını açıkça gösterdiğini düşünmektedirler. Ancak bölgesel ekonomik bloklaşmanın, ülkeler arasındaki ticareti kolaylaştırdığını savunmaktalar. Buna ek olarak güçlü bir ulus devletinin küresel ekonominin verimli yürütülmesini sağlamak için gerekli olduğunu düşünmekteler. Küreselleşme karşıtlarına göre küreselleşme ulus devletinin sonu değildir. Çünkü uluslararasılaşma ve küreselleşmenin çelişkili eğilimleri uluslararası ticaret politikalarını teşvik eden ulus devletlerin varlığını güçlendirdi. Bölgesel ticari oluşumlar ülkeleri bu oluşumlara dahil olanlar ve bunların dışında kalanlar olarak ikiye bölmektedir. Bazı ülkelerde uluslararası ticaretin artması diğer ülkeler arasında dışlanmalarına yol açmaktadır.

Sonuç olarak küreselleşme karşıtları, ulus devletlerin küreselleşme eğilimindeki dünyanın en önemli aktörleri olacağını ve küreselleşme sürecinin, ekonomik ya da teknolojik gelişmelerin sonucunda ortaya çıkan bir olgudan ziyade ideolojik tutum olduğunu düşünmekte (Hablemitoğlu, 2004:23; Aydın, 2000:18).

2.2.3. Dönüşümcü Yaklaşım

Bu yaklaşımı savunanlar küreselleşmeyi tanımlarken merkezde dönüşüm kavramını bulundurmaktadırlar. Bu yaklaşıma göre küreselleşme bir teorik kavramın ötesinde dünyanın alternatifsiz olarak yaşamak zorunda bırakıldığı, belli bir sürecin sonunda oluşan dönüşümü ifade etmektedir (Kaya Mehmet, 2009:11). Bu görüşü savunanlar küreselleşmeyi sosyal, politik ve ekonomik dönüşümlerin arkasındaki güç olarak değerlendirmektedir. Dönüşümcü yaklaşımı savunanlar, ulusal hükümetlerin otoritelerini ve güçlerini yeniden yapılandığı iddia etmektedirler. Bunun yanında bu görüşü benimseyenler, hem aşırı küreselleşmecilerin “egemen ulus devletin sonunun geldiği” iddialarını, hem de küreselleşme karşıtı şüphecilerin “hiçbir şey değişmedi tezini reddetmektedirler (Hablemitoğlu, 2004:24). Dönüşümcü iktisatçılar, küreselleşmenin dünya düzenini ve modern toplumları yeniden biçimlendiren ve dönüştüren toplumsal, siyasal, ekonomik değişimlerin arkasındaki yönlendirici merkez güç olduğunu ifade etmektedirler (Köksalan, 2009: 4).

Dönüşümcü yaklaşıma göre, küreselleşme yalnız ekonomik, siyasal ya da kültürel boyuta indirgenemeyecek kadar çok-nedenselli ve çok boyutlu tarihsel bir süreci simgelemektedir. “Dönüştürücü yaklaşıma göre, küreselleşme süreçlerinin kapitalizmin ve modernitenin iktidar ve egemenlik ilişkileriyle paralel olarak ilerlediği kabul edilmektedir. Bunun yanında dönüştürücü yaklaşımı benimseyenler küreselleşmenin toplumsal ilişkiler üzerinde yarattığı etkiler ve dönüşümler nedeniyle, alternatif toplum vizyonlarının da ortaya çıkmasına katkısı sağladığını kabul etmekte” (Keyman, 2008:10).

Dönüşümcü yaklaşıma göre ulus devletler gerçekte hala güçlüdürler ve siyasal liderlerin de dünyada oynayacak büyük bir rolleri vardır. Fakat şu gerçekte bilinmelidir ki ulusal ekonomik politika artık eskisi kadar etkili değildir (Kaya Mehmet, 2009:11). Küreselleşen dünyada ulus devletlerin ulusal ekonomiyi yeniden üretmek ve belli oranda düzenleme işlevini yerine getirmek gibi yükümlülüklerinin devam ettiğine ilişkin değerlendirmeler de söz konusudur (Kaya Mehmet, 2009:14).

Dönüşümcü yaklaşım, küreselleşmeyi fırsatlar kadar risklerin de olduğu, olumlu yanlarının yanında olumsuz taraflarında olduğu da bir süreç olarak değerlendirme eğilimindedir. Buna ek olarak küreselleşmenin ortaya çıkardığı fırsatlardan yararlanılması gerektiği de bu görüşün vurguladığı önemli bir noktadır. Dönüşümcüler, küreselleşme sürecine engel olmak mümkün olmadığı için, faydalanmanın yollarının bulunması gerektiği görüşünü savunmaktadırlar. Dönüşümcülere göre tüm dünya benzer bir süreci yaşamaktadır, benzer kural, standart ve değişimler tüm dünyayı etkisi altına almıştır ve bu gelişmelere sırt dönmek, inkar etmek ya da korumacı, içe kapanmacı politikalar uygulamak gerçekçi bir tutum olmayacaktır (Şen, 2008:140).

Tablo 2.2. Küreselleşmeyi Kavramsallaştırma: Üç Eğilim (Held ve Diğerleri, 2009:141)

	Aşırı küreselleşmeciler	Küreselleşme karşıtları	Dönüşümcüler
Yeni olan ne?	Küresel bir çağ	Ticaret blokları	Görülmemiş düzeyde karşılıklı bağımlılık
Baskın özellikler	Küresel kapitalizm Küresel sivil toplum	Eskisine göre birbirine daha az bağlı dünya	Yoğun ve yaygın küreselleşme
Ulus devletlerin gücü	Azalıyor ve aşmıyor	Güçlenmiş ve artış	Yeniden kurulmuş ve planlanmış
Küreselleşmenin itici gücü	Kapitalizm ve teknoloji	Devletler ve piyasalar	Modernitenin birleştirici gücü
Sınıf kalıpları	Eski hiyerarşilerin aşınması	Güneyin gittikçe marjinalleşmesi	Dünya düzeninin yeni mimarisi
Baskın motif	Mc Donalds Madonna	Ulusal çıkar	Politik toplumun dönüşümü
Küreselleşmenin kavramsallaştırılması	İnsan odaklı yeniden Düzenleme	Uluslararasılaşma ve bölgeselleşme	Bölgelerarası ilişkilerin yeniden düzenlenmesi
Tarihsel yörüngesi	Küresel uygarlık	Bölgesel bloklar ve uygarlıklar çatışması	Küresel entegrasyon Parçalanma
Özet	Ulus devletinin sonu	Uluslararası devletin desteği ve kabulü	Küreselleşme devletin gücü ve dünya siyasetini dönüştürüyor

Küreselleşme kavramı Tablo 2.2’de üç yaklaşıma göre ayrı ayrı ele alınmıştır. Aşırı küreselleşme yanlısı olan yazarlar, küreselleşmeyi yeni bir çağ olarak tanımlarken, küreselleşme karşıtları ticaret bloklarının oluşması olarak tanımlamaktadırlar. Dönüşümcüler ise küreselleşmenin ortaya çıkardığı yeniliği görülmemiş düzeyde karşılıklı bağımlılık olarak değerlendirmektedirler. Ayrıca küreselleşme yanlıları küreselleşmenin baskın özelliklerinin küresel kapitalizm ve küresel sivil toplum olduğunu öne sürmektedirler. Küreselleşme karşıtları, küreselleşmenin baskın özelliğinin, eskisine göre birbirine daha az bağlı bir dünya olduğunu ileri sürmektedirler. Üç farklı yaklaşım küreselleşmenin kavramsallaştırılması

ekseninde ele alındığında görülmektedir ki küreselleşme yanlılarının bu süreci insan odaklı yeni bir düzenleme olarak algılamaktadırlar. Küreselleşme karşıtları bu süreci uluslararasılaşma ve bölgeselleşme olarak algılamaktalar. Dönüşümcüler ise bu süreci bölgeler arası ilişkilerin yeniden düzenlenmesi olarak algılamaktalar.

Sonuç olarak küreselleşme yanlıları bu süreci ulus devletin sonu olarak değerlendirmekteler. Küreselleşme karşıtları bu süreci, uluslararası devletin ortaya çıkmasının desteklenmesi ve kabul edilmesi olarak değerlendirmekteler. Dönüşümcüler ise bu süreci devletin gücünün ve dünya siyasetinin dönüşüme uğraması olarak algılamaktalar.

2.3. KÜRESELLEŞMENİN ETKİLERİ

Bu başlık altında küreselleşmenin ekonomik, siyasi, kültürel ve sosyal boyutlarını ele alınacaktır. Küreselleşmenin bu boyutlarının ortak özelliği yaşanan değişim ve bu değişimin yarattığı etkidir. Küreselleşmenin insanların yaşam kalitelerini arttırmalarına yardımcı olduğu gibi kültürel anlamda bir yok oluşa da kaynaklık ettiği düşünülmektedir. Küreselleşmenin ekonomik boyutu, finansal küreselleşme, üretimin küreselleşmesi ve ticari küreselleşme olmak üzere üç boyutta ele alınacaktır. İkinci aşamada küreselleşmenin siyasi boyutu, üçüncü aşamada ise küreselleşmenin kültürel ve sosyal boyutu ele alınacaktır.

2.3.1. Ekonomik Boyut

Ekonomik boyut, küreselleşmenin diğer boyutlarına göre en eski ve en derin boyuttur. Devletlerin, siyaset ve güvenlik gibi alanlardaki haklarından vazgeçmediği buna rağmen ekonomik alandaki bazı yetkilerinden feragat ederek serbest piyasa ilkelerine dayalı dünya piyasasının oluşmasına katkı sağladıkları görülmektedir. Küresel piyasaların aksaklıklar olmadan işleyebilmesi için devletlerin kendi ekonomik hedefleri ile uluslararası sermayenin hedefleri arasında uyumlu bir ilişkinin olması gerekmektedir. Bu ilişkinin devamı piyasanın işleyişinde herhangi bir sorunun olmamasına bağlıdır (Ateş, 2011:4). Öyle ki günümüzde ekonomik alanda bir milliyetçilikten söz etmek, hiçbir ekonomik, siyasal veya toplumsal sistemde mümkün değildir. Günümüzde büyük ölçüde Çok Uluslu Şirketlerin yönlendirdiği küresel bir ekonomik düzen, dünyanın her yanında etkinliğini başarıyla sürdürmektedir (Köse, 2003:10). Bilgi teknolojilerinin kullanımıyla birlikte sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçilmiş maliyetler düşmüş, tüketici tercihleri

değişmiştir. Küreselleşmenin de etkisiyle insanları, ülkeleri ve piyasaları birbirinden ayıran zaman ve mekan sınırlamaları ortadan kalkmış ve bütünleşmiş bir piyasa yapısı oluşmuştur. Bu durumun etkisiyle şirketlerin üretim alanı tek bir ülke yerine bütün bir dünyayı kapsayacak şekilde değişmiştir (Aslan, 2009:289-290, Robertson, 2000:57). Bu değişime paralel olarak ülkeler arasındaki karşılıklı ekonomik etkileşimin derecesi de giderek artış göstermiştir. Küreselleşmeyle birlikte ülkeler arasındaki faktör hareketleri, mal hareketleri ve işgücü hareketleri artmıştır. Bununla birlikte işgücü piyasasında bir talep artışı olmuştur (Slaughter ve Swagel, 1997:78). Küreselleşme uluslararası ekonomik entegrasyonun artmasını tetiklemiştir. Giderek ulusal niteliğini kaybeden çok uluslu şirketlerin dünya çapında etkin bir güç elde etmesi, ekonomik bir birim olarak devletin sonunun gelmek üzere olduğu şeklindeki tezleri güçlendirmiştir.

Ekonomik bütünleşmeler, genel bir kanıya göre siyasi açıdan bağımsız ülkeleri ekonomik açıdan birbirine bağımlı hale getirmektedir (Seyidoğlu, 2003: 415). Ekonomik bütünleşmenin etkisini basit bir örnekle açıklamak mümkündür. Karşılıklı ekonomik etkileşim oranı çok yüksek olan iki ülkeden birinde meydana gelen ekonomik daralma veya genişleme diğer ülkenin de bundan etkilenmesine sebep olacaktır. İktisadi krizlerin krizin çıktığı ülke kadar diğer ülkeleri de etkilemesinin sebebi ekonomik küreselleşmenin ulaştığı düzeydir. Yaşanan küresel ekonomik krizlerin sebeplerinden biri olan hızlı para akışı finansal küreselleşmenin ve liberal kapitalizm hegemonyasının bir sonucudur (Higgot ve Phillips, 1999:5-6). Ekonomik çıkarlar günümüzde daha çok ön plana çıkmıştır ve buna paralel olarak hem yurtiçinde hem yurtdışında piyasalar, politikanın yerini almıştır (Waltz, 1999:694). Günümüzde artık devletlerin sınırları içine gömülü olan ulusal ekonomilerden çok, piyasalar içine gömülü olan devletler söz konusudur (Aslan, 2009:292). Bunun nedeni de küreselleşmenin ekonomik boyutunun yarattığı etkidir.

Telekomünikasyon, bilgi ve ulaşım teknolojisindeki hızlı gelişmeler, GATT, WTO ve IMF gibi uluslararası kuruluşların çabalarıyla dünya ekonomisinde sağlanan liberalleşme hareketleri, ülkelerin hızlı ve sürdürülebilir ekonomik kalkınmayı gerçekleştirmede piyasa ekonomisinin önemini kavramalarını sağlamıştır. Uluslararası firmaların sınır ötesi satış yapma ve maliyet düşürmek amacıyla daha ucuz kaynak sağlama gibi davranışları ekonomik küreselleşmeye ortam hazırlamıştır. Mal ve hizmetler ile üretim faktörlerinin, yani emek, sermaye ve

teknolojinin uluslararası alandaki hareketliliği sonucu mal ve hizmet piyasalarının entegrasyonu ekonomik küreselleşme ile sonuçlanmıştır (Aktan ve Şen, 2003).

2.3.1.1. Finansal Küreselleşme

Finansal küreselleşme ulusal finans piyasalarını ayıran kontrol ve sınırlamaların ortadan kalkması, finans piyasalarının uluslararası rekabete açılması, piyasaların konvertibiliteye sahip olmaları, kurların dalgalanmaya bırakılması, uluslararası sermaye akımlarının artması ve yatırım fonları ile yatırım ortaklıkları gibi yeni kurumsal yatırımların finans piyasalarındaki rollerinin artması şeklinde tanımlanmaktadır (Durusoy, 2000:15). Ayrıca finansal küreselleşme sermayenin faizler, döviz kurları ve borsa endeksleri aracılığıyla uluslararası düzeyde gerçekleştirdiği hareketler olarak değerlendirilmektedir (Şiriner, 2008:31-32).

Finans piyasalarının küreselleşmesi İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan önemli gelişmelerden bir tanesidir. Küreselleşme ile, fon fazlası olan ülkeler ile bu fonları kullanmak isteyen ülkeler arasındaki bağlar çeşitlenmiş ve ilişkiler yoğunlaşmıştır. Finansal küreselleşme ile birlikte uluslararası finans piyasalarında faaliyette bulunmak olağan hale gelmiş, yeni dışa açılan ülkelerin iç finansal piyasalarına girişler ve çıkışlar hem kolaylaşmış hem de hızlanmıştır. Finansal küreselleşme sayesinde çeşitli ülkelerdeki finans kurumları, yabancı ülkelere giderek artan oranlarda finansal yatırım faaliyetinde bulunmakta ve dünya finans piyasaları çerçevesinde yatırımcılara getirisi daha yüksek, riski daha düşük fırsatlar yaratmaktadırlar. Finansman ihtiyacının yerel piyasalardan karşılanamadığı durumlarda, uluslararası piyasalarda oluşan büyük miktardaki fonlar finansal küreselleşme sayesinde kullanılabilir hale gelmektedir (Devlet Planlama Teşkilatı, 1995:22).

Ekonomik küreselleşmenin en önemli boyutu finansal küreselleşmedir. Bunun sebebi Finansal küreselleşmenin ticari küreselleşmeden ve üretimin küreselleşmesinden daha hızlı ve etkin olmasından kaynaklanmaktadır. Finansal küreselleşmenin hacmi, reel küreselleşmenin hacminden çok daha fazladır. 1989-1999 arasındaki 10 yıllık süreç göz önünde bulundurulduğunda mali piyasalardaki ilerlemenin tehlikeli bir hızla gerçekleştiği dikkat çekmektedir (Higgot ve Phillips, 1999:13).

II. Dünya Savaşının hemen sonrasında yüksek oranda gümrük tarifeleri, çok katı kotalar, sermaye ve döviz hareketleri ile ilgili çok sıkı engeller

uygulanmıştır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra uygulanan bu korumacı politikalarından sonra uluslararası ticaretin serbestleşmesi ve yatırımların kolaylaştırılması amacıyla Bretton Woods (1944) iktisadi yapısı ortaya çıkmıştır (www.setav.org). Uluslararası para sisteminin kurallarını belirleyen bu anlaşma, 1945 yılında Dünya Bankası (WB) ve Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) kurulmasını sağlamıştır. 1947 yılında ise Ticaret ve Gümrük Tarifeleri Genel Anlaşması (GATT) imzalanarak dünya ticaretinin ve finansal işlemlerin daha sağlıklı bir temelde gerçekleştirilmesi sağlanmıştır. Bu kuruluşlar dış pazara yönelik gelişme stratejisi izleyen ülkeler arasında ticaretin gelişeceği çok taraflı bir sistemin kurulmasını sağlamıştır. İkinci olarak, ABD'nin uyguladığı açık kapı politikası devletleri finansal ve ticari ilişki kurmaya zorlamıştır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1995:212).

Tablo 2.3. Uluslararası Finansal Düzenleme Girişimleri (Şiriner, 2008:55)

Girişim	Tarih	İlgili Finansal Sektör	Düzenlemenin Amacı	Düzenlemenin Çerçevesi	Katılan Ülkeler
Basel Sermaye ve Gözetim Standartları	1980'li yıllardan günümüze kadar	Bankacılık	Sermaye Standartları	Düzenlemelerin uyumlaştırılması, gözetimlerin koordinasyonu	G-10 ve diğer bazı ülkeler
AB	1980'li yıllardan günümüze kadar	Bütün Sektörler	Sermaye Standartları ve piyasaya giriş	Düzenlemelerin uyumlaştırılması ve karşılıklı tanınması, ilgili ülkenin gözetimi	EU
GATT	Görüşmeler 1993 yılında terk edildi.	Bütün sektörler	Piyasaya giriş hakları	Ulusal bazda uygulamalar	GATT üyeleri
IOSCO	1984'lü yıllardan günümüze kadar	Menkul Kıymetler	Sermaye standartları	Düzenlemelerin uygunlaştırılması	Birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülke
NAFTA	1994	Bütün Sektörler	Piyasaya giriş hakları	Ulusal bazda uygulamalar	Kanada Meksika ve ABD

Finansal piyasalarda koordinasyon sağlamak amacıyla çeşitli uluslararası kuruluşlarda bazı düzenlemeler yapmışlardır. Tablo 2.3'te bu uluslararası kuruluşlar ve yaptıkları düzenlemeler yer almaktadır. 1980 yıllardan itibaren Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi bankacılık sektöründe finansal düzenlemeler yaparak finans piyasalarında bir denge kurulmasını amaçlamaktadır. Uluslararası düzeyde yapılan bu finansal düzenlemelerin nedeni, uluslararası ve ulusal düzeyde istikrarın sağlanmasında finansal istikrar, fiyat istikrarı ve mali istikrarın bir ön gereklilik olmasıdır (Aykut, 2008). Avrupa Birliği de diğer uluslararası kuruluşlar gibi ekonomide bir denge kurmaya çalışmaktadır ve bu amaçla bütün sektörlerde 1980'ler

den başlayarak çeşitli düzenlemelere gitmektedir. GATT ve NAFTA da benzer şekilde ekonomide bir denge kurmaya çalışmaktadır ve bu amaçla bütün sektörlerde piyasaya giriş haklarında çeşitli düzenlemeler yapmaktadırlar.

Sermayenin ülkeler arasındaki hareketliliği arttıkça devletler tasarrufların ülkelerinden kaçmaması ve finansal aracılık faaliyetlerini yabancılara kaptırmamak için birbirleriyle sürekli rekabet etmek zorunda kalmaktadırlar. Bu rekabet özellikle ekonomisi zayıf olan ülkelerde, ekonomik kriz yaratmaya sebep olacak riskler yaratmakta ve devletin milli hedeflere yönelik politika belirleme ve uygulama imkanlarını daraltmaktadır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1995:214).

2.3.1.2. Üretimin Küreselleşmesi

İktisadi küreselleşmenin ele alacağımız bir diğer boyutu ise üretimin küreselleşmesidir. Küreselleşmenin temelinde tüm dünyayı tek bir pazar ve hammadde kaynağı olarak görmek yatmaktadır (Balkanlı, 2002:15). Üretimin küreselleşmesi, ülke bazında faaliyet gösteren firmaların üretim faaliyetlerini diğer ülkelere ve kıtalara yaymalarını ifade etmektedir.

Üretim faaliyetleri firmalar aracılığıyla sınır ötesi sabit sermaye yatırımı, sınır ötesi iştirak, fason imalat anlaşmaları gibi değişik uygulamalarla uluslararası arenaya taşınmaktadır. Üretim alanı olarak bütün dünyayı hedefleyen bu firmalar, üretim faaliyetlerini maliyet avantajı sağlayacak ülkelere kaydırmanın yollarını aramakta ve faaliyetlerini hammadde maliyeti, ara malı maliyeti, işgücü maliyeti ve dışsal maliyetler açısından daha cazip gördükleri ülkelere kaydırmaktadırlar (Afşar, 2004:85). Üretimin küreselleşmesi ile amaçlanan küresel pazara yönelik üretim faaliyetinin maliyetini minimize etmek amacıyla farklı üretim aşamalarının farklı ülkelerde gerçekleşmesini sağlamaktır (Arslan ve Mete, 2007:223).

Üretimin küreselleşmesinin altında şirketlerin maliyetlerini azaltma ve karlarını artırma arzuları yatmaktadır. Şirketlerin üretimlerini farklı ülkelere kaydırmalarının altında yatan sebepleri şu şekilde sıralayabiliriz. Şirketler ülkelerinde, ücret artışları emeğin verim artışını aştığında, üretimlerini ücretlerin düşük olduğu ülkelere kaydırma yoluna giderler. Kendi ülkelerindeki çevre koruma mevzuatının maliyet artırıcı etkisinden kaçınmak için üretim faaliyetlerini çevre koruma mevzuatı daha gevşek olan ülkelere taşıyabilirler. Şirketler, pazarı hedeflenen ülkelerin himayeci tedbirlerini aşmak üretim faaliyetlerini pazarı

hedeflenen ülkelere ya da üçüncü ülkelere aktarmaktadırlar (Devlet Planlama Teşkilatı, 1995:212).

Üretimde küreselleşme gelişmekte olan ülkelere dış ödemeler ve teknoloji transferi gibi alanlarda fayda sağlamaktadır. Üretimde küreselleşme doğrudan yabancı yatırımlar şeklinde ortaya çıkmaktadır bu nedenle portföy yatırımlarıyla karşılaştırıldığında risk oranı düşüktür. Örneğin kısa vadeli portföy yatırımları, girdiği ülkenin milli parasının aşırı değerlenmesine yol açarak kurları olumsuz etkileyebilmekte ve ülkenin cari işlemler dengesine zarar verebilmektedir. Sıcak parayı kontrol edenler, plasman yaptıkları ülkenin cari işlemler açığının artık sürdürülemez olduğuna aniden karar verdiklerinde de paralarını süratle ülkeden çıkarmaktadırlar (Şen vd., 2004:220).

Üretimin küreselleşmesi teknoloji transferine neden olmaktadır. Günümüzde ülkelerin gelişmişlik düzeylerini belirleyen, yeni ürün ve yeni teknolojiler üretebilme potansiyelidir. Dünyada yeni bir uluslararası işbölümü şekillenmektedir. Bu yeni işbölümünde, gelişmiş ülkeler yeni metaller ve üretim süreçleri icatlar yapmakta ve ürünlerini ihraç ederek bunları tekelinde bulundurmanın getirdiği ranttan yararlanmaktadırlar. Bunun yanında üretim teknikleri eskidikçe başka ülkelere devredilebilir hale gelmektedir. Diğer ülkeler ise ithal edilmiş tekniklerle ürettikleri malları ihraç etmektedirler (Devlet Planlama Teşkilatı, 1995:213). Buna göre küresel üretim sürecini hazırlayan dönüşümler şu şekilde sıralanabilir:

1. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında çevre ülkelerinde yeşeren ‘kalkınma ideali ve projesi’ ,
2. Haberleşme ve ulaşım maliyetlerinin ucuzlaması,
3. Uluslararası Keynesgil sistemin yıkılması ve sabit kur sisteminden esnek kur sistemine geçilmesi,
4. Çevre ülkelerinin sürüklendikleri borç batağı ve bu ülkelerin borçlarını ödeyebilmek için ihracata dayalı sanayileşme modeline yönlendirilmeleri,
5. Çok uluslu şirketlerin (ÇUŞ) ve uluslararası çalışan büyük tüccarların dünya ekonomisinde artan rolleri,
6. IMF ve Dünya Bankası gibi küresel düzenleme yapabilecek güçte kuruluşların dünyada büyük bir ağırlığa sahip olmaları ve dünyanın hemen her yerinde bu kuruluşların politikalarının yakın takipçisi ve uygulayıcısı, yerel düzeyde “küresel elit” bir tabakanın yaratılması,
7. İki kutuplu dünyanın tek kutuplu dünyaya doğru evrilmesi ve dünyanın ‘Amerikanlaşması’ ,

8. Merkez ülkelerinde düşen kârlılık ve verimlilik oranları ve ‘Altın Çağın’ sonu,” (Dikmen, 2000:283).

Küreselleşmenin üretim ile ilgili olan ayağını çok uluslu şirketler temsil etmektedir. Günümüzde dünya üretiminin çok önemli bir bölümü aynı anda birçok ülkede birden üretimde bulunan çok uluslu şirketler tarafından gerçekleştirilmektedir. Bir anlamda bunun da aslında çok yeni bir gelişme olmadığı söylemek mümkündür. Bazı dev Amerikan şirketlerinin çok uluslulaşmaya başlaması İkinci Dünya Savaşı sonrasında incek kadar eski bir gelişmedir. Ancak teknolojideki ilerlemeler, ticari ve mali piyasaları serbestleştirmeye yönelik hükümet politikaları, bu süreci hızlandırıcı etki yapmıştır (Seyidoğlu, 2003:142). Çok Uluslu Şirketler Konusu, 2.5.Küreselleşmenin İktisadi Aktörleri adlı başlık altında ayrıca ele alınacaktır.

2.3.1.3. Ticari Küreselleşme

Ticaret alanında küreselleşme, ülkeler arasında mal ve hizmet akımları üzerindeki kısıtlamaların kaldırılması veya azaltılması sürecini kapsamaktadır. Bu, aslında çok yeni olmayıp kökenleri İkinci Dünya Savaşı’nın hemen sonrasında kadar uzanan bir uygulamadır. II.Dünya Savaşı sonrasında dünya ticaretini geliştirmek için atılan ilk adım 1944 yılında düzenlenen Bretton Woods Konferansıdır. Bu konferansta uluslar arası ticaretin önündeki engelleri kaldırmak için Uluslararası Ticaret Örgütü kurulmuştur (ITO). ITO’nun amacı uluslararası ticareti düzenlemek, serbest ticaretin önündeki engelleri kaldırmak, ülkelerin ekonomik kalkınmasını hızlandırmak ve mal piyasalarında istikrarı sağlamaktır. Fakat korumacılıktan yana bazı üretici örgütleri bu örgütün faaliyete geçmesini engellemişlerdir. Bunun yerine 30 Ekim 1947’de GATT kurulmuştur (Sabır, 2000) . GATT’ın (Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması) ana amacı özellikle sanayi mamulleri üzerindeki ticaretin evrensel boyutlarda serbestleştirilmesiydi. 1994 yılında GATT’ın yeni kurulan Dünya Ticaret Örgütü (WTO)’nün kapsamına alınmasına kadar geçen sürede de bu alanda oldukça yoğun çalışmalar gerçekleştirilmiştir (Seyidoğlu, 2003:142).

Ticaretin küreselleşmesi ekonomik küreselleşmenin de başlamasını sağlamıştır. Ticaretteki küreselleşme gerek üretim gerekse finansal küreselleşmeden önce başlayan bir süreç olup yaygın olarak 1947 yılında kurulan GATT Anlaşmasıyla hızlanmış ve yaygınlaşmıştır (Şiriner, 2008:12).

Dünya ticaret hacminde 1870 ile 1913 arasındaki dönemde yıllık %3,4’lük bir artış kaydedilmiştir. Ticaret, 1913 sonrasında gümrük, kota, kambiyo kontrolleri

gibi nedenlerle olumsuz etkilenmiş ve 1913–1950 arasında yıllık artış %1'in altında kalmıştır. 1950 sonrasında uluslararası ticaret büyük bir artış kaydetmiştir. Örneğin, 1950–1973 döneminde uluslararası ticaretin büyüme hacmi %9'un üzerinde olmuştur. Burada 1947 yılında imzalanan GATT'in önemli bir yeri vardır. Bu anlaşmanın imzalanmasının ardından küresel bir ticaret sisteminin kurulması yönünde önemli mesafeler kaydedilmiştir. 1973 ile 1980 ortaları arasında büyüme hızı, on dokuzuncu yüzyılın sonlarındaki yıllık %3,6'lık seviyeye düşmüştür (Hirst ve Thompson, 2007:47).

Ticaretteki küreselleşme bir taraftan dünya ticaretine giderek daha fazla ülkenin katılması ve ülkelerin dışa açılma oranlarının artması, diğer taraftan ticareti düzenleyen kuralların uygulanması konusunda zorlayıcı bir mekanizmanın oluşturulması şeklinde kendini göstermiştir (Aydemir ve Kaya, 2007:271).

2.3.2. Siyasi Boyut

Siyasi küreselleşme olgusu ekonomik küreselleşme sürecinin bir yansımasıdır. Dünya üretimi ve ticaretinin devasa kısmını gerçekleştiren bir ülke doğal olarak siyasi küreselleşmenin merkezindedir. Siyasi küreselleşme, diğer bir ifadeyle siyasal dizayn mekanizmasının işleyişi ekonomik merkeziliğin devamını sağlamaktadır. Küreselleşmenin siyasi boyutunu anlamak, uluslararası platformda yaşadığımız dönemi, bizi nelerin beklediğini, siyasal kurumların durumunu ve bunların birbirleriyle olan ilişkilerini anlamak ve yorum yapabilmek açısından önemlidir. İki kutuplu dünya düzeninin sessiz sedasız kapanmasından sonra, “yeni dünya düzeni”, “tarihin sonu”, “tek kutuplu dünya” gibi niteliklemlerle anılan bir sürece girilmiştir. Bu kavramlarla anlatılan dünyadaki bütünleşmenin geldiği yeni noktadır (Sonay, 2002:102). 1989 yılında Sovyetler Birliği'nde yaşanan dönüşümle birlikte dünyanın tek kutuplu hale geldiği ve sermayenin önündeki politik engelin kalktığı varsayımı küreselleşme düşüncesinin daha baskın şekilde ifade edilmesini sağlamıştır (Kutun, 2005:21). Siyasi küreselleşme, esas itibariyle, günümüz dünyasında siyasi güç, otorite ve yönetim biçimlerindeki yapısal dönüşüm olarak tanımlanmaktadır (Bayar, 2009:28).

1648'de imzalanan Westphalia Antlaşmasından bu yana devletlerin birbirlerinin iç işlerine karışmaması, karşılıklı olarak birbirlerinin tüzel kişiliklerini kabul etmeleri, devletin kendi halkı üzerinde tek yetkili güç sayılması gibi konularda mutabakat sağlandığını ve sonuçta, halkları üzerinde egemenlik kurmayı

başardıklarını söylemek mümkündür (Hirst ve Thompson, 2007:205) Küreselleşmenin siyasal boyutu, siyasal sınırların bir devlete belirli bir toprak parçası üzerinde mutlak egemenlik sağlama gücünü yitirmesi ülke yönetim sistemleri arasındaki etkileşimin artması demokrasi, insan hakları ve özgürlükler temelinde dış müdahalelerin yoğunluk kazanması dil, din, köken v.b siyasal kültürel unsurlar düzeyinde uluslararası kuruluşların etkinliğinin artması şeklinde tanımlanmaktadır. Esgin, ulus devletin denetim gücünün sınırlarından geçen bilgi, mal, kapital ve insan akışıyla birlikte sekteye uğradığını, hatta yitirildiğini ve sonuçta ulus-devletin meşruiyetinin ortadan kalktığını ifade etmektedir (Esgin, 2001:186).

Küreselleşmenin siyasi boyutuyla birlikte, toplumlararası ilişkiler de sadece ulus devletlerin resmi ilişkileri çerçevesinde değil, birçok farklı kanaldan gerçekleşmektedir. Siyasi küreselleşme ile birlikte, ulus devleti politikanın merkezine koyan yaklaşım yerine, devletin artık eskisi kadar güçlü olmadığı, uluslar arası ve ulus ötesi kurumların önem kazandığı bir yaklaşım ön plana çıkmıştır. Siyasi küreselleşmenin de etkisiyle milli bilinç, ulusal çıkar ve benzeri kavramların artık 19. yüzyıldaki ilerlemeci rollerini tamamladıkları ve bugün tek kelimeyle statükoyu temsil ettikleri öne sürülmektedir (Gözen, 2004: 21).

Siyasal küreselleşmenin iki somut sonucunun bulunduğunu söylemek mümkündür. Birincisi, Devletlerin iç ve dış ortamlarını birbirinden ayıran “devletin siyasi sınırları” gözle görünmez hale geldiği için, iç-dış politika arasındaki ayırım önemini yitirmiştir. Yani, iç politika dış politikanın, dış politika iç politikanın uzantısı veya devamı haline gelmiştir. İkincisi, devletin egemenlik alanları belirsizleşmiş ve devletlerin iç ve dış egemenlikleri zayıflamıştır. Zira devletlerin ve/veya devlet dışı yabancı aktörlerin değişik kanallarla sınırlardan içeriye girmeleri sonucu, devletlerin sadece içeriye denetleyerek, dışarıya ilgisiz kalması mümkün olamamaktadır (Gözen, 2004:27).

Küreselleşmenin siyasi boyutunun etkisiyle ulusal ekonomilerin ve ulusal yönetim politikalarının işlevsizleştiği düşünülmektedir. Küresel bir ekonominin ortaya çıkması ulus devletlerin işlevlerini buna uyum sağlayacak biçimde dönüşüme uğratması gerektiği görüşünü ortaya çıkarmıştır (Özdek, 1999:26). Devletlerin varlıklarını ve meşruiyetlerini sürdürebilmeleri açısından sahip oldukları otorite ve egemenliğin varlığı şarttır. Günümüzde ise küreselleşme olgusuyla birlikte bu kavramların varlığı ve gerekliliği tartışılır hale gelmiştir. Ulusal güç ve egemenlik küreselleşme çağında düşüş eğilimi gösteren iki önemli faktördür. Uluslararası

ekonomide yaşanan hızlı ve büyük değişim ile birlikte ulusal güç aşınmıştır. Gelişen ve değişen pazar ilişkileri ve bunların uzantıları vatandaşın üzerindeki ulusal otoritenin azalmasına sebep olmuştur (Berger, 2000:58).

Günümüzde, “küresel siyaset” anlayışının giderek güçlendiği görülmektedir. Küresel siyaset geleneksel siyasetten farklı bir yapıdadır. Küresel siyaset ulus devletin rolünü küçültmektedir. Üye olunan uluslararası kuruluşların aldığı kararlar uygulamada ulus devletin aldığı kararlardan daha çok ön plana çıkmaktadır (Bayar, 2009:28).

Küreselleşme olgusuyla birlikte uluslararası sivil toplum kuruluşları ve uluslararası örgütler ön plana çıkmıştır. “Küresel sivil toplum”, küreselleşme ideolojisinin yürürlüğe konulması ile birlikte, ona eşlik eden bir kavramdır. küresel sivil toplumun yaratılmasının önkoşulları şunlardır.

-Ancak küresel eylemle baş edilebilecek sorunların (çevre, nükleer tehlike, yerel ve bölgesel çatışmalar, uyuşturucu trafiği, AIDS, göç / göçmen sorunları gibi) yaygınlık kazanması,

-Küresel kamusal mal (özgürlük, eşitlik, çevrecilik, paylaşım, ‘tek dünya’ anlayışı, ortak gelecek gibi) kavramının ve buna ilişkin değerlerin daha yaygın benimsenmesi,

-Küresel ekonomik yönetişimin eksiklik ve bazı olumsuzluklarının ortaya çıkması,

-Temsili demokrasi ve mevcut siyaset yapma biçimlerinin yetersizliklerinin belirginleşmesi ve iletişim teknolojisinin yerel / ulusal aktörlerin küresel aktörlere dönüşmelerini kolaylaştırıcı etkisidir (Göymen, 2004).

Küresel sivil toplumun, bilimsel topluluklar, çevre örgütlenmeleri, insan hakları toplulukları ve birçok konuda sınırları aşan topluluklar veya örgütlerden oluştuğunu söyleyen Gözen, bu toplumun farklı ülkelerdeki insanların bir araya gelerek siyasi işbirliği yaratmaya yardımcı olacaklarını belirtmektedir (Gözen, 2004: 60).

2.3.3. Kültürel ve Sosyal Boyut

Fine ve Leopold küresel kültürün hayatımızdaki etkisi "Sen yediğın yemek, yaşadığın yer, kullandığın araba, içtiğın içkisin " sözüyle özetlemişlerdir. Küresel kültürün etkisiyle merkez ülkelerin tüketim kalıpları çevre ülke insanları için kimlik

referansı olmakta ve toplumsal konum göstergesi olarak kullanılmaktadır. (Fine ve Leopold, 1993: 3).

Kültürü genel anlamda bir topluma özgü maddi ve manevi değerler bütünü olarak alırsak, bu çalışmanın başında yapılmış olan tanımlar ışığında küreselleşmenin kültür üzerinde önemli etkileri olduğunu söylemek mümkündür. Özellikle iletişim devriminin bir sonucu olarak, günümüzde, tüm dünya genelinde bireyler ve toplumlar arasındaki etkileşim artmıştır. Bu sayede, söz konusu bireyler ve toplumlar arasında daha önceden birbirlerine yabancı gelen yaşam tarzları temelinde ortak bir payda oluşmakta, farklı zevkler, ilgi alanları gibi konularda belirli bir ahenk sağlanmaktadır. Bu sayede küresel bir kültür ve birikim ortaya çıkmaktadır. Ancak, bu noktada unutulmaması gereken husus küreselleşme dinamiklerinin zaman zaman anılan kültürlerarası ahenkten ziyade farklılaşma ve ayrışmayı da tetikleyebilmesi, öte yandan kültürel etkileşimin çift yönlü bir biçimde seyrederek “küreselin” “yerele” ulaşması kadar, “yerelein” de “küresele” ulaşmasının söz konusu olmasıdır (Bayar, 2009:30).

Bu süreçle birlikte küresel kültür kavramı ortaya çıkmaktadır. Küresel kültür, popüler kültürün tüm dünyaya yayılması, ağır basan kültürün diğerlerini bastırması ile oluşmaktadır. Bu durum tek düze bir dünya düzeninin oluşma riskini ortaya çıkarmaktadır. Küresel kültür büyük ölçüde ürünlerdeki, endüstrilerdeki ve teknolojiadaki gelişmelerle ilişkilidir. Küresel kültürün ortaya çıkmasına yardım eden faktörler; uluslararası turizmin artması, havayolu ulaşımı endüstrisinin gelişmesi, çok uluslu tüketici markalarının (Coca Cola, Holiday Inn, vb.) artması, popüler medyanın etki alanının (diziler, müzikler, vb.) genişlemesidir. Küresel kültürün farklı milletlere ve kültürlere ait olan küçük farklılıkları sindirerek , Amerikanlaşmanın bir versiyonu olarak ortaya çıktığını savunmaktadır (Franklin vd., 2000:2-3). Küresel kültürün etkisiyle Batılı olmayan kültürler Batı tarafından şekillendirildiği düşünülmektedir (Franklin vd., 2000:139). Özetle küresel kültür, farklı kültürlerin etkileşimiyle ortaya çıkan kültürdür (Balci, 2006:31). Küresel kültürün ortaya çıkmasında bugün kullanılan teknoloji ve iletişim araçlarının dünya çapında aktif olarak kullanılması oldukça etkili olmuştur. Küresel kültürün oluşmasının genel olarak olumlu sonuçlarının olduğu görülmektedir. Küresel kültür sayesinde hem çeşitlilik içeren hem de ortak bileşenleri barındıran bir kültür yapısı oluşmaktadır ve bu da insanları birbirleriyle yakınlaşmasına ve iletişim kurma konusunda cesaretlenmelerine sebep olmaktadır.

2.4. KÜRESELLEŞMENİN UNSURLARI

Küreselleşme kavramı bir süreci ifade etmektedir. Bu süreci şekillendiren ve etkileyen bazı unsurlar bulunmaktadır. Bu unsurları dört başlık altında ele alınacaktır. Bunlar; ekonomik liberalizm, bilgi teknolojileri ve bilgi toplumu, merkez ülkelerin etkisi ve uluslararası rekabettir.

2.4.1. Ekonomik Liberalizm

Liberalizm bireysel ve toplumsal özgürlük fikrini savunur. Bu görüş kamu otoritesinin, ekonomik, sosyal, dinsel vb. süreçlere müdahale etmesine, ya da bu süreçlere kendi isteği doğrultusunda yön vermesine, karşı çıkan görüştür. Ekonomik liberalizm, liberalizmin iktisadi yönünü temsil eder ve bireylerin görece özgür ve bağımsız olduğu fikrine dayanmaktadır. Bu çerçevede devletin ekonomiye müdahale etmemesi, ya da iktisadi hayatın yönlendirilmesine yönelik devlet müdahalesinin asgari düzeyde tutulması gerektiğini, piyasada oluşan arz ve talep mekanizmasının iktisadi ve sosyal açıdan en yararlı sonuçları yaratacağını savunan öğretiye ekonomik liberalizm denilmektedir (İşgüden ve Köne, 2002:102). Sanayi devrimi, kapitalistleşme, serbest girişim, özel mülkiyet alanlarındaki gelişmelerle liberalizmin ekonomik bir tabana oturmasına sebep olmuştur (Stark, 1994: 223).

Küreselleşmeyle birlikte yapılan mal ticareti, sermaye akımları ve doğrudan yabancı yatırımlardaki artış ekonomik liberalizmin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Küreselleşmenin, bir yandan çok uluslu şirketler aracılığıyla mekansal olarak dünya ölçeğinde genişleme, öte yandan da sağlık, eğitim, konut, toprak ve kültür gibi insana ilişkin bütün alanları metalaştırma özelliği 1970'li yıllardan sonra meydana gelen en önemli değişiklik olmuştur (Berger, 2000:52). 1980'li yıllara kadar geçerliliğini koruyan planlı ekonomi bu tarihten itibaren ikinci plana düşmüştür 1980'den sonra liberalizm yaklaşımı tekrar pek çok ülke tarafından benimsenmiştir ve yeni ekonomi politikaları ön plana çıkmıştır.

2.4.2. Bilgi Teknolojileri ve Bilgi Toplumu

Küreselleşmeyi hızlandıran en önemli gelişmelerden biri de bilgi teknolojilerinin kullanılması ve toplumun yaşanan teknolojik gelişmeyi içselleştirmesidir. Toplum yapısında meydana gelen gelişmeler; nüfusun farklılaşması, ekonomik dönüşüm, aile biçimleri ve yaşam tarzlarının değişmesi, küreselleşmenin yol açtığı önemli değişikliklerden sadece bazılarıdır. Bütün bunlar

bilginin küresel düzeyde paylaşımı ve yayılması ile yakından ilişkilidir (Balay, 2004:62). Bilgi teknolojilerindeki bu gelişmeyle birlikte karşımıza yeni bir ekonomi anlayışı çıkmıştır. Bu yeni anlayış Bilgi Ekonomisi veya Yeni Ekonomi olarak adlandırılmaktadır. Bu kavram;

* Beden gücüyle çalışan iş görenlerden ziyade beyin gücüyle çalışan iş görenlere geçişi,

* İletişim teknolojilerinin desteklediği küresel rekabete dayalı bir dünyayı,

* Yeniliklerin ve yaratıcılığın yığın (kitle) üretimden daha fazla önem kazandığı bir anlayışa geçişi,

* Yeni makinaların yerine yeni fikirlerin ve buluşların önem kazandığı bir dünyaya geçişi ifade etmektedir (Keser, 2004).

Küreselleşme karşıtları, bu gelişmenin bir sonucu olan dijital bölünmeye dikkat çekmektedirler. "Dijital Bölünme" kavramı bu düşünceyi daha net ortaya koymaktadır. Dijital Bölünme kavramıyla dijital teknolojilere sahip olan ülkeler ile sahip olmayan ülkeler arasındaki uçurumun ortaya çıkması anlatılmak istenmektedir. Özellikle teknolojik alt yapıdan yoksun ülkelerde (sanayileşme evresine geçiş yapamamış ülkeler), dijital dünyadan söz etmek mümkün değildir. Diğer yandan gelişmiş ekonomilerin, teknolojik altyapı avantajları ile dijital dünyaya uyum sağlamaları, gelişmekte olan ülkeler karşısında elde ettikleri üstünlüğü çok net bir şekilde ortaya koymaktadır. Ülkeler arasındaki dijital bölünme gittikçe genişlemekte ve derinleşmektedir. Bu farklılığa bağlı olarak, gelişmiş ekonomiler ile gelişmemiş ekonomiler arasındaki farkın, her geçen gün hızla açıldığını ifade etmek mümkündür (Chen ve Wellman, 2004:42).

2.4.3. Merkez Ülkelerin Etkisi

Küreselleşme; gelişmekte olan ulus devletlerin, merkez-çevre ülke ilişkileri dinamiği içinde farklı bir yapıya kavuşmalarına sebep olmaktadır (Cılga, 2004:1). Merkez ülke kavramı, ait olduğu medeniyete beşiklik eden, o medeniyetin kültürünün kaynağı olarak kabul edilen ülke ya da ülkeleri tanımlıyor. Küreselleşme hareketinde üstünlük, teknolojiyi üreten, dünya ekonomi ve siyasetine yön veren Merkez'in elindedir (Cılga, 2004:2, Kazgan, 2002:49-53). Çevre ülke olmak ise yapısal bir durumdur ve tarihsel olarak gelişmektedir. Kökenleri sermaye birikimi rejiminde, üretim ilişkilerinde ve küresel sistemin yapısında yatmaktadır (Uzgel, 2010:66).

Dünya kapitalizminin merkezlerinin 16. Yüzyıldan beri çevre ülkelere yönelik politikalarının esas amacı, ucuz ham madde kaynaklarını kontrol altında tutmak, ucuz iş gücünü kullanmak ve pazarları kontrol etmek şeklinde ortaya çıkmıştır. İki kutuplu dünyanın sona ermesiyle merkez ülkelerin devletleri, dünyada kendi şirketlerinin ticaret ve yatırım faaliyetleri önündeki tüm engelleri ve pürüzleri kaldırmak için çabalarını yoğunlaştırmıştır (Somel, 2002:35).

Çevre ülkelere millî sanayileşme çabalarından vazgeçmeleri, serbest piyasacı politikaları benimsemeleri telkin edilmiştir. Çevre ülkeler, ithal ikameci sanayileşme politikalarını ve bu politikaların temelini oluşturan iktisadî özerklik fikrini, yani ekonominin dışarıya bağımlılığını azaltma hedefini terk etmişlerdir. Çevre ülke ekonomileri merkez ekonomilerinin etkisi altına girdikçe üretim güçlerinin gelişmesi durmakta, gelir dağılımları bozulmakta ve bağımlılıkları artmaktadır (Somel, 2002:35). Merkez ülke etkisi, çeşitli faktörlere bağlıdır. Bunlardan ikisi yapılan yatırım projelerinin özellikleri ve merkez ülkenin iş çevresinin özellikleridir. Merkez ülkenin, çevre ülkelerin toplam ihracat oranlarını ve üretimlerini az da olsa pozitif yönlü etkilediği bilinmektedir. Net istihdam oranlarını ise negatif etkileyebilmektedir (Kokko, 2006:1). Çevre ülkenin etkisi ihracat oranları ve faktör talebi noktasında ortaya çıkarken merkez ülke etkisi ise verimlilik, ücretler, ihracat, yeni sanayilerin tanıtılması ve ekonomik büyüme şeklinde ortaya çıkmaktadır (Lipsey, 2004:334).

Küresel ekonomiyi şekillendiren gelişmeler arasında ilk ve en önemlisi Çok Uluslu Şirketlerin üretim ve pazarlama faaliyetlerinde bütünleşik bir yönetimin oluşmasıdır. Buna ek olarak Çok Uluslu Şirketlerin aktivitelerinde coğrafi ve endüstriyel alanda yapısal değişiklikler olmaktadır (Lundan, 2007:2). Ekonomide liberalleşme öngörülerini ve uygulamaları; ekonomik kriz ve borçlanma döngüsünü güçlendirirken merkez ülkelerin ve uluslar arası kuruluşların dünya ekonomisi üzerindeki denetimi arttırmaktadır (Cılgı, 2004:3).

2.4.4. Uluslararası Rekabet

Küreselleşme süreciyle birlikte gelişme gösteren rekabet ortamında, verimlilik ve kalite gücünü elinde tutan ülkeler, lider konumuna yükselmektedir. Bunun yanında rekabet gücü, üretimin ve istihdamın artması ve hayat standartlarının iyileşmesi için de gerekli olan bir ön koşuldur (Uçkan, 1998:4).

Küreselleşmeyle beraber, ülkeler arasındaki ticari sınırlar ortadan kalkmaya başlamıştır. Bu durum, işletmelerin hem ulusal rakipleriyle hem de uluslararası rakipleriyle sürekli rekabet içinde olmalarına zemin hazırlamıştır. Dolayısıyla işletmeler günümüzde daha sıkı ve zorlu bir rekabet ortamı içinde gelişimlerini ve devamlılıklarını sürdürmek zorundadırlar. İşletmelerin başarılı olmaları için küresel rekabet stratejilerini etkin bir şekilde kullanabilmelerinin yanı sıra aynı zamanda sürekli yenilikleri takip etmeleri ve gelişime açık olmaları gerekmektedir (Bulut, 2004).

Ülke vatandaşlarının refah seviyelerini artırabilmesi ülkelerin rekabet güçlerini artırmaları ve bu artışı sürdürülebilir hale getirmeleriyle mümkündür. Bu bağlamda rekabet gücü kavramının önemini vurgulamakta da fayda vardır. Uluslararası rekabet gücü kavramı, bir ülkenin sahip olduğu firmaların uluslararası piyasalarda başarılı olma yeteneği ile birlikte devletin vatandaşlarının yaşam standartlarını ve yaşam kalitesini arttırması anlamına gelmektedir (Karaaslan ve Tuncer, 2010:23).

Uluslararası rekabet stratejisinin geliştirilmesinde aşağıdaki faktörler önemli rol oynamaktadır.

- Ülkeler arasındaki faktör maliyeti farklılıkları;
- Yabancı pazarlardaki farklılık gösteren koşullar;
- Yabancı devletlerin farklı rolleri;
- Hedeflerdeki, kaynaklardaki ve yabancı rakiplerin gözlenmesi ile ilgili yeteneklerdeki farklılıklar (Bulut, 2004).

Uluslararası rekabet, teknolojik gelişmeler ve küreselleşme süreci, hizmetler sektörünün hızla gelişmesine ve mallardaki çeşitliliğin artmasına yol açmaktadır. Tüm bu değişimler karşısında işgücünde de yeni vasıflara ihtiyaç duyulmaktadır bu durumda mesleki kutuplaşmanın başlangıcını oluşturmaktadır (Uçkan, 1998:9).

2.5. KÜRESELLEŞMENİN İKTİSADİ AKTÖRLERİ

Küreselleşme mal, hizmet, teknoloji ve sermaye transferinin farklı ülkeler arasında serbest ya da daha az sınırlı dolaşmasıyla ve bunun yarattığı etkiler ile şekillenen bir süreçtir. Bu bölümde mal, hizmet, teknoloji ve sermaye transferinin daha etkili ve hızlı bir şekilde yapılmasını sağlayan aktörler ele alınacaktır. IMF ve Dünya Bankası küreselleşme sürecinin en önemli iki aktörüdür. Bu iki aktör İkinci Dünya Savaşı'nın sonundan itibaren yakın bir iş birliği içerisine girmiştir ve "yeni

dünya düzeninin" kurulması için belirleyici güç odakları haline gelmişlerdir (Öztürk, 2002:112). Diğer aktörler ise Dünya Ticaret Örgütü ve Çok Uluslu İşletmelerdir.

2.5.1. Uluslararası Para Fonu

1944 yılında, İkinci Dünya Savaşı'yla birlikte ABD'nin öncülüğünde yapılan Bretton Woods toplantıları sonunda kurulan ve her biri bugün küreselleşmenin aktörü olan üç uluslararası kuruluştan biri Uluslararası Para Fonu (IMF)'dur. Uluslararası Para Fonu, finansal sistemin merkezinde bulunmaktadır. IMF küresel ekonomideki riskleri yönetmede ve küresel ekonomik dengesizlikleri önlemede önemli rol oynamaktadır. Fakat yine de IMF şu anda karşılaştığı problemleri çözümlenmekte çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır (www.publications.parliament.uk). Uluslararası Para Fonu, II. Dünya Savaşı'nın ardından Avrupa'nın içinde bulunduğu ekonomik bunalımın yok edilmesi ve küresel ekonomik istikrarın sağlanması amacıyla kurulmuştur (Karluk, 2007:354).

Uluslararası Para Fonu'nun günümüzdeki öncelikli görevi küresel krizlerin yaşanmasını önlemektir. IMF, imkanlarını bütün üye ülkelere aynı şartlarla kullanır. Buna eşit kabul hakkı (Equal Access) denir (Karluk, 2007:365). IMF, kapitalizmin düzenleyicisi rolünü geçmişte üstlenmiştir ve halen devam etmektedir. Kurulduğu dönemde özellikle dış borç konusunda yeni düzenlemelere girişmiştir. IMF, yenedünya düzeni veya küreselleşmenin devamlılığının sağlanmasında ortaya çıkan sapmaları tedavide önemli roller üstlenmiştir (Öztürk, 2002:112). Günümüzde, küreselleşme ve kriz en sık duyulan kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadır. IMF ise, bu kavramlar ekseninde yürütülen yoğun tartışmaların odağındaki kurum olmaktadır (Schwartz, 2000:22). Yunanistan'da yaşanan kriz ve IMF'nin bu krizi önlemedeki çabası da IMF'nin etkinliğini ve kuruluş amacının küresel bir krizin yaşanmasını engellemek olduğunu ispat etmektedir.

IMF'nin Amaçları, uluslararası parasal işbirliğini teşvik etmek, uluslararası ticaretin genişlemesini ve dengeli bir şekilde büyümesini kolaylaştırmak, döviz kurlarında istikrarı sağlamak, çok taraflı ödemeler sisteminin kurulmasına yardım etmek ve ödemeler dengesi finansmanında sorunu olan üye ülkelere finansal destek sağlamaktır (Karluk, 2007:355).

Küreselleşme süreci içerisinde IMF'nin dışa açılma, özelleştirme, deregülasyon politikalarında daha net tavır aldığı, söz konusu politikaları desteklediği ve çeşitli biçimlerde sermayenin uluslararasılaşması ve uluslar

ötesileşmesine yönelik çalışmalar yaptığı yadsınamaz bir gerçektir. Bu bağlamda IMF'nin küreselleşme sürecinde merkez ülkelerin öngördüğü politikaların uygulanması ve gerekli önlemlerin alınmasını sağlamayı amaçladığını söyleyebiliriz. Bu bağlamda IMF az gelişmiş ekonomilerin uyum sürecinde ortaya çıkan sorunların çözümünde "hekim" rolüne soyunurken, küreselleşme ve yeni dünya düzenine karşı tavır alınması veya politikalar uygulanması durumunda "jandarma"lık görevini yerine getirmeye çalışmaktadır (Öztürk, 2002:115). IMF'nin günümüze kadar ortaya koyduğu mekanizmaların mali yapıdaki bozulmayı önleyici olmaktan çok tedavi edici mekanizmalardır.

2.5.2. Dünya Bankası

Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (International Bank For Reconstruction and Development) veya kısa adıyla Dünya Bankası'da (World Bank), Uluslararası Para Fonu (IMF) ile birlikte, 1-22 Temmuz 1944 tarihleri arasında Bretton Woods'ta (New Hampshire, ABD) toplanan Birleşmiş Milletler Para ve Finans Konferansı'nda kurulmuştur (Karluk, 2007:397). Saygın ve büyük bir uluslararası finans kurumu olan Dünya Bankası'nın, günümüzde neredeyse, tüm siyasal, ekonomik ve kamu yönetimine ilişkin tartışmaların odağında yer aldığı gözlenmektedir. Banka bazı çevrelerce az gelişmiş ülkelerin kalkınmaları için ihtiyaç duydukları tek kaynak olarak algılanırken diğer taraftan tüm dünyanın neo-liberal ideolojinin isteklerine göre yeniden şekillenmesine katkıda bulunan kurumlardan biri olarak tarif edilmektedir (Kaya, 2002:3).

Dünya Bankası, birçok ülkenin yeniden yapılanma ve kalkınma ihtiyaçları için yeterli döviz ve bu fonları ticari bankalardan borçlanabilecek kredibiliteye sahip olmadıkları düşüncesinden hareketle kurulmuştur. Dünya Bankası ihtiyaç duyan ülkelere uygun faizlerle kredi vererek ülkenin yeniden yapılanmasına yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Dünya Bankası'nın temel amaçları ülkelerin yeniden yapılanmasına ve kalkınmasına yardımcı olmaktır bir diğer amacı ise yoksulluğu azaltmaktır. Dünya Bankası'nın beş spesifik amacı bulunmaktadır.

“Üye ülkelerin, savaşın oluşturduğu yıkıntıların düzeltilmesi de dahil olmak üzere, kalkınma ve yeniden yapılanma çabalarına, verimli sermaye yatırımları kanalıyla yardımcı olmak,

-Özel yabancı yatırımlara garanti vermek, krediye katılımda bulunarak desteklemek, özel sermayenin yetersiz olduğu durumlarda kendi kaynaklarını kullanmak suretiyle destek sağlamak,

-Uluslararası ticareti geliştirmek, ödemeler dengesini sağlamak için kalkınma amaçlı uluslar- arası yatırımları özendirmek,

-Diğer kanallardan sağlanan kredileri yeniden düzenleyerek veya garanti ederek daha yararlı öncelikli alanlarda kullanılmasını sağlamak,

-Savaş döneminden barış dönemine geçişte mümkün olan en uygun şartların sağlanmasına yönelik uluslar arası yatırımlara yön vermektir.”(Karluk, 2007:403).

Dünya Bankası kuruluş amacı İkinci Dünya Savaşından sonra büyük hasar alan Avrupa’yı yeniden inşa etmektir. Dünya Bankasının kuruluş amacı zaman içinde değişime uğramıştır. Dünya Bankasının günümüzdeki amacı değişime uğramış ve uygun koşullarda kredi vererek gelişmekte olan ülkeleri kalkındırmak haline gelmiştir. Dünya Bankası’nın bu amacı gerçekleştirmesi insan kaynaklarını ve mali kaynakları daha etkin kullanmanın yollarını geliştirmesine bağlıdır. Dünya Bankası’nın bir diğer amacı da IMF ile olan ilişkisini güçlendirerek daha güçlü bir koordinasyon kurmaktır (World Development Report, 1986:60). Dünya Bankası ülkelerin belirli sektörlerde reform yapmalarını veya belirli projeleri uygulamalarını (örneğin okullar ve sağlık merkezleri kurma, su ve elektrik sağlama, hastalıkla savaş ve çevreyi koruma) sağlamak üzere teknik ve mali destek vererek, uzun vadeli ekonomik kalkınmayı ve yoksulluğun azaltılmasını teşvik etmektedir. Dünya Bankası’nın desteği genellikle uzun vadelidir ve finansmanı hem üye ülkelerin katkılarıyla, hem de tahviller basımı ile yapılmaktadır (www.imf.org).

Dünya Bankası bu gün, küresel politika arenasında eskiden hiç olmadığı kadar önemli bir rol oynamaktadır. Dünya Bankası, belirli bir amaçla kurulmuş herhangi bir uluslararası mali kurum olmanın ötesinde, yoksulluğun azaltılmasından çevre sorunlarına, kamu sektörünün küçültülmesini hedefleyen özelleştirme uygulamalarından uluslararası yatırımların özendirilmesine uzanan bir dizi konu hakkında birinci elden düşünce üreten bir kuruluştur. Bunun yanında ürettiği düşüncelerin uygulanmasına katkıda bulunan, asıl önemlisi, küresel politikaların oluşturulmasında önemli bir aktör niteliğindedir (Kaya, 2002:7).

2.5.3. Dünya Ticaret Örgütü

II.Dünya Savaşı’nın son bulması ile BM üyesi ülkeler, savaş boyunca yaşanan kaosu sona erdirmek, ülkeler arasında serbest dış ticareti teşvik etmek ve dış ticaret politikalarını yeniden düzenlemek amacıyla 10 Nisan-30 Ekim 1947 tarihinde yeni bir toplantı yapılmıştır ve bu toplantının sonunda 30 Ekim 1947’de Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (General Agreement on Tariffs and Trade:GATT) imzalanmıştır. Aynı dönemde 10 Nisan-22 Ağustos 1947’de Uluslar arası Ticaret Örgütü’nün (International Trade Organisation: ITO) taslak sözleşmesi

tamamlanmıştır. Fakat serbest dış ticaret ile istihdam konularından hangisine öncelik verileceği konusunda anlaşmaya varılamamıştır. Bunun yanında ABD kongresi tarafından da çok eleştirilen taslak 1950’de geri çekilmiştir (Karluk, 2007:267-268).

1948 yılından 1 Ocak 1995’e kadar geçen sürede Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması, uluslararası Ticareti Düzenleyen ve üzerinde anlaşılan tek uluslar arası çok taraflı sözleşmedir (Karluk, 2007:269). GATT kuralları ve tamamlayıcı anlaşmaları, 1986 ile 1994 yılları arasında gerçekleştirilen Uruguay görüşmelerinde, dünya ticaretinin değişen koşullarına uyum sağlamak amacıyla güncellenmiştir. 15 Nisan 1994 tarihli Nihai Senet (Final Act) ile GATT’ın devamı niteliğindeki DTÖ kurulmuştur. DTÖ’nün amacı, ithalat ve ihracata uygulanan her türlü tarife dışı engelleri tarifeye dönüştürmek ve belli bir zaman içerisinde tarifeleri de ortadan kaldırarak ticareti serbestleştirme olarak belirlenmiştir (Örnek, 2007:320).

DTÖ, küresel ticaretin serbestleştirilmesini ve ülkeler arasında mal ve hizmet ticaretini düzenleyici müdahalelerin ve tarife engellerinin kademeli olarak kaldırılmasını hedeflemektedir (Örnek, 2007:342). DTÖ asıl amacı olan dünya ticaretini serbestleştirmenin yanında, hükümetlerin ticaret anlaşmalarını tartıştıkları bir forum olma özelliği de taşımaktadır. DTÖ sadece ticareti serbestleştiren bir kurum değil bunun yanında bazı durumlarda örneğin tüketicinin korunması ve sağlık ile ilgili konularda ticaret engellerinin sürdürülmesini sağlayan da bir kurumdur (www.wto.org).

2.5.4. Çok Uluslu Şirketler

İşletme faaliyetlerinin küreselleşmesi ve küresel stratejiler 1980’lerde ortaya çıkmış ve o günden sonra güncelliğini korumuştur. Bu kavramlar uluslararası faaliyet gösteren işletme yöneticileri için belirleyici öneme sahip durumları ifade etmektedir. Çok Uluslu İşletmeler ile ilgili farklı tanımlar bulunmaktadır. Bunlardan ikisi şu şekildedir. Birincisi, bir işletmenin toplam varlıklarının %20’si diğer ülkelerde ise o işletme çok ulusludur. İkincisi, diğer ülkelerdeki faaliyetlerden elde edilen kar ve satış, toplam satış içerisinde en az %35 düzeyinde ise küresel alanda faaliyet gösteren bir Çok Uluslu İşletme olarak kabul edilir (Tağraf, 2002:37). Soğuk Savaş’ın sona ermesinden bu yana, küreselleşme, çok uluslu şirketlerin benzeri görülmemiş bir şekilde genişlemesine yol açmıştır. SSCB’nin çöküşünden sonraki on yıl boyunca bu şirketler cirolarını 24 Milyon Dolardan 54 Milyon Dolara çıkarmışlardır bu oran iki

katından fazladır. Çokuluslu Şirketler dünya ticaretinin bir numaralı oyuncularına haline gelmiştir. Bu şirketler küreselleşme sürecinde yaşanan değişikliklerde belirleyici rol oynamaktadırlar (Marty, 2008).

Çok Uluslu Şirket modeli özellikle 1930'lu yıllarda ortaya çıkmıştır. Ekonomik, sosyal ve politik kombinasyonların şirketleri merkezlesmeye zorlamıştır. Çok uluslu Şirketlerin, herhangi bir ülkedeki kaynakları kullanabilmesi için, bu kaynaklara sahip olması gerekmez. Çok uluslu Şirketler, üretime koşulan bu kaynaklara genellikle sahiptir. Ancak yine de mevcut ülke içindeki yasal bağımsız şirketlerle ortak çalışmaları gerekmektedir. Bu durum göz önüne alındığında çok uluslu şirket, “birden fazla ülkedeki (sahibi olduğu veya olmadığı) faaliyetleri koordine ve kontrol etme gücüne sahip olan işletme” şeklinde tanımlanmaktadır (Dicken, 2000:59). En büyük çokuluslu şirketler dahi faaliyet gösterdikleri ülkenin yasal milli düzenlemelerine uymak zorundadırlar. Çokuluslu şirketler, ülkeden ülkeye değişen yasal düzenlemelerden avantaj sağlamaya çalışırken, ülkedeki diğer işletmeler ile de işbirliği içinde hareket etmelidirler. Bu birliktelik sayesinde mevcut ülkenin yasal düzenlemeleri ve tüketici alışkanlıkları hakkında bilgi sahibi olmaktadır.

Çağdaş Çok Uluslu Şirketler çeşitli uluslararasılaşma modlarını kullanarak tüm değer zinciri boyunca bir dizi sınır ötesi faaliyetleri koordine etmektedirler. (Lundan, 2007:1). Zaman içinde çok uluslu şirketlerin aktivitelerinde coğrafi ve endüstriyel alanda yapısal değişiklikler olmuştur (Lundan, 2007:2).

Çok Uluslu Şirketlerin faaliyetlerini açıklamak için şu örneği verebiliriz. “Örneğin bir Amerikalı; General Motors’dan Pontiac Le Mans satın aldığı anda, farkında olmaksızın uluslararası bir işlemler bütününe girmiş olur. Araba için GM’ye ödenen 20.000 doların 6000 doları rutin işçilik ve montaj giderleri karşılığı olarak Güney Kore’ye 3500 doları gelişmiş parçaların temin edildiği Japonya’ya, 1500 doları tasarım mühendisliği için Almanya’ya ,800 doları küçük parçalar için Tayvan, Singapur ve Japonya’ya 500 doları reklam için İngiltere’ye, 100 doları bilgi işlem için İrlanda ve Barbados’a giderken kalan 8000 dolar da Detroit’teki stratejistler, New York’ta ki banker ve avukatlar, Washington’daki lobi faaliyeti yürütenler, ülke genelindeki sigortacı ve bakımçı ve çoğu ülke içinde yaşayan ancak artan sayılarda dış ülkelere mensup hisse senedi sahipleri tarafından paylaşılır” (Tağraf, 2002:43).

Birbirlerine olan bağımlılıkları artan ulusal ekonomiler küresel çapta bir entegrasyon sürecine girmişlerdir ve bunun etkisiyle üretim ve tüketim devasa

boyutlara ulaşmıştır. Bu durumda mal, emek, hizmet ve sermaye piyasalarının dünya çapında bütünleşmesi kaçınılmaz hale gelmiştir (Went, 2001:42). Bu bütünleşmeyle birlikte Çok Uluslu Şirketler de faaliyette buldukları bölgeleri ve sektörleri çoğaltma şansı yakalamaktalar. Dünya ticaretinin %70'i 500 en büyük küresel şirket tarafından idare edilmektedir (Akın, 2010).

Tablo 2.4. İlk On Ulus Ötesi Şirket ile Ülkelerin Gelirlerinin Karşılaştırılması (Fortune 2010, Worldbank 2010)

	Şirket	Sektör	Kazanç (Milyon \$)	Ülke	GSYİH (Milyon \$)
1	Wal-Mart Stores	Perakende	408,214	Pakistan	464,203
2	Royal Dutch Shell	Petrol	285,129	Singapur	291,937
3	Exxon Mobil	Petrol	284,65	Norveç	277,941
4	BP	Petrol	246,138	Bangladeş	244,328
5	Toyota motor	Otomotiv	204,106	Macaristan	203,251
6	Japan post holdings	Finansal ve posta servisleri	202,196	Finlandiya	196,629
7	Sinopec	Petrol	187,518	Kazakistan	196,608
8	State grid	Elektrik enerji	184,496	İrlanda	178,036
9	Axa	Petrol	175,257	Fas	151,638
10	China National Petroleum	Petrol	165,496	Belarus	134,561

Tablo 2.4'e bakıldığında Çok Uluslu Şirketlerin ulaştıkları büyük daha net görülmektedir. Yukarıdaki tabloda yer alan on Çok Uluslu Şirket dünyanın en büyük on Çok Uluslu Şirketidir. Wal-Mart Stores'un yıllık kazancı neredeyse Pakistan'ın yıllık GSYİH yaklaşmaktadır. Benzer şekilde Royal Dutch Shell'in yıllık kazancı da Singapur'un Yıllık GSYİH'na yaklaşmaktadır. Tabloya bakıldığında şirketlerin yıllık kazançları ve ülkelerin GSYİH seviyeleri dikkat çekecek derecede birbirine yakındır. Bu tablo bakarak ÇUŞ'ların ulaştığı büyüklüğü görmek mümkündür.

2.6.SOSYAL KUTUPLAŞMA

Sosyal kutuplaşma kavramıyla ilgili iki büyük problem bulunmaktadır. Bunlar; sosyal kutuplaşmanın tanımı ve sosyal kutuplaşmanın ölçümüdür. Fakat yinede şu tanımı yapmak mümkündür. Sosyal kutuplaşma, ekonomik yapıdaki dönüşümün, mesleki kutuplaşmanın, sosyal yapıdaki eşitsizliğin yani gelirin, eğitimin, sağlık ile ilgili ihtiyaçların karşılanmasının ve sosyal statünün aşırı derecede farklılaşmasıyla birbirinden çok uç noktalarda yaşayan iki grubun ortaya çıkması, orta sınıfın ise giderek yok olmasıdır.

Sosyal kutuplaşma kavramıyla birlikte yoğun olarak tartışılan başlıklar profesyonelleşme, ekonomik alanda meydana gelen marjinalleşme, toplumsal

yapıdaki parçalanma, informel iş gücü Piyasası ve mekansal kutuplaşma konularıdır (Pratschke ve Morlicchio, 2008:5).

Sosyal kutuplaşma, yüksek ya da düşük gelir düzeyine sahip insanların sayısında bir artış meydana gelmesi yani gelir kutuplaşması olarak tanımlanabilmektedir (Pratschke ve Morlicchio, 2008:3; Tai, 2010:744). Yapılan ampirik çalışmalar 1980'lerden itibaren Avrupa'da gelir kutuplaşmasının arttığını göstermektedir. Çalışan yoksulların sayısında artış gözlemlenmektedir ve toplumsal sınıflar arasında ve içinde gelir kutuplaşmasının arttığı gözlemlenmiştir (Pratschke ve Morlicchio, 2008:4). Sosyal kutuplaşma bir taraftan gelir kutuplaşmasıyla ilişkilendirilirken diğer taraftan sosyal sınıflar arasındaki farklılıklarla ilişkilendirilmektedir (Pratschke ve Morlicchio, 2008:5). Bu iki yaklaşımın ortak noktası her ikisinin de ortaya çıkmasının temel nedeninin gelir dağılımı eşitsizliği olmasıdır.

Küreselleşme kavramı, sosyal kutuplaşma bağlamında değerlendirildiğinde genellikle toplumun küçük parçalara bölünmesini veya ekonomik ve sosyal olarak ikili bir yapıya sahip olmasına neden olduğu ileri sürülmektedir. Sosyal kutuplaşma kavramı toplumsal yapıdaki muhtemel değişiklikleri ifade etmektedir ve farklı şekillerde ortaya çıkabileceği ileri sürülmektedir. En sık kullanılan ve en basit haliyle sosyal kutuplaşma, üst ve alt sınıfta büyüme yaşanırken orta sınıfın azalma eğiliminde olması olarak ifade edilmektedir. Diğer taraftan sosyal kutuplaşma şu şekilde de ifade edilmektedir. Hane haklarından bazılarında ailedeki çalışan sayısının artmasına bağlı olarak gelirinin artması söz konusuysen bazı hane haklarının, tek bir gelir kaynağıyla yaşamlarını idame ettirmek zorunda olmalarıyla ortaya çıkan gelir uçurumunun artmasıdır. Bu durum bazı hane halklarının normal standartlarda yaşamasına neden olurken bazılarının normal standartların altında yaşamasına neden olmaktadır (Andersen, 2004:146).

Sosyal kutuplaşma dünya kenti tezinin en tartışmalı yönlerinden biridir. Bu teze göre küresel kentler çift sosyal katmana bölünme eğilimindedir. Küresel rekabet kentsel ekonomiyi değiştirmektedir. Bu değişiklikler, istihdam yapılarını ve sosyo-ekonomik yapıdaki değişimi yani, kutuplaşmayı ya da eşitsizliği içermektedir (Hansen vd., 2010:864). Ancak toplumsal kutuplaşma tezinin tüm şehirler için uygulanabilir olup olmadığı dünya çapında tartışılmaktadır. Dünyanın önde gelen bazı şehirleri için yapılan ampirik çalışmalar alt ve üst tabakalar için bölünme eğilimi olduğunu göstermesine rağmen, Avrupa ve Asya kentlerinde yapılan bazı çalışmalar

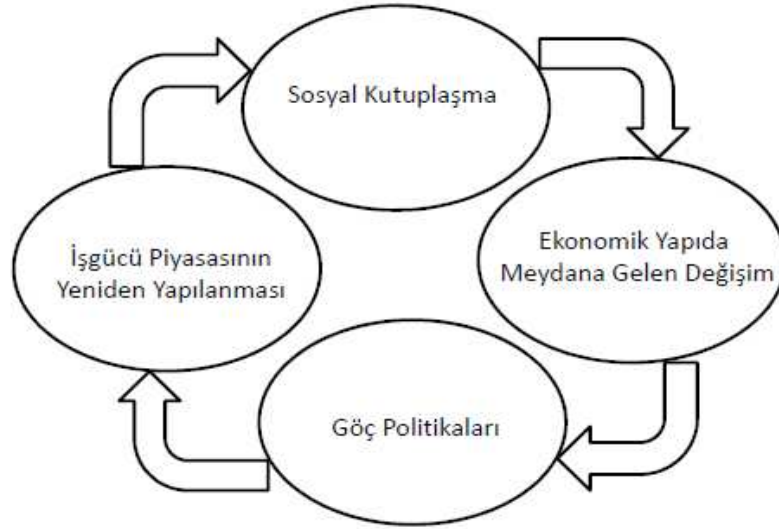
farklı bir sosyal değişim yaşandığını göstermektedirler. Bazı bilim adamları bu kavramın varlığını inkar etmekte veya tanımının ve açıklayıcılığının genel küreselleşme sürecine uygulanabilirliğini eleştirmektedirken diğer bilim adamları ise bu kavramı sosyal eşitsizliği sembolik olarak ifade ettiğini düşünmektedirler. Bu kavramı ampirik açıdan açıklamaya çalışanlar ise bu kavramın hala yerel bağlamda farklı dünya kentlerinde doğrulanması gereken bir tez olduğunu düşünmektedirler (Tai, 2010:743).

Küreselleşme ulusal engellemelerin kademeli olarak ekonomik aktiviteler üzerindeki etkisiyle ortaya çıkmaktadır. Bu durum dışarıdan gelen rekabetçilerin ulusal monopol piyasaları ortadan kaldırmasına sebep olmaktadır. Küreselleşme aynı zamanda işgücü piyasasını da etkilemektedir. İşgücünün esnek olmasına yönelik talepler artmaktadır. İşgücünün esnekliğine ve nitelikli olmasına yönelik talepler işgücü piyasası ve işçiler arasındaki ilişkinin marjinalleşmesine sebep olmaktadır. Marjinalleşme sosyal kutuplaşmanın ardındaki temel nedendir ve ekonominin yeniden yapılanmasının bir sonucudur. Sosyal kutuplaşma yüksek gelire sahip çalışanların sayısının artmasının, düşük gelire sahip çalışanların sayısının ise daha hızlı artmasının bir sonucudur. Düşük gelire sahip çalışanların durumu yeni yoksulluk ya da ileri derecede marjinalleşme olarak değerlendirilmektedir. Bu durum özellikle ileri derecede sanayileşmiş ülkelerde görülmektedir (Andersen, 2004:147).

1990'lardaki ekonomik büyümeyle birlikte işsizlik oranlarının da büyümesi, sosyal kutuplaşma tartışmalarına yol açmıştır. Küreselleşmenin etkisiyle ekonominin yeniden yapılanması nitelikli işgücü talebini artırırken ücret ve çalışma koşullarında da kutuplaşmaya yol açmıştır (Hansen vd., 2010:859). Küresel istihdam içerisinde hizmet sektörünün payının artması, tarım ve imalat sektörünün payının ise azalması sosyal kutuplaşmayı ortaya çıkaran nedenlerden biri olarak değerlendirilmektedir (Tai, 2010:745). Küreselleşmenin etkisiyle ekonominin yeniden yapılanması nitelikli işgücü talebini artırırken ücret ve çalışma koşullarında da kutuplaşmaya yol açmıştır. Ve işsizliğin, yaşlılar, gençler, vasıfsız işçiler ve göçmenler arasında sık karşılaşılan bir sorun olduğu görülmektedir (Hansen vd., 2010:859). Toplumda yaşanan sosyal kutuplaşmayı kum saati şekline benzetmek mümkündür. Alt ve üst Gruplarda yığılma varken orta sınıf çok küçüktür. Sosyal kutuplaşma dünya kentlerinde karşılaşılan bir durumdur ve üç yüzü bulunmaktadır. Bunlar; ulus ötesi seçkinler ve düşük gelir grupları arasındaki büyük gelir farklılığı, kırsal kesimden veya yurtdışından gelen göç ve mesleki yapıda meydana gelen değişikliklerdir. Literatürde

sosyal kutuplaşma gelir dağılımı eşitsizliğinin bir uzantısı olmasının yanında yeniden yapılanan ekonomi ve sanayileşme sürecinin çöküşü ile birlikte ortaya çıkan değişimi ifade etmek için kullanılmaktadır. 1980'lerden itibaren yapılan gelir dağılımı eşitsizliği tartışmalarına yeni bir sorun olarak görülen orta sınıfın yok olması sorunu dahil olmuştur. Bu durum genellikle artan sosyal kutuplaşma ile özdeşleştirilmiştir. Wolfson kutuplaşmayı kısaca orta sınıfın yok olması olarak tanımlamaktadır ve gelir kutuplaşması orta sınıfın yok olmasına neden olduğunu iddia etmektedir (Wolfson, 1994:353). Sosyal kutuplaşma gelir dağılımı eşitsizliğinden daha kapsamlı bir kavramdır ve toplumun sosyal dinamiklerinin uğradığı değişimin etkisiyle ortaya çıkmıştır fakat gelir dağılımı eşitsizliği sosyal kutuplaşmanın ekonomik boyutunu temsil etmektedir. Bu konuyla ilgili yapılan çalışmalarda en çok karşımıza çıkan soru şudur: Uzmanlaşma mı Kutuplaşma mı? Sosyal kutuplaşmanın ortaya çıkma nedenlerinden birinin profesyonelleşme olduğu iddia edilmektedir. Bir tarafta yöneticiler seçkinler ve profesyonel hizmet verenler varken diğer tarafta büro personelleri, düşük ücretli hizmet veren işçiler ve düşük ücretle çalışan göçmen işçiler bulunmaktadır (Tai, 2010:745).

Daha çok küresel kentlerde karşılaşılan ve sosyal kutuplaşmaya yol açan önemli sorunlardan biri göçmen işçi sayılarındaki artıştır. Göçmen işçi tabakası, işgücü piyasalarında göz ardı edilme eğiliminde olunan önemli faktörlerden biridir. Bu sorunu yaşayan ülkelere örnek olarak Avrupa Birliği Ülkeleri verilebileceği gibi 1980 öncesinden beri hızla büyüyen Asya kaplanları da verilebilir. Avrupa Birliğinde yaşanan göçler yasal ve yasal olmayan yollarla gerçekleşebilmektedir. Her iki durumda da gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkelere gelen göçmenler geldikleri yeni ülkeye sosyal ve ekonomik olarak uyum sağlamakta zorlanmaktadır ve sosyal yapıyı değiştirmektedir. Asya'daki büyük şehirlere yüksek oranda göçmen işgücü akımı olmuştur ve bu durum kentlerdeki işgücü piyasasının ve sosyal yapının değişmesine neden olmuştur. Bir tarafta Çin ve Güney Asya'dan gelen özel yetenek gerektirmeyen işlerde çalışmak isteyen göçmenler diğer tarafta Asya ekonomilerinde fırsat arayan ve göçmen olan Asyalı uzman göçmenler bulunmaktadır (Tai, 2010:753).

Şekil 2.1. Sosyal Kutuplaşma ve Diğer Faktörlerin İlişkisi

(www.understandingsocialscience.wordpress.com)

Günümüzde kentler ulusal ve küresel ölçekte bütünleşme yoluna gitmek için eklenmek ve yerel ekonomilerinin rekabet gücünü artırmak uğruna çeşitli reçeteleri benimserken uyguladıkları stratejilerin bazı olumsuz sonuçlarına da katlanmak zorunda kalmaktadırlar. Kent yönetimleri, küresel ile bütünleşme çabalarının bedelini çoğu kez yerelde sosyal kutuplaşma, gelir eşitsizliği ve kentsel gerilim ile ödemek zorunda kalmaktadır (Evren, 2007:14). Pek çok yazar, başta küreselleşme olmak üzere, üretim biçimlerindeki farklılaşmaya, refah devleti anlayışındaki zayıflamaya ve teknolojiye bağlı olarak toplumsal eşitsizliklerin keskinleştiğine, sosyal kutuplaşmanın arttığına ve ayrışan kent parçaları arasındaki çizginin kalınlaşarak daha belirgin bir hale geldiğine dikkat çekmektedir (Evren, 2007:14).

Küreselleşme ile ilgili en yaygın görüş ülkeler arasında büyük bir eşitsizliğe sebep olduğu ve bunun sonucunda sosyal ve politik kutuplaşmaya yol açtığıdır (Dollar, 2005:159). Kutuplaşmanın derecesini açıklayacak çok sayıda ekonomik ve sosyal olgu bulunmaktadır. Gelir dağılımının yanında, ikili ekonomik yapı, servet dağılımı, işgücü piyasasındaki katmanlaşma da sosyal kutuplaşma kavramını açıklayacak olgular arasında bulunmaktadır. Toplumdaki sosyal sınıfların en belirgin problemleri ırk ve din kaynaklı olabileceği gibi milliyetçi akımlarda olabilmektedir. Bu problemler toplumdaki çatışmanın kaynağı olarak görülmektedir. Bu sorunlarla birlikte daha belirgin hale gelen kutuplaşma toplumdaki eşitsizliğin nüfus üzerine dağılması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bunun nedeni kutuplaşmanın nüfusu geniş kümelere bölmeleridir. Her bir kümenin üyeleri özellikleri (gelir, hak, servet, meslek)

bakımından birbirine benzerdir. Fakat farklı kümelere dahil olan üyeler birbirinden oldukça farklıdır. Büyük grupların ya da sınıfların kendi içinde oldukça homojen olduğu, fakat farklı grupların ilişkilerinin oldukça heterojen olduğu durumlarda sosyal kutuplaşma ile karşı karşıya kalırız (Esteban ve Ray, 1994:822).

II.Dünya Savaşı'ndan sonraki on yılda gelişmiş batı ülkelerinin şekillendirdiği fordist endüstriyel ekonominin yerini son otuz yılda post fordist bilgiye dayalı endüstriyel ekonominin aldığı görüşü yaygın bir biçimde kabul edilmektedir. Post fordist üretim sistemi orta gelir grubunda bir daralmaya yol açmıştır ve aynı anda hem üst hem alt gelir gruplarında genişleme olmuştur. Post fordizm güvencesiz ve düşük ücretle çalışma sisteminin bir sonucudur. Çalışma koşullarını olumsuz etkileyen post fordist üretim sosyal kutuplaşmanın ortaya çıkmasına ya da gelişmesine neden olmaktadır (Pratschke ve Morlicchio, 2008:15). Ancak pek çok yazar kabul etmiştir ki giderek büyüyen gelir farklılıkları tek başına kutuplaşmanın meydana geldiğinin kanıtı olamaz. Geleneksel açıklamalara göre kutuplaşma dört unsura dayanmaktadır (Breathnach, 2002:3).

1.Yaygın olarak kabul edilen görüş üretimdeki teknolojik değişimin yarı vasıflı mavi yakalı işçilerin yerini aldığı yönündedir.

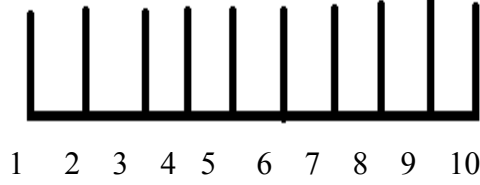
2.İşletmelerin sunduğu finans hizmeti ve bilgi temelli aktivitelere yeni zenginleri oluşturacak yeni bir sınıfın genişlemesine neden olmaktadır.

3.Kamu harcamalarındaki kesintiler ve özelleştirmeler kamuda istihdam edilenlerin ve mavi yakalıların sayısının büyük oranda azalmasına yol açmıştır.

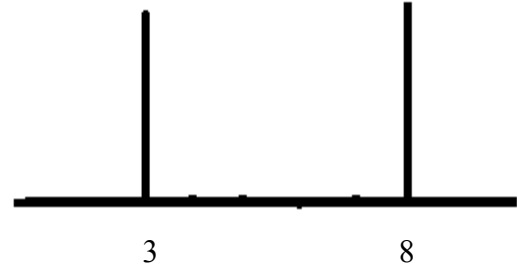
4.Bu eğilimler profesyoneller ve teknik işleri yapan yüksek gelirli işçilerin bulunduğu grubun büyümesine yol açmıştır. Bu grupta yer alan bireylerin tüketici harcamaları, düşük ücretle istihdam edilen işçilerin, otellerde, restoranlarda, perakendecilik, ev işleri, güvenlik gibi alanlarda çalışmasına yol açmaktadır (Breathnach, 2002:3).

Sosyal kutuplaşma aynı grup üyelerinin birbirlerine aşırı benzerlik göstermesi, farklı gruplardaki üyelerin ise birbirinden aşırı farklı olduğu durumlarda ortaya çıkar. Mesleki değişimin karmaşık yapısı kazançlarda bir kutuplaşma yaratmaktadır. Ve sosyal kutuplaşmanın oluşması için grup sayısının az olması gerekmektedir. Eğer bir toplulukta nüfus iki farklı sınıfa bölünmüşse örneğin zengin fakir gibi yani birbirlerine çok uzaklarsa gruplar arasındaki sosyal kutuplaşma yüksektir (Esteban ve Ray, 1994:820). Bir toplumda gelir dağılımı eşitsizliği var ise Gini Katsayısı yüksek olacaktır. Esteban ve Ray kutuplaşmanın olduğu durumda

zenginler ve fakirler olmak üzere iki sınıfın olacağını orta sınıfın ise olmayacağını belirtmişlerdir (Esteban ve Ray, 1994:825).

Şekil.2.2.Sosyal Kutuplaşma Yok
(Esteban ve Ray, 1994:824)

Şekil 2.3. Sosyal Kutuplaşma Var
(Esteban ve Ray, 1994:824)

Yukarıdaki şekillerde Esteban ve Ray gelirin nüfus içerisinde nasıl dağılabileceğine ilişkin iki model öngörmüşlerdir. Şekil 2.2.'de gelir nüfus içerisinde eşit olarak dağılmışken, Şekil 2.3'te gelir 3. ve 8. gruplar arasında bölünmüştür yani nüfus zengin ve fakirlerden oluşmaktadır ve orta sınıf yok olmuştur. Kutuplaşmanın görüldüğü durum Şekil 2.3. ile ifade edilmektedir.

Uluslararası düzeyde elde edilen kanıtlar göstermektedir ki gelir dağılımı eşitsizliği pek çok OECD Ülkesinde 1985-1995 yılları arasında artış göstermiştir. Birleşik Krallık bu eşitsizlik artışının yaşandığı ülkeler arasında lider olmuştur. Diğer taraftan eşitlik ya da eşitsizlik durumunda değişiklik olmayan ülkelerde bulunmaktadır. Ülkeler arasındaki eşitsizlik düzeyinin farklı olmasının nedeni vergilendirme düzeyleri ve transfer ödemeleri konusundaki farklılıklardır. Örneğin bir Avrupa Birliği ülkesi olan İrlanda'da 1991-1996 yıllarında sosyal kutuplaşma çizgisinde önemli değişiklikler olmuştur. İrlanda da hem vasıfsız işçilerin yer aldığı grupta hem de profesyonellerin yer aldığı grupta bir büyüme yaşanırken mavi yakalıların yer aldığı gruptaki büyüme çok az oranda gerçekleşmiştir. 1991 ve 1996 yılları arasında profesyoneller ve vasıfsız kadın işçilerin sayısında artış meydana gelmiştir. 1980'li yıllardan itibaren İrlanda'da mesleki kutuplaşmayla bağlı olarak sosyal kutuplaşma artış göstermektedir ve İrlanda OECD Ülkeleri arasındaki en eşitsiz ülkelerden biri durumundadır (Breathnach, 2002:22).

Avrupa Birliği'ndeki sosyal kutuplaşma Avrupa Birliği'nin vizyonunun Bilgi Ekonomisine dayalı olması özel bilgi ve yetenek gerektiren işlerin ön planda olmasıyla yakında ilgilidir. Bilgi Ekonomisine dayalı bir iş gücü piyasasında vasıflı bir işçinin iş bulması, yarı vasıflı işçilere göre nispeten daha kolaydır. Böylece yetenek ve nitelik gerektiren işlerin gelişim süreci devam etmekte ve bu süreç eğitim

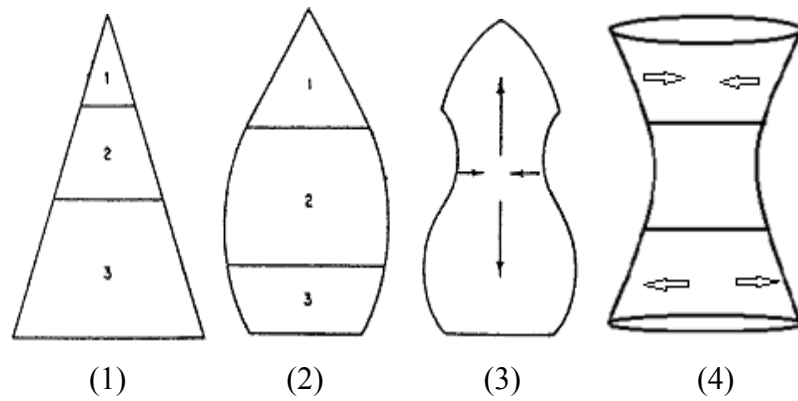

gerektiren ya da ayrıcalıklı olan sektörler tarafından desteklenmektedir. Bu durum yarı vasıflı işçilerin iş gücü piyasasının dışına itilmesine sebep olarak sosyal kutuplaşmayı yaratmaktadır (Gallie, 2010:1).

Amerika'daki metropoller sosyal kutuplaşmanın yoğun olarak yaşandığı yerlerdir. Amerika orta sınıfın küçülmesi ve değişen kazanç ve meslek yelpazesi sonucunda büyüyen alt ve üst gelir gruplarının varlığıyla korkulan bir toplum haline gelmiştir. Dolayısıyla orta sınıfın küçülmesi bir endişeye sebep olmaktadır. İstihdam ve gelir eğiliminin hiç çalışanı olmayan hane halkı ve birden çok çalışanı olan hane halkı arasında ortaya çıkardığı gelir dağılımı eşitsizliği sosyal kutuplaşmaya neden olmaktadır (Hamnett ve Cross, 1998:39).

Sosyal kutuplaşmayla ilgili yapılan çalışmalarda işgücündeki sosyal ve mekansal bölünmenin ekonomik yapının ve küresel şehirlerdeki dönüşümün dramatik sonuçları olduğunu vurgulamıştır. Bu durum özellikle finans ve hizmet sektöründeki büyüme ve üretim sektöründeki azalmayla yakından ilgilidir. Hizmet sektöründeki mesleklerin ve kazanç dağılımlarının yüksek ücretli işlere sahip kişiler ve vasıfsız düşük ücretli kişiler arasında yaşanan kutuplaşmayı arttırdığı savunulmaktadır (Hamnett ve Cross, 1998:39). Son yıllarda Avrupa Kentlerinde meydana gelen sosyal ayrımcılık, sosyal kutuplaşmanın en belirgin kanıtı olarak kabul edilmektedir (Pratschke ve Morlicchio, 2008:17).

Sosyal kutuplaşmanın toplumun yapısında meydana getirdiği değişiklikler aşağıdaki şekiller örnek gösterilerek açıklanmıştır.

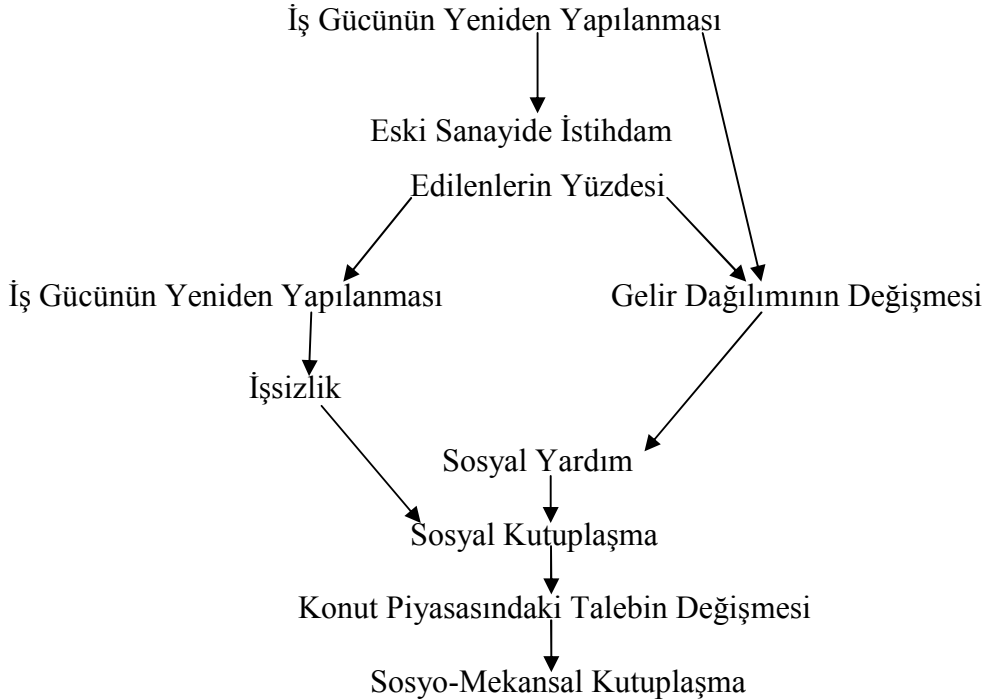
Şekil 2.4. Sosyal Kutuplaşma Toplumsal Yapı İçindeki Gösterimi (Hamnett ve Cross, 1998:40).

Birinci şekilde sosyal yapı yoksulların daha çok olduğu zenginlerin az olduğu ve orta sınıfın her ikisinin arasında bir yoğunluğa sahip olduğu bir sosyal yapı vardır ve bu yapı geleneksel gelir dağılımının olduğu şekildir. Gelir dağılımında

meydana gelen değişikliğe bağlı olarak 3 alternatif ortaya çıkmaktadır. Birincisi, ilk şekilden ikincisine doğru bir kayma yaşanabilir. İkinci şekilde orta sınıfta birden çok gelir getiren kişilerin olduğu hane halkı yapısında genişleme olmuştur. Yani bir evde birden çok gelir getiren kişi bulunmaktadır. Üçüncü şekilde orta sınıfta daralma alt ve üst sınıflarda bir genişleme görölmektedir. Dolayısıyla toplumun sosyal ve ekonomik yapısında da 4. Şekildeki gibi kum saatine benzer bir yapı oluşmaktadır. Yani orta sınıfta azalma yaşanırken alt ve üst gelir gruplarında artış meydana gelir (Hamnett ve Cross, 1998:40).

2.7. SOSYAL KUTUPLAŞMANIN NEDENLERİ

Küreselleşmenin etkilerinden en yoğun şekilde etkilenen bölgeler kentlerdir ve kentler küreselleşme süreciyle birlikte önem kazanmaktadır. Devletin ekonomik ve toplumsal alandaki etkinliğinin azalmasıyla küresel sermaye toplumdaki eşitsizliği ve adaletsizliği arttırmaktadır. Küreselleşmenin toplumsal yapı üzerindeki etkileri kentlerde bariz biçimde gözlenmektedir. Küreselleşme süreciyle gelişen ulaşım ve bilgi teknolojilerindeki gelişmelere kimin ne ölçüde, nasıl ve ne şekilde katılabildiği ya da yararlanabildiği sosyal kutuplaşma açısından önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. (www.ilo.org). Aşağıdaki şekilde sosyal kutuplaşma sorununun ortaya çıkış süreci gösterilmektedir.

Şekil 2.5. Ekonomik Değişim Sosyal Kutuplaşma ve Mekansal Ayrışma Modeli (O'Loughlin ve Friedrichs, 1996:15)

Şekil 2.5.'te sosyal kutuplaşma kavramının ortaya çıkmasına neden olan değişiklikler şekilsel olarak ifade edilmektedir. Bu başlık altında ele alınacak konular; gelir dağılımı eşitsizliği, ekonomik yapıdaki dönüşüm, istihdam koşullarının yeniden yapılanması, mesleki yapıdaki dönüşüm ve uluslararası göçlerin artıdır.

2.7.1. Gelir Dağılımı Eşitsizliği

Küreselleşmenin gelişmekte olan ülkelerde yaşam standartlarını yükseltme eğiliminin olup olmadığı her zaman sorulan bir sorudur. (Tomahara ve Takii, 2011:511-512). Küreselleşmenin gelir dağılımı eşitsizliğini artırıp artırmadığı üzerine yoğun tartışmalar yapılmıştır (Basu, 2005:1363). Dünya genelinde gelir eşitsizliği iki boyutlu olarak ele alınmaktadır. Birincisi, ülkelerin gelir düzeyleri arasındaki farklılığa işaret eden ülkelerarası eşitsizlik, diğeri ise bir ülkede gelir dağılımı bozukluğunun ifadesi olan, ülke genelinde farklı bölgeler arasındaki gelir eşitsizliğidir (Danışoğlu, 2004:49). Yapılan ampirik çalışmaların birçoğunda, küreselleşmeyle birlikte eşitsizliğin hem ulusların kendi içinde hem de ülkeler arasında arttığı ifade edilmektedir (Manning, 1998:134; Wade, 2004:579). Artan gelir eşitsizliğinin işçi sınıfının genişlemesinden değil üst sınıfın toplam kazançtan daha büyük oranda kar elde etmesinden kaynaklandığı belirtilmektedir. Bu yüzden sosyal kutuplaşmanın mesleki dönüşüm ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişkinin bir sonucu olduğu söylenmektedir. Ayrıca göç faktörü de sosyal kutuplaşmanın yani gelir dağılımı eşitsizliğinin belirlenmesinde önemli bir faktördür (Tai, 2010:746).

Ülke içinde yaşanan gelir dağılımı eşitsizliği sorunu ülkeden ülkeye değişik biçimlerde seyretmektedir. Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde yaşanan ortak sorun gelirin en yüksekteki kesimde yani gelir dağılımının zirvesindeki yüzde 1'lik hatta yüzde 0,1'lik kesimde toplanmasıdır. Örneğin ABD, Avustralya, Kanada ve İngiltere'de yüzde 0,1'lik kesimin toplam gelir içindeki payında oldukça yüksek düzeyde artış gerçekleşmiştir. Bu eğilim gelişmiş ülkelere özgü bir eğilim değildir. Aynı eğilimin örneğin Hindistan'da da 1980'lerin başından itibaren egemen olduğu gözlenmektedir. Bu durumun yaşandığı bir diğer ülke örneği ise Arjantin'dir (Derviş, 2007).

Ülke içerisindeki küreselleşme eğiliminin doğru yönlendirilmemesi gelir dağılımı eşitsizliği sorununa neden olmaktadır. Küreselleşmenin doğru yönlendirilememesi durumu uygulanan makroekonomik politikalarla ilgilidir. Ülke içinde uygulanacak ekonomi politikalarının belirlenmesinde başrol oynayan IMF ve

DTÖ gibi kuruluşlar uluslararası ekonominin gidişatını da önemli ölçüde etkilemektedir. Bu durumun doğal bir sonucu olarak, devlet ekonomideki etkinliğini kaybetmekte ve ekonomik alandaki müdahaleleri kısıtlanmaktadır. Ülke içindeki enflasyon ve işsizliğin nedenlerinden biri olan fakat aynı zamanda yoksulların, ihtiyaçlarını karşılamalarında hayati önem taşıyan transfer harcamaları ve karşılıksız kredilerin azalması ya da geliştirilememesi bu makroekonomik politikaların bir sonucudur (Baş, 2009:50).

Küresel gelir eşitsizliği dünyanın karşı karşıya olduğu en önemli politik sorunlardan biri olarak tanımlanmaktadır (Melchior, 2001:87). İktisatçılar küreselleşmenin gelir eşitsizliğini artırması konusunda birtakım nedenler ortaya koymuşlardır. Küreselleşmenin eşitsizliği artırmasının üç nedeni bulunmaktadır: Birincisi, küresel piyasalardan daha çok, en verimli varlıklara ya da kaynaklara sahip ülkeler ve bireyler yararlanmaktadır. İkinci olarak, küresel ekonomilerde, zaten zayıf ve avantajsız durumda olan ülkeler negatif dışsalılık maliyetiyle karşı karşıya gelerek savunmasız durumda kalmaktadır. Üçüncüsü ise, küresel ekonomilerdeki kurallar, zaten ekonomik güce sahip olan ülkelere fayda sağlamaktadır. Doğal olarak zengin ve güçlü ülkeler küresel piyasa kurallarını tasarlamada, uygulamada ve yönetmede daha güçlüdürler (Birdsall, 2005:22).

Dünyadaki gelir eşitsizliğinin artışıyla ilgili olarak birtakım nedenler sıralanmıştır. Bunlardan ilki, zengin ve fakir ülkelerdeki nüfus artış hızının farklı olması, diğeri 1980 ve 1990 yılları arasında petrol dışı malların reel fiyatlarının %50'den fazla düşmesi ve bunun özellikle yoksul ülkeleri etkilemesidir. Başka bir neden ise, borç tuzağıdır. Hızla büyüyen orta gelirli gelişmekte olan ülkelerin, yurtiçi gelirlerinden daha fazla yatırım ve tüketim yapmak istemeleri ülkelerin kendi koşullarına uygun olmayan şekilde borçlanmalarına neden olmaktadır (Wade, 2001).

1980 ve 1990 yılları arasında liberalleşen ve finansal sistemlerini dışa açık hale getiren ekonomiler büyük miktarda borçlanmış ve finansal bir krizle karşı karşıya gelme risklerini arttırmışlardır. Bir kriz aynı zamanda dünya gelir hiyerarşisini de aşağıya çekmektedir. Bir diğeri de teknolojik değişimlerdir. 1980'li yıllarda yaşanan teknolojik değişimler göstermektedir ki katma değeri yüksek olan faaliyetler, gelişmekte olan ülkelere ziyade gelişmiş ülkelerde yoğunlaşma eğilimindedir (Wade, 2004:567).

Fordist üretim tarzından yalın üretim tarzına geçiş de gelir dağılımı eşitsizliğinin önemli sebeplerinden biridir. Ancak yalın üretim tarzında nihai ürün,

kitlesel üretim tarzının aksine, aynı çatı altında üretilmemektedir. Bu durum, küreselleşme sürecine dahil olmak ve özellikle doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını kendi ülkelerine çekmek isteyen gelişmekte olan ülkelerin çeşitli Katma Değer Vergisi indirimleri ve sübvansiyonlarla yabancı sermayeyi ülkelerine çekmelerine sebep olmuştur. Bu durumdan her iki tarafta kazanç sağlamaktadır. Fakat bu durumdan en fazla faydalananlar ise Çok Uluslu Şirketlerdir. Çok Uluslu Şirketler yerleştikleri bu avantajlı ülkelerdeki kaynaklar tükenince veya daha avantajlı bir ülke bulduklarında üretimi oraya kaydırmaktadırlar. Bunun yanında fason üretimin avantajlarından da yararlanmakta dolayısıyla avantajları azalmaya başladığı anda üretimi başka bir ülkeye kaydırmaktadırlar (Baş, 2009:53). Ayrıca gelişmiş ülkelerdeki çalışma şartları ile gelişmekte olan ülkelerdeki ve gelişmemiş ülkelerdeki çalışma şartları farklılık göstermektedir. Her ne kadar Çok Uluslu Şirketler tarafından yapılan yatırımlar ülkedeki refah seviyesini artıracak olsa da emeğin sömürülme riskini de barındırmaktadır.

Milanovic vd. (2003), küreselleşmenin gelir dağılımı üzerindeki etkisinin, zengin ve fakir ülkeler üzerinde farklı olduğunu belirtmişlerdir (Milonovic, 2003:1). Acemoğlu ve Ventura, yoksulluğun azalması, üretim miktarında artış sağlanması, teknolojik gelişmelerin hız kazanması ve uluslararası ticaretin yapılmasının dünyadaki gelir dağılımı eşitsizliğinin azalmasına öncülük edeceğini ileri sürmektedir. Bu yaklaşıma göre uzun dönemde dünyadaki gelir dağılımı bütün ülkeler için aynı olacaktır (Acemoğlu, 2002:692).

1980'li ve 1990'lı yıllarda küresel gelir eşitsizliği artarak devam etmiştir (Dowrick ve Akmal, 2005:225). Dünya genelinde gelir dağılımı eşitsizliği yaygın bir şekilde devam etmekte ve zenginler ile yoksullar arasındaki uçurum giderek artmaktadır (Sala-i, 2002).

Gelir dağılımının en tepesindeki kesimin sahip olduğu gelir payındaki sıradışı artışın birkaç ülkeye mi özgü mü yoksa daha genel bir eğilime mi sahip olup olmadığı sorusuna kesin bir cevap vermek mümkün değildir. Bunun nedeni gelir dağılımını belirleyen etmenlerin hem karmaşık olması hem de ülkeden ülkeye değişiklik göstermesidir. Fakat pek çok ülkede yöneticilerin, film ve spor yıldızlarının ve finans sektöründe çalışanların maaşları ile toplumun diğer kesimlerindeki maaşlar arasında görülen fark, gelir dağılımı eşitsizliğine ve bunun bir sonucu olarak toplumda yaşanan sosyal kutuplaşmaya dikkat çekmektedir (Derviş, 2007).

Tablo 2.5. Küreselleşmenin Dünya Gelir Eşitsizliği Üzerindeki Etkileri (Taner, 2004:83)

Dönem	Küresel Eşitsizlik Eğilimi	Uluslar Arasındaki Eşitsizlik		Uluslar İçindeki Eşitsizlik	
		Eğilim	Küreselleşmenin Etkileri	Eğilim	Küreselleşmenin Etkileri
1500-1820	Eşitsizlik Artışı	Eşitsizlik Artışı	Açık bir Etki Yok	Eşitsizlik Artışı (Batı Avrupa)	Açık bir Etki Yok
1820-1914	Eşitsizlik Artışı	Eşitsizlik Artışı	Katılımcı ülkeler katılımcı olmayanlara göre avantaj sahibi. Katılımcı ülkeler arasında göç sermaye akışından daha fazla eşitsizliği azaltmıştır. Daha fazla serbest ticaret, istisnalarla birlikte eşitsizliği azaltmış olabilir	Açık bir eğilim yok.	Küreselleşme yeni dünyada eşitsizliği artırmış, katılımcı Eski Dünya uluslarında ise azaltmıştır.
1914-1950	Açık bir eşitsizlik eğilimi yok	Eşitsizlik Artışı	Küreselleşmeden geri çekilme uluslararası farkı genişletmiştir.	OECD'de eşitsizlik azalışı	Açık bir Etki Yok
1950-2000	Hafif bir eşitsizlik artışı	Hafif bir eşitsizlik artışı	Küreselleşmiş ticaret ve göç katılımcı ülkeler arasındaki farkı daralmıştır. Katılımcı olmayan ülkeler geride kalmışlardır.	OECD'de hafif bir eşitsizlik artışı	Küreselleşme OECD ülkeleri içinde eşitsizliği artırmıştır. Diğer ülkeler içinde, katılımcı olmayan bölgeler geride kalmışlardır.
1820-2000	Eşitsizlik Artışı	Eşitsizlik Artışı	Küreselleşmiş ticaret ve göç katılımcı ülkeler arasındaki farkı daralmıştır. Katılımcı olmayan ülkeler geride kalmışlardır.	Açık bir eğilim yok	Açık bir Etki Yok

Tablo 2.5’de 1500’lü yıllardan 2000’ e kadar küreselleşmenin gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki etkisi görülmektedir. Küresel eşitsizlik eğiliminin 1500’lü yıllardan 2000’e kadar sürekli arttığı gözlemlenmektedir. Uluslar arasındaki eşitsizlik eğiliminde de sürekli bir artış gözlemlenmektedir. 1500’lerden 1820’lere kadar net bir küreselleşen etkisi gözlemlenmezken, 1820’li yıllardan itibaren küreselleşmenin etkileri net bir şekilde gözlemlenmeye başlamıştır. Uluslar içindeki eşitsizlik eğilim 1500-1820 yılları arasında Batı Avrupa’da artış göstermiştir. 1914-1950 yılları arasında OECD’deki eşitsizlik azalmıştır. 1950-2000 yılları arasında OECD’deki eşitsizlik artış eğilimi göstermiştir.

2.7.2. Ekonomik Yapıdaki Dönüşüm

Küreselleşmeyle birlikte yeni ekonomik düzen şekillenirken uluslararası ekonominin iki özelliği önemli hale gelmektedir. Birincisi çok uluslu şirketlerin örgütlediği üretimin uluslararasılaşması, ikincisi ise finans işlemlerinin uluslararasılaşmasıdır. Bu ekonomik dönüşümün iki önemli sonucu olmuştur. Bir taraftan küresel bir ucuz emek piyasası yerleşirken, diğer taraftan yeni tüketici pazarlarına yönelik bir arayış başlamıştır (Sert vd., 2005:102). Ortaya çıkan ekonomik dönüşümle birlikte dünya kapitalizmi ulusal kapitalizmlerin toplamı olmaktan çıkmakta ve gerçekten bütün dünyada birden karar veren, her ülkeyi potansiyel üretim alanı ve pazar olarak gören, hareketlilikte engel tanımayan şirketlerin oluşturduğu ve kentlerin giderek önem kazandığı bir sisteme dönüşmektedir. Yaşanan dönüşüme paralel olarak kentsel gelişme ön plana çıkmakta bu durumun bir yan etkisi olarak mekandaki eşitsiz gelişim koşulları ve sınıfsal ayrılmalar keskinleşmekte ve kentler sanayisizleşerek yeniden yapılanmaktadır.

Kentlerin sanayisizleşmesiyle hizmet sektöründeki mesleklere bir talep artışı olmakta bununla beraber kalifiye olmayan işgücü ekonominin dışına itilmektedir. Bu durumda sosyal kutuplaşmanın bir sonucu olarak kendini göstermektedir. Küresel tüketim kültürünün yerleşmesi ve küreselleşme sürecinin yarattığı yeni kent algısı doğrultusunda hizmet sektöründeki yoğunluk artmaktadır (Sert vd., 2005:103). Gelişmiş kentler ya da gelişme sürecini devam ettiren kentler sanayileşmelerini dışarlarken, hizmet sektörlerini ön plana çıkarmakta ve sermaye isteği doğrultusunda steril mekanlar oluşturmaktadır (Sert vd., 2005:104).

Üretim sektöründeki düşüş kısmen iyi ücretli elle yapılan işlerin azalmasına sebep olmuştur. Ayrıca düşük ücretli hizmet sektörünün büyümesi gelir kutuplaşmasına neden olmaktadır (Penna vd., 2000:112). Hizmet sektörünün ön plana çıkması mesleki kutuplaşmayı tetiklerken, steril mekanların oluşması da mekansal kutuplaşmayı ortaya çıkarmaktadır. Mesleki kutuplaşma ve mekansal kutuplaşma sosyal kutuplaşmanın hem nedenini hem sonucunu oluşturmaktadır. Bu yeniden yapılanma koşulları ve küresel süreç ile birlikte kentler yeni kimlikler edinmektedir. Kentlerin kimlik kazanmasına örnek olarak, üniversite kentleri, turizm kentleri, sanayi kentleri, merkez kentler, çevre kentler, yarı-çevre kentler, üçüncü dünya kentleri, azgelişmiş ülke metropoliten kentleri, kolonyal kent, küresel kentler gösterilebilir. Kentlere kazandırılan bu yeni kimlikler, bu kentlerde mekansal organizasyonun ve toplumsal eşitsizliklerin yeniden düzenlenmesini zorunlu hale

getirmektedir. Kentlerde yaşanan bu dönüşümle birlikte kentteki sınıfsal, etnik, dinsel, kültürel, cinsiyet kimliklerinin kentteki yer seçim davranışlarında/stratejilerinde önemli dönüşümler yaptığı görülmektedir. Bu durum kent mekanında ayrılmaya ve bu ayrışma çerçevesinde yeniden şekillenmeye neden olmaktadır (Thorns, 2004:64).

Buradan yola çıkarak, sermaye birikim süreçleri ve üretimdeki farklılaşmanın mekansal örgütlenmeye ve kentlerdeki farklı kimliklerin vurgulanmasına neden olduğunu söyleyebiliriz. Bunun yanında kentlerdeki dönüşümde emeğin örgütlenme biçimlerini, sosyal ve kültürel özellikleri sosyal ilişkilerin etkilendiğini ve bir dönüşümünde emeğin örgütlenme biçimlerini, sosyal ve kültürel özellikleri, sosyal ilişkileri etkilediğini ve bir dönüşüme maruz bıraktığını söylemek mümkündür (Es, 2007:48).

1980'den sonra dünya ekonomisinde yaşanan değişimler hem kapitalizmin mekandaki eşitsiz gelişimini hem de yerleşim sistemi ile yerleşim merkezleri arasındaki hiyerarşiyi yeniden yapılandırmıştır. Küresel kentlerin oluşum süreçleri yanında, dünya ekonomisinde fordizmden post-fordizme geçiş yaşanmıştır. KOBİ'lerin performansında bir artış yaşanmış ve kentler uluslararası işbölümünde daha önemli hale gelmiştir. Sermaye birikim sürecindeki değişim kendini, yatırımların ve istihdamın dünyanın ve ülkelerin belli bölgelerinde ve kentlerinde yoğunlaşması ve yerleşim merkezleri arasındaki hiyerarşinin yeniden yapılandırması biçiminde ortaya koymaktadır (Sert vd., 2005:105).

2.7.3. İstihdam Koşullarının Yeniden Yapılanması

Dünya genelinde özellikle 1980'li yıllardan sonra hız kazanan çok önemli yapısal ve ekonomik değişimleri içeren bir dönüşüm süreci yaşanmaktadır. Küreselleşme ise bu sürecin merkezinde yer almaktadır. Küreselleşmenin etkisi altına aldığı alanlardan biri de, işgücü piyasası ve istihdam stratejileridir (Kocabaş, 2004:38). Çünkü küreselleşme süreci tüm dünyada üretim ve tüketim anlayışını etkilemekte ve değiştirmektedir. Küreselleşme, teknolojik gelişme, profesyonelleşme ve fordizmden post fordizme geçişle birlikte istihdam edilme koşullarında da bazı değişiklikler ortaya çıkmıştır (Aydınlı, 2004). İstihdam, ülkedeki mevcut işgücünün ekonomik faaliyetler içerisinde sürekli biçimde çalıştırılmasıdır. Sosyal, ekonomik ve kültürel değişimlerin asıl belirleyicisi ve bu değişimlerden öncelikli olarak etkilenen ana unsur insan faktörüdür.

Sosyal kutuplaşma ekonominin yeniden yapılanmasının ücretli işgücü piyasasındaki mesleki yapının değişmesinin ve gelirin kombinasyonudur. Bazı kentsel teorisyenler Londra, New York, Paris, Tokyo ve Asya'daki diğer dünya kentleri için yapılan ampirik çalışmalara dayanarak Hamnett'in paradoksunu haklı buluyorlar. Bu paradoksa göre gelir eşitsizliği büyümesi mesleki kutuplaşmadan ziyade profesyonelleşmeden kaynaklanmaktadır (Tai, 2010:746).

Küreselleşme ile birlikte işgücü profili, özellikle teknolojik gelişmelerin bir sonucu olarak farklılaşmaya başlamıştır. Farklılaşmadan kasıt, işgücü piyasasında uzmanlık gerektiren mesleklerin ön plana çıkmış olması ve bu mesleklerin daha çok hizmet sektörüyle ilgili olmasıdır. Beden gücüne duyulan ihtiyaç makineleşmenin artmasıyla azalmıştır. Bireylerin fark yaratacak özellikler kazanmaları başarılı olmaları ve yüksek gelir seviyesine sahip olmaları için zorunlu hale gelmiştir. Günümüzde işsizlik sorunu gelişmekte olan ekonomiler de olduğu kadar gelişmiş ekonomilerde önemli bir sorundur (Aydınlı, 2004). Değişen dünya düzeni ile birlikte iş gücü piyasası, teknolojik gelişmelerin ve insan gücüne duyulan ihtiyacın azalmasıyla farklılaşmaya başlamıştır. Neo-liberal dönüşüm sürecinin ivme kazandırdığı küreselleşme, 1980'li yıllardan itibaren uluslararası ticarete yönelik üretimin önem kazanması ve sermayenin, ulus ötesi şirketler vasıtasıyla hareketliliğini artması, ulusal işgücü piyasaları üzerinde çok önemli dışsal etkiler yaratmaktadır (Şenses, 2003).

Ulusal işgücü piyasaları, küreselleşme ile ortaya çıkan süreçten etkilenmektedir. Küreselleşmeyle, ulusal işgücü piyasaları bağımsızlığını yitirmektedir. Uluslararası sermaye hareketlendikçe, sermayenin, emek kullanımı açısından küresel olanaklara ulaşması kolaylaşmakta ve ÇUŞ'lar en verimli emeği seçme şansı yakalamaktadır. Sermaye sahipleri de bu kolaylığın etkisiyle minimum maliyetle işgücü istihdamını sağlayabileceği alanlara hareket etmektedir. Küreselleşme sürecinde üretimi minimum maliyetle gerçekleştirebilmek için uluslararası iş bölümüne gidilerek, üretim sürecindeki farklı süreçler, farklı ülkelerdeki işgücü piyasalarına dağıtılmaktadır. Böylece yüksek nitelikli işgücü gerektirmeyen üretim aşamasında işletmeler üretimi, az gelişmiş ve düşük ücretli ülkelere aktarmaktadırlar. Bu da gelişmekte olan ülkelerde emek yoğun ve yüksek nitelik gerektirmeyen istihdam ve üretimde artış anlamına gelmektedir (Yahşi, 2007:29).

Teknolojik gelişmelerin tetiklediği bilgi toplumuna geçiş sürecinde düşük ve yüksek vasıflı işgücü açısından farklı sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Bilgi

toplumunun güç kazanması ve öneminin artmasıyla birlikte gerekli bilgi birikimi, teknik donanım, yüksek beceri ve nitelik kazanamayan işgücü, yetersiz istihdam olanakları, düşük ücret ve sosyal dışlanma ile karşı karşıya kalmakta ve geleceğe dair beklentileri de ortadan kalkmaktadır. Diğer yandan nitelikli işgücü ise bilgi toplumuna geçişte aranan ve talep edilen kesimi oluşturarak kendisine geniş istihdam olanakları yaratmaktadır (Altuntepe, 2009:133).

Küreselleşme ve teknolojik devrimin istihdam üzerindeki etkilerinin uluslararası rekabete açık ve uluslararası rekabete kapalı sektörler açısından farklı sonuçlar yaratmaktadır. Ulaşım, iletişim, finans, sigorta vb. gibi faaliyet alanları uluslararası rekabete açık faaliyet alanlarıdır. Uluslararası rekabete kapalı sektörler ise hizmetler sektörünün yerel tüketime yönelik toptan ve perakende ticaret, konaklama hizmetleri, eğitim ve sağlık hizmetleri alt kollarıdır (Selamoğlu, 2002:34). Uluslararası rekabete açık faaliyet alanlarının küreselleşme sürecinin istihdamın yapısında meydana getirdiği değişikliklerden daha çok etkilenmektedir.

Ulusal işgücü piyasalarına bakıldığında sanayi toplumlarında ikili bir yapı olduğu görülmektedir. Bu ikili yapıdaki, birincil sektör, sermaye-yoğun ve yüksek düzeyde nitelik gerektiren işlerin yer aldığı sektördür. İkincil sektör ise emek-yoğun ve nitelik gerektirmeyen işlerden oluşmakta ve iki sektör arasında ücret, cinsiyet, ırk, eğitim ve mesleki saygınlık açısından farklılıklar bulunmaktadır (Gökbayrak, 2006). Bu farklılıklar mesleki kutuplaşmanın da temellerini atmaktadır. Küreselleşen ekonomilerde ön plana çıkan sektör hizmet sektörüdür. Özellikle gelişmiş ülkelerde 20. yüzyılın son çeyreğinden bu yana imalat sektörünün istihdam kapasitesi düşmekte, hizmet sektörünün istihdam kapasitesi artmaktadır (Aksoy, 1996:3). Buna bağlı olarak hizmet ekonomisi ilerlerken ve bu sektörde ihtiyaç duyulan işgücü talebi artarken, eski imalat merkezleri yüksek işsizlik sorunuyla karşı karşıya kalmaktadır.

Karşılaşılan işsizlik sorunu çözmek için işgücüne yönelik nitelik kazandırıcı eğitim faaliyetlerini arttırarak istihdam edilebilirliği arttırma yoluna gitmek mümkündür. Bu sayede istihdam seviyesini ve fırsat eşitliğini arttırmak mümkün hale gelmektedir. İstihdam oranının düşük olmasının temel nedenleri, ekonomik istikrarsızlık, yatırımların yetersizliği, işgücü piyasasının kurumsallaşamaması, tarımdan gelen niteliksiz işgücüne yeterli iş imkanlarının yaratılamaması, çalışma çağı nüfus artış hızının toplam nüfus artış hızından fazla olması, işgücünün niteliğinin ekonominin ihtiyaçlarına cevap verememesi, işgücü piyasası ile eğitim

sistemi arasındaki ilişkinin kurulamaması, işgücü piyasası esnekliğinin sağlanamaması ve girişimciliğin yeterince desteklenememesidir (Devlet Planlama Teşkilatı, 2007:34).

İstihdamın sektörel dağılımı, bir ülkenin ekonomik ve sosyal yönden gelişmişlik düzeyinin en önemli göstergelerinden biridir. Gelişmiş ülkelerde istihdamın sektörel gelişimi tarımdan, sanayi ve hizmetler sektörüne geçiş şeklinde olmuşken ülkemizde sanayi sektöründe yeterince gelişme sağlanamadan tarım sektöründen hizmetler sektörüne hızlı bir geçiş yaşanmıştır. Yıllar itibariyle istihdamın sektörel dağılımı aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 2.6. Sektörel ve Bölgesel İstihdam Dağılımı (Milyon) (www.ilo.org)

	TARIM				ENDÜSTRİ				HİZMETLER			
	1999	2007	2008	2009	1999	2007	2008	2009	1999	2007	2008	2009
Kadın ve Erkek												
Dünya	1038,9	1056,8	1061,2	1068,1	533,2	659,5	668,5	666,4	1010,8	1267,3	1299,3	1316,7
Gelişmiş Ekonomiler ve AB	24,8	18,7	17,8	17,5	122	119,3	117,9	109,8	296,1	338,4	343,3	341,1
AB Dışındaki Orta ve G. Doğu Avrupa	39,1	32	32,6	32,3	35,3	40,9	40,8	39,5	70,1	87,2	88,4	88,6
Doğu Asya	354,3	314,2	305,1	299,7	176,1	219	222,3	226	209,5	273,7	281,3	287,3
G. Doğu Asya ve Pasifik	115,8	122,2	123,7	124,5	37,4	48,8	49,2	49,9	81,5	100,4	103,8	106,8
Güney Asya	299,7	330,4	339,3	346,6	77,7	117,0	119,7	122,2	126,2	170,6	175,1	179
L. Amerika ve Karayipler	43,4	41,7	41,4	41,2	43,3	55,5	57,3	56,1	115,5	148,9	153,2	155,9
Orta Doğu	10,1	12,2	11,9	12	11,8	15,8	15,9	16,4	23,7	31,6	33,2	34,4
Kuzey Afrika	14,4	17,9	18,2	18,4	10,1	13,7	14,4	14,9	24,7	31,3	32,3	32,9
Sahra Altı Afrika	137,5	167,5	171,2	175,9	19,4	29,5	30,9	31,7	63,4	85,3	88,7	90,7

Dünya genelinde bakıldığında 1999 yılından 2009 yılına kadar olan dönemde her üç sektördeki çalışan sayısında da artış olmuştur. Fakat gelişmiş ekonomiler ve Avrupa Birliği ülkelerinin içinde bulunduğu grupta, AB dışındaki orta ve Güney Doğu Avrupa ülkelerinin içinde bulunduğu grupta ve Doğu Asya ülkelerinin içinde bulunduğu grupta 1999 yılından 2009 yılına kadar dönemde tarım sektöründe istihdam edilenlerin sayısında bir düşüş meydana gelmiştir. Endüstri ve sanayi sektörlerinde istihdam edilen bireylerin sayısında ise artış meydana gelmiştir. Diğer taraftan Güney Doğu Asya ve Pasifik ülkelerinin içinde bulunduğu grupta, Güney Asya ülkelerinin içinde bulunduğu grupta, Latin Amerika ülkelerinin içinde bulunduğu grupta, Orta Doğu ülkelerinin içinde bulunduğu grupta, Kuzey Afrika ülkelerinin içinde bulunduğu grupta ve Sahra Altı ülkelerinin içinde bulunduğu grupta 1999 yılından 2009'a kadar olan dönemde tarım sektörünün payında artış

yaşanmıştır. Buna ek olarak sanayi ve endüstri sektörlerinde istihdam edilen birey sayısında da artış olmuştur.

2.7.4.Mesleki Yapıdaki Dönüşüm

Küreselleşmeyle birlikte iş alanlarının dağılımı da değişmekte, beceri sahibi olmadan iş sahibi olmak zorlaşmakta hatta imkansız hale gelmektedir. Birey artık “her işi yapabilirim” sloganıyla iş bulamamaktadır. Küreselleşme sürecinde dünyada değişen koşullara uyum sağlamak, artan rekabetle mücadele edebilmek için şarttır. Emek piyasasının kutuplaşmış olduğuna dikkat çeken yazarlar, ekonominin yeniden yapılanmasının iş piyasasını ikiye bölme eğiliminde olduğunu iddia etmektedirler. Orta ve üst sınıflar için iyi ücretli güvenceli işlerde çalışma şansı doğarken, işçi sınıfının oğulları ve kızları ile orta sınıftan aşağıya doğru düşenler için güvencesiz, düşük ücretli işlerde çalışma zorunluluğu doğmuştur (Emek piyasasının kutuplaşması, 2011:06).

Mesleki kutuplaşmanın ekonominin yeniden yapılanmasının yarattığı baskın etkinin bir sonucu olduğunu ifade edilmektedir. Sosyal kutuplaşma sadece mesleki kutuplaşmanın sonucu değildir. Gelir uçurumu, yaşam standartlarındaki farklılıklar, devletin uyguladığı sosyal politikalar, vergilendirme gibi konular sosyal kutuplaşma kavramının şekillenmesinde rol oynamaktadır. Sosyal yapıdaki eşitsizliğin şekli ve ölçüsü refah rejimlerine (welfare regimes) ve sosyal politikaya olan müdahaleleri yansıtmaktadır (Tai, 2010:746).

20. Yüzyıl sonlarından itibaren kapitalist şirketlerin en önemli özelliği rekabetçi yapılarını bilgi ve enformasyona dayandırmalarıdır ve bu iki faktör günümüzde üretim süreçlerinin de temelini oluşturmaktadır. Endüstriyel yapıdaki bu dönüşüm işgücü piyasası üzerinde önemli etkiler yaratmaktadır. Profesyoneller ve yüksek eğitilmiş kişiler için bilgi temelli meslekler uygun hale gelmektedir bununla beraber elde edilen mesleki ve maddi avantajları korumak ve devam ettirmek için sürekli çaba sarf etmek gerekmektedir. Enformasyonun sürekli izlenmesi ve süzülmesini gerektiren stres dolu uzun çalışma saatleri bireyler üzerinde dikkate değer bir baskı yaratmaktadır. Bilgi temelli vasıfları olmayan işçiler için çalıştıkları işler güvencesiz ve düşük ücretlidir buna ek olarak yeni teknolojiler tarafından da tehdit edilmektedir (Emek piyasasının kutuplaşması, 2011:06).

Günümüzde bilgi teknolojilerinden yararlanabilme uluslararası pazarlardaki en büyük rekabet unsuru olarak görülmektedir. İşte bu noktada meslek standartlarının

belirlenmesi, mesleki yeterliklerin değerlendirilmesi, belgelendirilmesi gerekli ve önemli hale gelmiştir. Yüksek ve düşük nitelikteki işgücünün istihdamı açısından bakıldığında uluslararası rekabete açık ve kapalı sektörlerin ortaya çıkardığı sonuçlar farklı olmaktadır. Yüksek nitelikli işgücüne, rekabete açık sektörlerde istihdam olanakları daha fazla sunulurken, yüksek nitelikli işgücü rekabete kapalı sektörlerde işsizlikle karşı karşıya kalacaktır. Düşük nitelikli işgücü için ise istihdam fırsatları, rekabete kapalı sektörlerde (Yahşi, 2007:31-32).

Tablo 2.7. Dünyadaki İşsizlik 2000-2009 (Milyon) (www.ilo.org)

	2000	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010		
								GA Alt sınır	Ön tahmin	GA Üst sınır
Toplam	177,2	192,5	191,2	184,6	177,3	182,9	205,2	194,3	205	215,4
Erkek	103,2	109,9	108,7	105,3	101,4	104,8	119,5	112,3	118,4	124,4
Kadın	74	82,6	82,5	79,4	75,9	78,1	85,7	82	86,5	91
Genç	74,4	79,2	79,6	76,9	73,5	74,4	79,6	73,5	77,7	81,9
Yetişkin	102,8	113,3	111,6	107,7	103,8	108,5	125,6	120,9	127,3	133,5

GA:Güven Aralığı

Mesleki dönüşüm ile ilgili Türkiye'deki rakamlara bakıldığında şu sonuçlar görülmektedir. Bayındırlık ve İskan bakanlığının 2009 yılında hazırladığı Kentsel Yoksulluk, Göç ve Sosyal Politikalar raporuna göre istihdamın tarım, sanayi, inşaat ve hizmetler olarak dört ana sektöre dağılımı şu şekilde gerçekleşmiştir. Toplam istihdam içinde tarımın payının %26,4, sanayinin payının %19,7, inşaatın sektörünün payının %5,8 hizmet sektörünün payının %48,0 olduğu görülmüştür. Kentlerde ise; toplam istihdam içinde tarımın payı %4,5, sanayinin payı %26,3, inşaatın payı %7,1 hizmet sektörünün payı %62,2 olarak tahmin edilmektedir (Kentsel Yoksulluk, Göç ve Sosyal Politikalar Raporu, 2009:29).

Küresel şehirlerin aynı zamanda ikili şehirlerdir. Deregülasyon ve teknolojik rasyonalizasyon gibi faktörler, New York, Londra ve Tokyo gibi şehirlerde imalat sektörlerinde büyük değişikliklere yol açmıştır. Geleneksel işçi sınıfının büyük bir kısmı işsiz kalmıştır. Öte yandan, idari ve ekonomik niteliklere sahip insanlara büyük orada ihtiyaç duyulmaktadır. Refahı ve reel geliri artıracak işleri yapmak için özellikle vasıflı işgücü tercih edilmektedir. Vasıflı işgücü olarak adlandırdığımız bireyler tüketici davranışı ve sahip oldukları yüksek gelir sayesinde, vasıfsız veya yarı vasıflı işçilerin kendi kişisel işlerini (çocuk bakımı, temizlik vb.) yapmalarının yolunu açmışlardır (Wessel, 2000:3).

Olağan arz ve talep mekanizmaları, koruma sözleşmelerinin eksikliği ve ucuz ve vasıfsız işgücü nedeniyle dengesizleşmektedir. Hem üçüncü dünyadan gelen göçmenler hem de diğer marjinal gruplar, çalışma şartları kötü işyeri (sweatshop) ekonomisinin oluşturulmasında hayati bir rol oynamaktadır. Bununla birlikte, doğrudan, düşük ücretli hizmet işlerinin üretimine katkı yoktur. Böylece sosyal kutuplaşma, ekonomik yeniden yapılanmasının doğrudan bir ürünü olarak ortaya çıkmaktadır. Bu argüman, gelir dağılımı ve işçilerin mesleki dağılımı içerir.

Sosyal kutuplaşma kentlerdeki ikili yapının en belirgin göstergesidir. Kentlerdeki ikili yapı mesleki kutuplaşmadan ve gelir eşitsizliğinden kaynaklanmakta ve mekansal ayrılığa ve mekansal bölünmeye yol açmaktadır (Wessel, 2000:3).

2.7.4.1.Kadın İşgücü İstihdamı

Küreselleşme ile birlikte kadınlar daha fazla istihdam olanağı buluyormuş gibi görünse de, bu işlerin çoğunluğu düşük ücretli, sosyal güvence ve yasal korumadan yoksun işlerdir. Küreselleşme ile değişen istihdam yapılarında, kadının emeği esnek ve ucuz olduğundan önem kazanmıştır ve bu doğrultuda kadınlar yedek işgücü olarak ve daha ziyade informel işgücü piyasalarında istihdam edilmektedir (Barrientos vd., 2004:6). İnfornel sektörde çalışanların çoğunluğunu kadınların oluşturmasının nedeni, daha yoksul ve daha az eğitilmiş olmalarıdır. Sonuç olarak çalışan kadının çalışma ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi çalışma hayatındaki kadınların sorunları dikkate alınarak şekillendirilen müdahale ve politikaların uygulanmasına bağlıdır (Yahşi, 2007:39).

Uluslararası Çalışma Örgütü ILO'nun ILO'nun Dünya Kadınlar Günü dolayısıyla hazırladığı, “Kadın İstihdamında Küresel Eğilimler-2007” raporunda, iş gücü piyasalarına katılan, fiilen çalışan veya aktif biçimde iş arayan kadın sayısının 2006'da en yüksek seviyeye ulaşarak tüm dünyada 2,9 milyar çalışanın içinden 1,02 milyara ulaştığı belirtilmiştir. Fakat aynı zamanda çalışmayan kadın sayısı da her zamankinden fazla olarak 81,8 milyon olmuştur. (Kadın İstihdamında Küresel Eğilimler Raporu, 2007)

Tablo 2.8. Erkeklerin Cinsiyete Göre Sektörel ve Bölgesel İstihdam Dağılımı (Milyon) (www.ilo.org)

	TARIM				ENDÜSTRİ				HİZMET			
	1999	2007	2008	2009	1999	2007	2008	2009	1999	2007	2008	2009
Erkek												
Dünya	597	599,6	601,6	605,5	378,6	469,5	477	474	584,2	716,8	732,3	741,6
Gelişmiş Ekonomiler ve AB	15,4	11,9	11,3	11,1	91,4	91,9	91,3	85,3	142,7	160	161,7	159,6
AB Dışındaki Orta ve Güney Doğu Avrupa	21,6	17,7	18	18	23,9	28,4	28,8	27,1	34,3	41,7	42,2	43
Doğu Asya	173,2	155,9	152	149,7	111,4	138,8	140,9	143,3	122,4	150,3	153,3	155,8
Güney Doğu Asya ve Pasifik	66,5	70,7	71,5	72,3	24,8	32,1	32,5	33	45,2	55,1	56,3	57,7
Güney Asya	191,5	196,8	200,5	203,1	61,6	91,3	93,4	94,9	106,2	141,1	145	148,2
Latin Amerika ve Karayipler	33,1	31,7	31,6	31,6	33,4	42,1	43,5	42,3	61,3	75,4	77,1	78,5
Orta Doğu	6,9	7,8	7,5	7,5	10,1	13,5	13,7	14,1	19,6	25,7	26,7	27,6
Kuzey Afrika	11,2	12,8	13	13,2	8,3	11,4	12	12,4	17,9	22,8	23,5	23,8
Sahra Altı Afrika	77,7	94,2	96,2	98,9	13,7	20,1	21	21,5	34,5	44,7	46,5	47,4

Tablo 2.9. Kadınların Cinsiyete Göre Sektörel ve Bölgesel İstihdam Dağılımı (Milyon) (www.ilo.org)

	TARIM				ENDÜSTRİ				HİZMET			
	1999	2007	2008	2009	1999	2007	2008	2009	1999	2007	2008	2009
Kadın												
Dünya	441,9	457,2	459,6	462,6	154,6	190,1	191,5	192,4	426,6	550,5	566,9	575,2
Gelişmiş Ekonomiler ve AB	9,4	6,8	6,5	6,3	30,7	27,4	26,6	24,5	153,4	178,4	181,6	181,4
AB Dışındaki Orta ve Güney Doğu Avrupa	17,5	14,3	14,7	14,4	11,5	12,5	12	12,4	35,7	45,5	46,2	45,6
Doğu Asya	181,1	158,3	153,1	149,9	64,7	80,2	81,4	82,7	87,1	123,4	128	131,6
Güney Doğu Asya ve Pasifik	49,3	51,5	52,1	52,2	12,6	16,7	16,7	16,9	36,3	45,4	47,5	49,2
Güney Asya	108,2	133,6	138,9	143,5	16,1	25,8	26,3	27,2	20	29,5	30,1	30,8
Latin Amerika ve Karayipler	10,3	10	9,8	9,6	9,9	13,4	13,9	13,7	54,2	73,4	76,1	77,4
Orta Doğu	3,1	4,4	4,4	4,5	1,7	2,3	2,3	2,3	4,1	5,9	6,4	6,8
Kuzey Afrika	3,2	5,1	5,2	5,2	1,8	2,3	2,4	2,5	6,8	8,5	8,8	9,1
Sahra Altı Afrika	59,8	73,2	74,9	77	5,7	9,4	9,9	10,3	28,9	40,5	42,2	43,3

Tablo 2.8.'de ve Tablo 2.9.'da erkeklerin ve kadınların cinsiyete göre sektörel ve bölgesel istihdam dağılımı incelenmektedir. Dünya genelinde 2009 yılı itibariyle kadınların 462 milyonu tarım sektöründe istihdam edilirken, erkeklerin 605 milyonu tarım sektöründe istihdam edilmektedir. Tüm dünyada kadınların 575 milyonu hizmet sektöründe çalışırken bu sayı erkeklerde 741 milyondur. Gelişmiş ülkeler ve AB ülkeleri için hem erkekler hem de kadınlar en çok hizmet sektöründe çalışmaktalar. Hem kadınlar hem de erkekler için hizmet sektöründe en az çalışan ülkeler Kuzey Afrika ülkeleridir. Sahra Altı Afrika ülkelerinde hem kadınların hem de erkeklerin en yoğun olarak çalıştığı sektör tarım sektörüdür. Tablo 2.8. ve Tablo 2.9. hem cinsiyete göre üç farklı sektörde çalışma rakamlarını göstermekte hem de

gelişmiş ekonomilerin hizmet sektörüne, gelişmemiş ülkelerin ise tarım sektörüne olan eğilimini yansıtmaktadır.

2.7.5.Küreselleşme ve Uluslararası Göçlerin Artışı

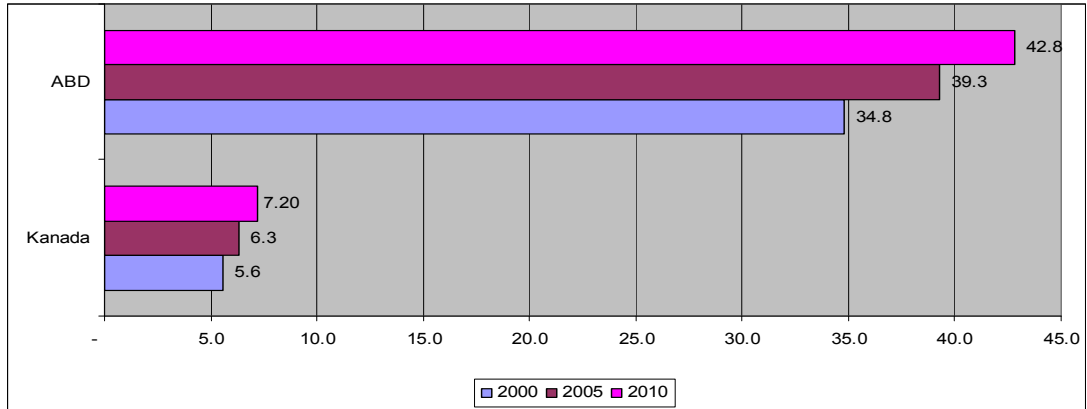
Göç, yaşamak, çalışmak veya araştırma yapmak amacıyla doğulan/yetişilen/eğitilen yerden (kök ülke) coğrafik olarak yer değiştirmeye eylemidir. Son yıllarda yaşanan küreselleşme süreciyle birlikte göç hareketleri de hız kazanmıştır (Kaya Muammer, 2009). Küreselleşme sermaye, mal ve para akışının hareketliliğinin yanında insanların, bölgeler, ülkeler ve kıtalar arasındaki hareketliliğini de arttırmıştır. Küreselleşme rekabete açık işgücü piyasaları başta olmak üzere işgücü piyasalarında önemli etkiler yaratmıştır. Göçün temel nedeni en genel anlamda, daha iyi yaşam standartları yakalamak ve gelecek kaygısını azaltmaktır. Göç günümüz koşulları düşünüldüğünde bireysel bir tercih olmaktan çok daha iyi koşullarda yaşamak için bir zorunluluk olarak değerlendirilmektedir (Gökbayrak, 2006).

Uluslararası göçün küreselleşme sürecinde dikkat çeken unsurlardan biri olmasının temel nedeni ekonomi, demografya, politika, ulusal güvenlik, kültür, dil ve hatta din gibi sorunlara da temas etmesidir. Dünya üzerinde yaşayan nüfusun 190 milyonu, doğdukları ülkelerin dışında yaşamaktadır. Bu rakam küçük görünse de, göçmenler genel olarak görece az nüfusa sahip ülkelere gitme eğilimi gösterdikleri için, tek tek ülkelerin nüfusu içinde oldukça büyük oranlar oluşturabilmektedirler. OECD bölgesinde bu duruma örnek gösterilebilecek iki ülke Avustralya ve İsviçre'dir. Bu iki ülkede göçmen oranı %23'ü aşmaktayken, Finlandiya ve Macaristan'da bu oran yaklaşık %3'tür (www.oecd.org). Günümüzde, uluslararası göçlerin artışındaki temel etken, küreselleşmenin yarattığı ortam içinde, zenginliğin dünyanın gelişmiş ülkelerine, yoksulluğunun ise az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelere yoğunlaşmasıdır. Bunun etkisiyle, küresel gelir dağılımı adaleti bozulmuş ve dünyanın pek çok bölgesinde yoksulluk önemli ölçüde artmıştır (Gökbayrak, 2006). 2002 yılında dünyadaki göçmen sayısı 176 milyon iken bunun 2030 yılında 200 milyonu aşacağı tahmin edilmektedir. En fazla göç alan ülkeler ABD (34,6 milyon), Almanya (9,1 milyon), Fransa (6,3 milyon), Hindistan (6,2 milyon) ve Kanada'dır (5,7 milyon). En fazla göç veren ülkeler ise Meksika, Hindistan, Bangladeş, Çin ve İngiltere'dir (Kaya Muammer, 2009).

2005 yılı Uluslararası Göç Örgütü'nün (IOM) göç raporuna göre, uluslararası göçmenler, başta ABD olmak üzere Kuzey Amerika ülkeleri, Avrupa ülkeleri ve Avustralya gibi, dünyanın belli başlı az sayıda gelişmiş ülkelerine göç etmektedir. BM verilerine göre, 1960 yılında, dünyada 76 milyon göçmen varken 2000 yılında bu sayı 175 milyona ulaşmıştır. Söz konusu dönem içerisindeki en büyük artış ise, 1990-2000 yılları arasında, Doğu Bloku'nun çökmesi ile birlikte, piyasa ekonomisine geçiş sürecinin yarattığı ekonomik, sosyal ve politik sıkıntılar sonucu, yaşanan göç artıştır. Doğu Blok'unun yıkılmasının ardından yaşanan göç artışı 1970-1980 yılları arasında ve 1990-2000 yılları arasındaki göç artışına bakıldığında net olarak görülür. 1980-1990 yılları arasında uluslararası göçmen sayısı 18 milyon kişi iken, 1990-2000 yılları arasındaki 21 milyon kişi göç etmiştir (Gökbayrak, 2006). 2009 yılı itibariyle dünya üzerindeki göçmen sayısı 190 milyonun üzerindedir (www.oecd.org). 2050 yılında Amerika'daki göçmen sayısının 400 milyona ulaşacağı tahmin edilmektedir (Westoff, 2007:168). Küresel kentler en yoğun göç alan kentler olarak karşımıza çıkmaktadır. İç göç ve dış göçü çeken kentler olan dünya kentlerinde, yoğun olarak göçmenlere rastlamak mümkündür (Sağır, 2005:64).

Uluslararası göçmen grupları içerisinde, genel olarak, birbirinden oldukça farklı özelliklere sahip iki grubun payının arttığı görülmektedir. Bunlardan ilki, ülkelerinden savaş, politik istikrarsızlık, yoksulluk gibi nedenlerden dolayı ayrılmak zorunda kalan, sığınmacı ve mülteci gruplarıdır. 1970-2000 arasında, mülteci sayısı, dünya genelinde 4,5 milyondan 17 milyona ulaşmıştır. Genelde, eğitim ve vasıf düzeyi düşük olan bu gruplara, göç alıcısı gelişmiş ülkeler, kapalı kapı politikası uygulamaktadır (Gökbayrak, 2006).

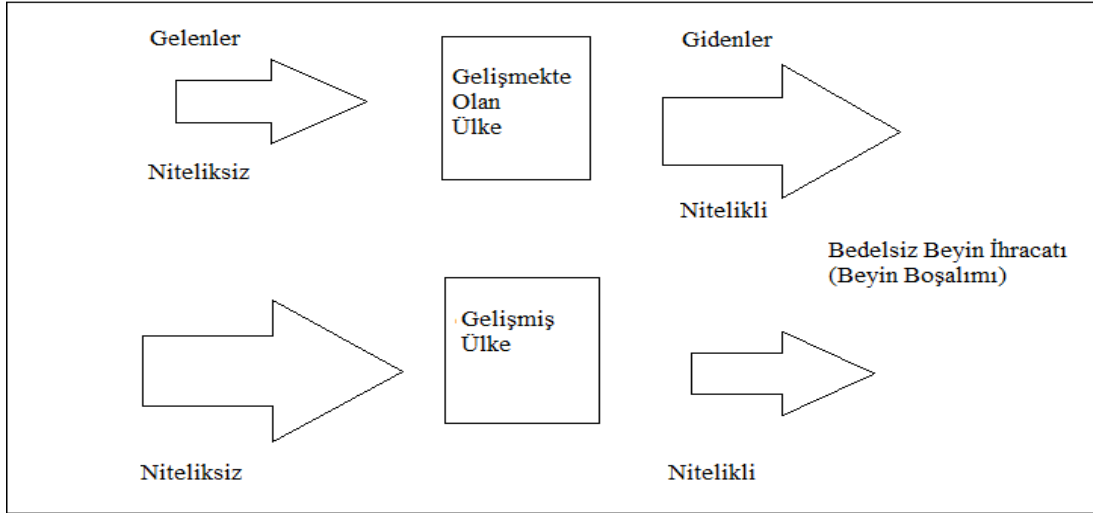

Şekil 2.6. ABD ve Kanada'daki göçmen sayısı (Milyon) (World Migration Report, 2010)

Şekil 2.6.'da 2010 yılında yayınlanan raporda Amerika ve Kanada'da ki göç miktarı aşağıdaki şekilde gerçekleşmiştir. 2000 yılında Kanada'da 5,555 milyon göçmen varken bu rakam 2005'te 6,304 milyona 2010'da da 7,202 milyona çıkmıştır. 2000 yılında Amerika'daki göçmen sayısı ise 34,814 milyonken 2005 yılında 39,266 milyona 2010 yılında da 42,813 milyona çıkmıştır (<http://www.jcp.ge>).

Günümüzde, özellikle son on-on beş yıl içinde, uluslararası göç hareketleri içinde beyin göçünün payı artış göstermektedir. Temel göç alıcısı konumundaki Amerika, Kanada, Avustralya ve gelişmiş Batı Avrupa ülkeleri, sığınmacı akımlarının tersine, beyin göçüne yönelik açık kapı politikası uygulamaktadır. Hatta beyin gücünü kendine çekebilmek için rekabet halindedirler ve buna bağlı olarak söz konusu işgücünün kısa ve uzun dönem hareketliliğinin önemli ölçüde arttığı görülmektedir. Küreselleşen uluslararası piyasalarda, rekabetin bilgiye dayalı endüstrilere kaymasıyla da gelişmiş ülkelerin nitelikli işgücüne olan talebi artmıştır. Başta bilişim sektöründe çalışan uzmanlar olmak üzere, temel bilimler, mühendislik bilimleri alanındaki bilim insanı ve uzmanlar, beyin göçünün en önde gelen gruplarını oluşturmaktadır. Uluslararası alanda akışkanlığı yüksek bir diğer grup ise, öğrencilerdir. Bu artışa paralel olarak yurt dışında eğitim gören öğrenci sayısı 1975 yılında bir milyonun altındayken, 2007 yılında 3 milyona ulaştı (Gökbayrak, 2006).

Mezuniyet sonrası beş yıl içinde, ABD'de çalışmayı sürdüren doktoralı uzmanların oranı Korelilerde %11'i; Meksikalılarda %30'u; İngilizlerde %59'u; Hintlilerde %79'u; Çinlilerde ise %88'i bulunmaktadır (Gökbayrak, 2008:76). Eğitim sistemlerinin giderek birbirine yaklaşması sonucu, bir yandan standart nitelikli işgücü havuzu oluşmakta, diğer yandan ise, özellikle lisans-üstü eğitim yurt dışında bir sektör haline gelmektedir. Gerek nitelik düzeyi düşük göçmen grupları gerekse de nitelik düzeyi yüksek göçmen grupları için, günümüz koşullarının, göçü adeta zorunlu kıldığı görülmektedir. Gelişmekte olan ülkeler entelektüel insan sermayesini kaybeder Gökbayrak 2006 ve 2008 yılında yaptığı çalışmalarda bunu doğrulamıştır.

Şekil 2.7. Gelişmekte Olan Ülkelerde İnsan Kaynağı Akışı (Kaya Muammer, 2009:20)

Şekil 2.7.'da da görüldüğü gibi gelişmekte olan ülkelerdeki nitelikli işgücü akımı, gelişmiş ülkelerdeki nitelikli işgücü akımından fazladır. Gelişmiş ülkelere olan niteliksiz işgücü akımı da gelişmekte olan ülkelere olan niteliksiz işgücü akımında fazladır.

Bugün,“küresel/dünya kentleri” olarak adlandırılan çekim merkezlerine nitelikli ve niteliksiz işgücü aynı anda göç etmektedir. Nitelikli işgücü ve niteliksiz işgücü arasındaki farklılık her geçen gün artmakta dolayısıyla iki grup arasında bir kutuplaşma yaratılmaktadır. Gelişmiş ülkelerde bir yandan, gelişimin motor gücü olan sektörlerdeki, nitelikli işgücü açığı, beyin göçü tarafından sağlanılmaktayken, diğer yandan özellikle hizmetler sektöründe, yerli işçilerin yapmak istemediği işler, ucuz emek öğeleri olan niteliksiz göçmenler tarafından yapılmaktadır. Aynı zamanda, temel göç alıcısı olan Amerika, Kanada, Avustralya ve Batı Avrupa Ülkeleri gibi gelişmiş ülkeler, nüfusunun yaşlanmasının bir sonucu olarak giderek göçmen işgücü havuzuna daha çok bağlanmaktadır. Göç veren ülkeler açısından küreselleşmenin yarattığı, ekonomik, sosyal ve siyasal dengesizliklerde, her geçen gün daha fazla sayıda işgücünün, göç havuzuna akmasına neden olmaktadır (Gökbayrak, 2006).

Özetle küresel kentler, yüksek nitelikli işgücünü kendisine çekmeye çalışmaktadır. Dünya kentleri bu gruptaki göçmenlerin yüksek yaşam standartlarına sahip olması için gerekli koşulları hazırlamaktadır. Nitelikli işgücünün dışında kalan göçmenler ve yerli halk ise enformel işlere yönelmekte, düşük ücretli, işsizlik riski

yüksek, yükselme imkanı sunmayan ve ağır çalışma koşullarına sahip işlerde çalışmak zorunda kalmaktadır (Sağır, 2005:65).

2.8. SOSYAL KUTUPLAŞMANIN SONUÇLARI

Sosyal kutuplaşmanın sonuçları beş başlık altında ele alınmıştır. Bu başlıklar işsizlik, yoksulluk, suç oranlarının artması, kentsel yapının değişmesi ve mesleki kutuplaşmadır. Bu sonuçlar hem ekonomik hem de sosyal içerikli sorunlardır. Ayrıca sosyal kutuplaşmanın neden olduğu bu sonuçlar birbirleriyle de neden sonuç ilişkisi içerisinde olduğu gözlenmektedir. Örneğin işsizlik sorunu, yoksulluğa neden olmaktadır. Yoksulluk sorununun yol açacağı risklerden biri suç oranlarını arttırma olasılığıdır. Aynı zamanda işsizlik sorunu mesleki kutuplaşmanın ve profesyonelleşmenin neden olduğu sorunlardan biridir. Diğer taraftan işsizlik, yoksulluk, suç oranlarının artması sorunlarının kentsel yapının dönüşümüyle ilgili olduğu gözlemlenmektedir.

2.8.1. İşsizlik

İnsanlığın ihtiyacını gidermek üzere mal ve hizmet üreten girişimci, diğer tüm üretim faktörleri ile beraber emeği de bir üretim faktörü olarak kullanıp yaratılan değerden emeğe bir pay vermektedir. Bu pay ücret yani emeğin fiyatıdır. Ancak var olan işgücünün tamamı üretimde kullanılamamaktadır. İstihdam seviyesini, emek piyasasına emeğini arz edip, cari ücret düzeyinden iş bulup çalışanlar oluşturmaktadır. İşgücü seviyesi ile istihdam seviyesi arasındaki fark ise işsizliği göstermektedir (Özdemir vd., 2006: 74). İşsizlik gelişmekte olan ülkeler için olduğu kadar gelişmiş ülkeler içinde önemli ve öncelikli çözüm gerektiren bir sorundur. İşsizlik probleminin bu derece ciddi bir sorun olarak algılanmasının altında yatan neden, işsizliğin ekonominin yanı sıra bireye ve ailesine de çeşitli maliyetler yüklemesidir. İşsizlik bireyleri ekonomik olarak olumsuz etkilemenin yanında psikolojisini de olumsuz etkiler. İnsan psikolojisinin olumsuz etkilenmesi ise suç oranlarının artmasına ve toplumsal huzurun bozulmasına neden olur. Çalışmak birey için sadece fiziksel ihtiyaçlarını gidermenin bir yolu değildir aynı zamanda toplumun bireye saygı duymasının da bir yoludur.

Buradan yola çıkarak işsizliğin yalnızca ekonomik bir problem olmadığını aynı zamanda sosyal ve psikolojik bir problem olduğu da söylenmektedir. Bir bireyin uzun süre işsiz kalması zaman içinde mesleki becerilerini yitirmesine ve

verimliliğinin kaybolmasına neden olmaktadır. İnsan kaynağının verimli kullanılmaması ulusal ekonomiler için ciddi bir problemdir. Dünya üzerinde çok sayıda gelişmiş ülke, sürekli ve yüksek oranda işsizlik, düşük ücretler ve niteliksiz işgücüne istihdam yaratılmaması gibi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Bunun en önemli nedeni niteliksiz işgücünün değişen teknolojik ve finansal yapıyla bütünleşememesi teknolojinin insan kaynağı yerine ikame edilmesi ve bireyin bu durumun bir sonucu olarak istese de işgücü piyasasında kendine yer bulamamasıdır. 1980'li yıllardan itibaren işgücü arzındaki artışa rağmen, işgücü arzını karşılayabilecek düzeyde yeni iş olanakları yaratılmamıştır. Buna bağlı olarak işsizlik oranları artmış ve istihdam koşulları bozulmuştur (Özdemir vd., 2006, 76).

Küresel ekonomik yapıdaki değişime bakıldığında neredeyse tüm sektör ve endüstrilerde makinelerin insan gücü yerine ikame edildiği görülmektedir. Yüksek teknolojik otomasyon ile yapılan üretim sonucunda küresel ticaretin canlanacağı düşünülse de bu canlanma işgücü piyasası üzerinde beklenen etkiyi yaratmamaktadır. Bunun bir sonucu olarak milyonlarca insan geleceğiyle ilgili olarak endişelenmektedir. Bu teknolojik değişimin geçmişteki en belirgin örneği, traktörün ortaya çıkmasıyla hayvanların tarımdan uzaklaşması ve verimliliğin artmasıdır. (Marshall, 1994:72).

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 2011 yılında yayınladığı raporu değerlendirildiğinde küresel düzeydeki işsizlik seviyesiyle ilgili daha somut sonuçlara ulaşılmaktadır. 2010 yılındaki işsiz sayısı 205 milyondur. 2010 yılı için küresel işsizlik oranı ise % 6,7'dir (www.ilo.org). İşsizlik sorunuyla mücadele etmek için devletlerin ulusal ekonomi programlarını küresel akıma uygun bir şekilde ayarlamaları gerekmektedir. Bu sayede küreselleşmenin avantajlarından yararlanmaları mümkün olabilir. Küreselleşme süreciyle birlikte işgücünün de bu sürece adapte edilmesi gerekmektedir. Küreselleşme ile birlikte yayılan teknolojik bilgiye hakim olamayan ülkelerde, istihdam olanakları daralmakta ve küreselleşmenin istihdam üzerinde negatif etkisi olduğu görülmektedir. Buradan yola çıkarak beşeri sermayeye ihtiyacın artacağını ve niteliksiz işgücünün işsiz kalacağı düşünülmektedir. Bu değişimler ve gelişmeler mavi yakalılara olan ihtiyacın azalmasına ve bu iş grubunda olanların istihdam sürecinin dışında kalmasına sebep olmuştur.

Bilgi ve hizmet odaklı işler ve bu nitelikteki işlerde istihdam edilecek, beyaz yakalı işçilerin önemi ise artmıştır. Kalifiye işgücünün istihdamı ile üretimde

yükselen kalite ve standartlar sayesinde yeni ufuklar, yeni sektörler, yeni iş imkanları ve yeni pazarlar yaratılmış ve bu gelişmeler etkisini hem ekonomik, hem de sosyal alanlarda göstermiştir (Zencirkıran, 2001:1). Sonuç olarak değişen istihdam koşullarının ve küreselleşmenin işgücü piyasasında yarattığı değişimlerin sosyal kutuplaşmanın hem nedeni hem de sonucu olduğu söylenebilmektedir.

2.8.2. Yoksulluk

Yoksulluk kavramı her ne kadar Dünya Bankası ve benzeri kuruluşlar için aritmetik bir olgu olsa da aslında toplumu derinden etkileyen ekonomik ve sosyal bir sorundur (www.undp.org). Yoksulluk tüm dünyada işsizliğin artması ve işsizliğin kalıcı hale gelmesi devletin sosyal devlet olmaktan uzaklaşması ve sosyal transferlerin azaltılması sebebiyle ortaya çıkmıştır. Yoksulluk dar anlamda geçinmek için yeterli paraya sahip olmamak anlamına gelse de geniş anlamda yoksulluk, kişi başına düşen milli gelirin azlığı, ortalama ömrün kısalması, okuma-yazma oranının düşük olması, temiz içme suyu, beslenme sağlık hizmetlerinden yararlanamama ve sağlıklı konut ortamında yaşama hakkından mahrum olma anlamına gelmektedir (Aydın, 2007:16). Küreselleşme süreci, yoksulluk üzerinde önemli etkiler yaratmaktadır. Bu etkilerin, sermayenin hareketliliğinden kaynaklanmanın yanında üretimin, işgücünün, hammaddenin ucuz olduğu ya da vergi avantajının olduğu yerlere kaymasından, işgücü piyasasının esnekleşmesinden, Kamu İktisadi Teşebbüslerinin özelleştirilmesinden kaynaklandığı ileri sürülmektedir (Aydın, 2007:21).

Yoksulluğun artması ise toplumun büyük bir kısmının sosyal kutuplaşmanın bir sonucu sayılabilecek olan sosyal dışlanma ile karşı karşıya kalmalarına sebep olmuştur. Sosyal dışlanma yoksulluğun ortaya çıkardığı bir sonuç olarak tanımlanmaktadır. İşsizliğin sürekli hale gelmesi bunun yanında istihdam koşullarının esneklik kazanması ve geniş biçimde kabul görmesi, sosyal korumanın ve sosyal hizmetlerin azalması, hem mutlak hem de nisbi anlamda yoksulluğun artması ve demokratik katılımın zayıflamasıyla belirgin biçimde ortaya çıkan sosyal dışlanma aynı zamanda, küresel bir olgudur (Erdoğan, 2004). Özetle, yoksulluk sorunuyla birlikte toplumun dışına itilme sorunu da ortaya çıkmaktadır.

İşsizliğin artması yoksullaşmaya yol açarken diğer taraftan da sosyal kutuplaşmaya ve sosyal dışlanmaya yol açmaktadır. Sosyal dışlanma toplumsal dışlanma olarak da ifade edilmektedir. Toplumsal dışlanma kavramı refah devletinin

işlevlerini yerine getiremediğini vurgulamak ve toplumsal bütünleşmenin sağlanmasına yardımcı olmak amacıyla sıklıkla kullanılan bir kavramdır (www.undp.org). Uzun süreli işsizlik ve ekonominin yeniden yapılanmasına paralel olarak ortaya çıkan ekonomik istikrarsızlık “yeni yoksullar” diye adlandırılan yeni bir grup yaratmıştır ve bu yeni grup ekonomik dönüşümün ve ekonomik istikrarsızlığın etkisiyle orta sınıftan ayrılan gruptur (Erdoğan, 2004). Çalışmanın ortalarında sosyal kutuplaşmanın toplumdaki yansıması figür olarak kum saatine benzetilmiştir “yeni yoksullar” olarak adlandırdığımız bu grup kum saatinin sürekli incelen yapısına vurgu yapmaktadır.

İstihdamın yapısındaki değişimler olmadan önce formel sektörlerdeki iş imkanlarıyla ilgili ithal ikameci dönemde KİT’lerdeki (Kamu İktisadi Teşebbüsü) ve iç pazara dönük üretim yapan büyük özel imalat sanayi şirketlerindeki istihdam olanakları geçmişte önemli cazibe unsuru olarak görülmekteydi. Geçmişte bu işlerde çalışan işçilerin aldıkları ücretler nispeten yüksekti ve emeklilik, sağlık sigortası gibi sosyal garantilere sahiptiler. Oysa günümüzde kamu ve özel sektörde eskisi gibi bir istihdam yapısı genişlememektedir. Bunun tersine özelleştirme, küreselleşme ve artan rekabet ortamı formel ilişkiler içindeki sosyal güvenceye sahip işçilerin sayısını azaltmıştır (www.undp.org).

Küreselleşmenin kaybedenleri olarak tanımladığımız, sürekli genişleyen yeni yoksullar grubu küresel sistem içerisinde ne üretici ne de tüketici olarak kendilerine yer bulamamaktadırlar. Sosyal dışlanma, hem küreselleşmenin hem de yeni liberalizmin “normal” ve “zorunlu” olarak algılanan bir ögesidir. Bu olguların ortaya çıkmasını esnek üretim sistemleri ve esnek çalışma koşulları tetiklemiş ve bu olguların ortaya çıkmasını neredeyse zorunlu kılmıştır (Erdoğan, 2004, Carr ve Chen, 2004:3).

Yeni yoksulluk olgusu toplumsal bütünleşmeyi tehdit etmektedir. Yeni yoksulluk sorununun bir parçası olan insanlar köylülükten, küçük üreticilikten veya enformellikten uzaklaşıp kent ekonomisinin daha büyük bir parçası olmaya geçiş sürecini tamamlayamamaktadırlar. (www.undp.org).

Kentsel yoksulluk küreselleşmenin etkisiyle ekonominin yeniden yapılanmasının ve planlı ekonomiden serbest ekonomiye geçişin bir sonucu olarak yorumlanmaktadır. Kentsel yoksulluk, sosyal hizmetlerin (eğitim, sağlık, güvenlik), konut hizmetlerinin (su sistemi, kanalizasyon, elektrik, vb.), alt yapı hizmetlerinin (yollar, toplu taşıma, üst geçit) yetersizliğinden kaynaklanmaktadır. Kentin bir

tarafında çeşitli yetersizlikler görülmekteyken diğer tarafında sosyo-ekonomik açıdan iyi pozisyonda olan kent sakinleri için özel bölgeler inşa edilmektedir (Kostres ve Reba, 2010:331).

Genellikle geçici işlerde çalışan bireylerin yaptıkları işler, ailelerini, sosyal hayatlarını, mutluluklarını ve yaptıkları işten tatmin olma düzeylerini negatif yönde etkilemektedir (Gallie, 2010:13). Yapılan çalışmalar yarı vasıflı olmak ve düşük ücret almak arasında güçlü bir bağlantı olduğunu göstermektedir. Düşük ücretle geçinen hane halklarının maddi anlamda belirli alanlarda kendilerini yetersiz gördükleri, yoksulluk riskiyle karşı karşıya kaldıkları ileri sürülmektedir (Gallie, 2010:15)

Tablo 2.10. Kentsel Yoksulluk: Nedenleri ve Sonuçları (Es, 2007:28)

Yetersizlik	Nedenler	Siyasal İçerikli Nedenler	Diğer Etkenler
Gelir	*Temel mal ve hizmetleri alma konusunda yoksunluk *Geçici işler *Niteliksiz işgücü	*Ekonomik krizler *Eğitim, sağlık, altyapı ve ulaşım gibi sosyal ve fiziksel altyapının yetersizliği	*Barınma sorunu *Temel kamusal hizmetlerin sağlanamamasından dolayı sağlıksız ortamlarda yaşama *Eğitimsizlik *Sosyal sermayenin bozulması, şiddet eğilimleri ve suçluluk
Sağlık	*Sağlıksız yaşam koşulları *Konut ve sanayinin iç içeliği *Sel ve heyelan tehlikesiyle karşı karşıya olma *Bulaşıcı hastalıklar *Sağlıksız çalışma koşulları	*Çevre sağlığının ihmal edilmesi, katı atık ve su sorunlarının çözülmemesi *Yetersiz iş güvenliği *Sosyal güvenlik olanaklarındaki güvensizlik	*Eğitimsizlikten gelen sağlık sorunları *Geçim sıkıntısından ihmal edilen sağlık sorunları
Eğitim	*Okul sayısındaki yetersizlik *Okul masraflarının karşılanamaması	*Kamu kurumlarının yeterli altyapıyı sağlayamaması *Yeterli yatılı eğitim verilememesi *Eğitim kurumlarına ulaşım sorunu	*İş bulma sorunları *Okul çağındaki gençler için gerekli etkinliklerin sağlanamaması
Güvenlik	*İmarsız konutların asgari yaşam koşullarından yoksun olması *Sosyal bölünme, şiddet ve suçluluk	*Arsa politikalarındaki yanlışlıklar *Yasal düzenlemelerin ruhsatlı yapılar için oldukça maliyetli ve zor süreçlerden oluşması *Güvenlik ağlarının oluşturulamaması dolayısıyla mekansal kopuklukların oluşması	*Arsa düzenlemelerinin yetersiz olması sosyal kayıplara ve informel yapılarının oluşmamasına neden olmaktadır. *Güvenlik ve sağlık için artan maliyetler *Sosyal soyutlanma ve ailenin zarar görmesi *Rüşvet ve diğer yolsuzlukların yaygınlaşması ve kentsel hizmetlerin eksikliği

Kentte yaşanan yoksulluğun nedenleri Tablo 2.10'de ayrıntılı olarak gösterilmektedir. Kentsel yoksulluk gelir, eğitim, sağlık ve güvenlik alanında yaşanan sorunlardan kaynaklanmaktadır. Kent yoksullarının karşılaştığı sorunlar temel mal ve hizmetlerden yararlanamama, sağlık hizmetlerinden yeterli seviyede faydalanamama, şiddete maruz kalma, eğitim alanındaki yetersizlikler, bulaşıcı hastalıklar, geçici işlerde çalışma zorunluluğu, barınma sorunu ve yetersiz beslenme şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Kent yoksulları fiziksel anlamda zor şartlarda hayatlarını idame ettirmek zorunda kalmaktalar bu durum toplumsal çatışmayla sonuçlanma riski taşımaktadır.

2.8.3. Suç Oranlarının Artması

Ekonominin hızla küreselleşmesi, bir yanda kazananlar diğer yanda da kaybedenler olmak üzere iki grubu doğurmuştur. Bu iki grup arasında hem ekonomik hem sosyal mesafe açıldıkça marjinalleşme ortaya çıkmıştır ve bu marjinalleşmeyle birlikte kaybedenler toplumun diğer kesimleri için tehlikeli durumlar yaratmaya başlamıştır. Küresel ölçekte artan adaletsiz refah dağılımı dünyadaki istikrarı ve güveni tehlikeye atmakta ve toplumsal barışı bozmaktadır (Gökbunar vd., 2008:171).

İşsizlik, yoksullaşmayı ve sosyal kutuplaşmayı beraberinde getirir. İşsizliğin sadece ekonomik değil aynı zamanda sosyal bir sorun olduğuna önceki bölümlerde değinilmiştir. Kızmaz'ın 2003 yılında yaptığı çalışma hem analiz sonuçları hem de literatür taraması suç ve işsizlik arasında pozitif yönlü bir ilişkinin olduğunu kanıtlamıştır. İşsizlik arttığında suç oranları da artmaktadır. İşsizlik sorunu aynı zamanda bireye yoğun bir dışlanmışlık duygusu yaşatarak onu suça meyilli hale getirme riskini ortaya çıkarmaktadır. Bireyin suça meyilli hale gelmesinin altında yatan nedenler; bir işe yaramadığı, güvenilir bulunmadığı, kendisine ihtiyaç duyulmadığı veya yeteneksiz olduğunu düşünmesidir (Kızmaz, 2003:282).

Özelleştirme ve benzer uygulamalar nedeniyle işsizlik ve yoksulluk artarken, küreselleşme sürecinin getirdiği ranttan yararlananların da olması toplumsal gerginliğe yol açmaktadır (Sağır, 2005:59). Suç oranlarının artması açısından yoksulluk ve işsizliğin birey üzerindeki etkisi, yerleşim yerlerine göre farklılık göstermektedir. Kırsal bölgede yaşamını idame ettirmeye çalışan işsiz veya yoksul bireyler, kentsel ve metropol bölgelerde yaşamını idame ettirmeye çalışan bireylere oranla daha az suç işlemektedirler. Albenisi ve taşıdığı potansiyel fırsatlar dolayısıyla kent yaşamı, kırsal bölgeyle karşılaştırıldığında bireyi daha fazla hukuk

dışı eyleme yöneltmekte veya kışkırtmaktadır. Bu durum coğrafi mekanın bir biçimde, farklı bir toplumsal ilişkiler ve değerler sistemine sahip olduğunu göstermektedir (Kızmaz, 2003:298). Bu durum mekansal kutuplaşmayı oluşturmakta ve gelir düzeyi yüksek olan insanlar güvende olmak için daha steril bölgelerde yaşamak zorunda hissetmektedirler.

İşsizliğin suç oranlarını attıracağı görüşü şu varsayımlara dayanmaktadır. Çalışma koşulları, bireyin zamanını ve enerjisini almaktadır. Bu nedenle, çalışan bir bireyin suç davranışı ile meşgul olmaması beklenmektedir. Çalışan birey para kazanmaktadır ve bu durum, bireylerin suç işlemesine engel olmaktadır. Özetle, yasal yollardan para kazanmanın tatmin edici düzeyde gerçekleşmesi koşuluyla birey suç işlemek istemeyecektir. İş, bireylere önemli düzeyde statü ve kendine güven duyma hissi kazandırmaktadır. Bu koşullara sahip olan birey kendini gerçekleştirmek için illegal yollara başvurmaktan kaçınacaktır. (Kızmaz, 2003:283). Dolayısıyla bireylerin kaybedecek şeylerinin olması onları suç işleme fikrinden uzaklaştırır (Cömertler ve Kar, 2007:7)

Sosyal güvenlik sistemlerinin sürdürülebilirlikleri konusundaki kuşku, işsizlik, yoksulluk ve yoksullukla bağlantılı sorunlar (dilenciler, sokak çeteleri, evsizler, suç oranlarının artması, şiddetin artması, metalaşma, organ ticareti v.b.) giderek artmaktadır. Bu artışa paralel olarak toplumun pek çok kesiminde gelecekteki refah durumlarıyla ilgili kuşku duygusu hakim olmaktadır. Artan risklere karşı azalan koruma ve küreselleşmenin etkisiyle refah devletinin rolünün önemin kaybetmesi en fazla yoksul kesimi etkilemektedir. Emek piyasalarında, toplumsal ilişkilerde ve aile yaşamındaki huzurun korunması devletlerin refah devleti rolünü ön plana çıkarmalarıyla mümkün olmaktadır (Gökbunar vd., 2008:171).

Göçün ülke bazındaki etkileri ise sosyal kutuplaşma açısından yaklaşıldığında daha yoğun hissedilmektedir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki büyük kentlere her yıl binlerce aile kırsal kesimden göç etmektedir. Kentlerdeki sosyal ve ekonomik ortama ayak uyduramayan, şehir kültürü ile bütünleşemeyen ve dışlanan bireylerin suça yönelme eğilimleri daha fazla olabilmektedir. Bu nedenle, bir şehrin aldığı göç miktarı veya oranı ile suç arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu söylemek mümkündür. Diğer bir ifadeyle, göç miktarındaki artışa paralel olarak suç miktarında bir artış ortaya çıkabilmektedir. Özellikle aynı veya benzer bölgelerden çok sayıda göçün gerçekleşmesi durumunda, şehir merkezlerinde gettoların oluşması engellenememekte ve bu sosyal gerçeklik

göç edenlerin şehirle bütünleşmesini güçleştirmektedir. Bu durum şehirlerdeki yaşam şartlarının zorluğu ile birlikte bireylerin suça yönelmesinde de önemli rol oynamaktadır (Cömertler ve Kar, 2007:7).

Politik bilimlerde ve ekonomik alanda yapılan son çalışmalar göstermiştir ki çeşitli şekillerde ortaya çıkan politik ve sosyal kutuplaşma ulus içinde ve uluslararası şiddet olasılığını arttırmaktadır (Esteban ve Schneider, 2008:131). Sivil çatışma araştırmaları, son zamanlarda toplumsal güçler arasında giderek büyüyen ideolojik, sosyal ya da ekonomik alanlarda artan mesafelerin etkilerinden sonra dikkat çekmeye başlamıştır (Esteban ve Schneider, 2008:132). Son sosyal kutuplaşmanın sivil çatışmanın bir belirleyicisi olarak performans gösterdiğini düşündüren kanıtlar olduğunu göstermiştir. Sosyal kutuplaşmayla birlikte geliştiği düşünülen sivil çatışmanın varlığı Goldthorpe ve McKnight (2004) yaptıkları araştırmada da ortaya çıkmıştır. Goldthorpe ve McKnight (2004) yaptıkları araştırmada sosyal kutuplaşmaya bağlı olarak İngiltere'deki sosyal sınıflar arasındaki mevcut eşitsizliklerin arttığını belirtilmiştir (Goldthorpe ve McKnight, 2004:18). Her durumda yaşanan çatışmanın aktörleri bireylerden ziyade gruplardır. Bir tarafta gruplar arasındaki bölünmeyi sosyal çatışmayı ve iç savaşı göstermek için fraksiyonel endeksler kullanılırken, ikinci yaklaşım ise, karşıt çıkarılara sahip az sayıda ve büyük ölçekli grupların varlığının çok sayıda ve küçük ölçekli grupların varlığına göre daha etkili olduğunu ileri sürmektedir (Esteban ve Schneider, 2008:132).

Kentsel mekandaki etnik ayrımcılık, ırkçılık, şiddet ve cinsiyetçilik enformel sektörün genişlemesine ve ekonomik kutuplaşmanın artışına bağlı olarak ortaya çıkmaktadır (Sağır, 2005:64). Ayrıca ırk ve sınıf farklılıklarından kaynaklanan ve toplumdaki sosyal kutuplaşmanın siyasi sonuçlarını oluşturan sorunlarla mücadele etmek hem yerel hem de ulusal yönetim mekanizmalarını zor durumda bırakmaktadır (Kantor, 2007:50).

2.8.4.Kentsel Yapının Değişmesi

Ekonominin küreselleşmesi ve dijitalleşmesi kentlerin önemini daha da arttırmıştır. New York, Tokyo, Londra gibi bazı kentler dünya ekonomisinde çok önemli stratejik roller üstlenmektedirler. Kentlerin değişen rolü ve yapısı dünya ekonomisinin geçirdiği yapısal değişim süreciyle yakından ilgilidir (Geniş, 2007:71-72). Sosyal kutuplaşma tezinin büyük şehirler (New York, Los Angeles) için yapılan

genellemelerden çok fazla etkilendiğini iddia eden yazarlar bulunmaktadır (Maloutas, 2007:734).

Küreselleşmenin sosyal kutuplaşmaya neden olan etkisi küresel kentlerde belirgin görülmektedir. Endüstri devriminin başlangıcı ve onu takip eden gelişmeler sonucunda ortaya çıkan çevresel ve kentsel alışkanlıklar, sanayi toplumunun bilgi toplumuna dönüşmesi ve nüfusun yeni ihtiyaçlarının ortaya çıkması dolayısıyla, yeniden yapılanmaktadır. Yaşanan yeniden yapılanma sürecinin etkisiyle mekanlarda bu yapılanmaya bağlı olan bir bağımlı değişken haline gelmektedir (Sarioğlu, 2005:13). Kentler ekonomik, politik ve kültürel aktivitelerin yapıldığı en belirgin merkezler haline gelmişlerdir. Bu durumda kentsel dönüşüme sebep olmaktadır (Kostres ve Reba, 2010:332). 1980'lerin sonlarında ve 1990'larda yaşanan sosyal kutuplaşma, şehir içinde gettolaşma sürecinin başlamasına yol açmıştır (Hansen vd., 2010:859). Ekonominin değişmesi, iş gücü piyasasının değişmesi ve göç akımları Avrupa kentlerindeki sosyal yapının değişmesine neden olmuştur ve 1980'li yıllardan sonra sıklıkla tartışılan bu durum sosyal kutuplaşma kavramıyla ilişkilendirilmiştir (Pratschke ve Morlicchio, 2008:2).

Devletlerin küreselleşme çabaları ve neoliberal ekonomik politikalarının aracılığıyla artan küresel bağlar, kentlerde yeni toplumsal aktörlerin, sosyo-ekonomik çıkarların ön plana çıkmasına ve çatışmaların yaşanmasına neden olmaktadır (Geniş, 2007:73). Batılı kapitalist şehirler ekonominin yeniden yapılanması nedeniyle mekansal bir dönüşüme uğramaktadır ve bu dönüşüme paralel olarak 1990'lı yıllarda yapılan iktisadi tartışmalara sosyo-mekansal bölünme ve ikili şehirler ile ilgili konulara hakim olmuştur. Bu kavramlar teknolojik değişim, işgücü piyasası ayarlamaları, sosyal tabakalaşma ve sosyo-ekonomik ayrışma arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Kentsel mekanlarda zengin ve yoksul arasında derinleşen bir uçurum görülmektedir. Bu düşünceden farklı olarak, konuyla ilgili olan sosyal tabakalaşma ve konut ayırımının bağımsız olarak teorize edilmesini isteyen ve “zengin insanlar zengin bölgelerde yaşamak zorunda değildir” görüşünü savunanlar da bulunmaktadır (Wessel, 2000:3).

Sosyal kutuplaşmanın yaşandığı kentlere örnek olarak Brezilya'nın Sao Paulo kentini örnek gösterilmektedir. Küresel ekonomiye entegre olan ve ekonomik etkinlikler çevresinde yeniden yapılanan Sao Paulo, sosyal kutuplaşmanın yoğun olarak yaşandığı kentlerden biridir. Sao Paulo'da sanayisizleşmeye bağlı olarak işgücü piyasasında değişim gerçekleşmiştir. Şehir merkezinde gelir seviyesi yüksek

olan ve düşük ya da hiç gelire sahip olmayanlar bir arada yaşamıştır. Bunun sonucunda özel güvenlik silahlı koruma hizmetleri ön plana çıkmıştır. Buna benzer şekilde Rio de Janerio’da sanayisizleşmenin ve daha çok hizmet temelli ekonominin büyümesi sonucu şehir merkezinde zengin ve fakir arasındaki kutuplaşma artmıştır (Thorns, 2004:159).

Kentsel yapının değişmesini incelerken küresel kent kavramına da değinmemiz gerekmektedir. Bunun sebebi kentsel yapının değişmesinin daha çok küresel kentlerde karşılaşılan bir durum olmasıdır. Küresel kentler, küresel sermayenin, şirketlerin ve malların yoğun olarak bulunduğu kentlerdir. Küresel kentler aynı zamanda uluslararası pazarlara yönelik faaliyetler yapan merkezlerin bulunduğu, ticari mal ve hizmetlerin fuarlar ve görsel etkinliklerle tanıtımının yapıldığı, teknolojiye dayalı ürünlerin üretim merkezlerinin bulunduğu bunlara ek olarak yüksek oranda iş bulma olasılığının olduğu kentlerdir (Sağır, 2005:58).

Dünyanın büyük kentlerindeki ekonomik yapılanmanın yarattığı sosyal etki, özellikle gelişmiş kapitalist dünyanın önde gelen kent merkezlerinde, yaşanan sosyal kutuplaşma pek çok ekonomist tarafından incelenmiştir. Ekonominin yeniden yapılanması küresel işgücü piyasasındaki değişiklikleri tetikleyen ve sosyal kutuplaşmayı yaratan bir süreçtir. Ve devlet düzenlemesi bu sonucun ortaya çıkmasını engellemekte yetersiz kalmaktadır (Maloutas, 2007:734).

Daha öncede değindiğimiz gibi küresel kentler, küresel sermayenin yoğun olarak bulunduğu yerlerdir. Dünyanın en büyük 100 bankasının 47’si New York, Londra ve Tokyo’da yer almaktadır. Bu bankaların toplam sermaye miktarının %60,1’i üç kente (Tokyo %45,6, New York %8,8, Londra % 5,7) dağılmaktadır. Bunun yanında, dünyanın en büyük çok uluslu şirketlerinin ana kumanda merkezlerinin 59’u New York’ta, 37’si Londra’da ve 34’ü ise Tokyo’da bulunurken, Paris, Chicago, Essen, Osaka, Los Angeles, Houston ve Pittsburgh ilk on sırayı paylaşmaktadır (Sağır, 2005:59).

Küresel şehirlerin dört farklı işlevi vardır. Birincisi dünya ekonomisinde yoğun emir noktalarını oluşturmaktadırlar. İkincisi ekonomide öncü olan hizmet ve finans sektörlerinin beşiğini oluşturmaktadırlar. Üçüncüsü öncü endüstri alanlarında yarattıkları inovasyonlarla yeni üretim alanları oluşturmaktadırlar. Dördüncüsü inovasyonlarla oluşturulan yeni ürünlere Pazar olmaktadır (Sassen, 1991:3).

Küresel kentlerde sanayi sektörünün payı azalırken hizmet sektörünün payı artmaktadır. Buna bağlı olarak toplumsal kutuplaşma sorunu ortaya çıkmaktadır.

Sanayileşmenin azalması, esnek çalışma ve ödeme koşulları, yüksek uzmanlık isteyen hizmet sektöründe istihdam edilecek bireylere olan talebin artması orta sınıfın sayısının azalmasına yol açmaktadır. Bu doğrultuda gelir düzeyi yüksek olanlar ve düşük gelir seviyesine sahip olanlar arasında bu duruma bağlı olarak giderek artan bir ayrışma meydana gelmektedir.

Kentsel yapının değişmesi kırsal alanda yaşayan insanların, büyük kentlerin (küresel kent) avantajlarından yararlanmak istemeleri ve buraya göç etmeleriyle ortaya çıkmaktadır. Dünya çapında artan küreselleşme bilincinin doğal sonucu olarak kentsel rekabette artmıştır (Hansen vd., 2010:860-861). Bunun nedeni kentlerin küresel ölçekteki pazar paylarını korumak istemeleridir. Çünkü kentin ekonomik yapısının gelişmeye devam etmesi küresel ekonomiden aldıkları pazar payına bağlıdır. Küresel kentler, eşitsizliğin mekansal açıdan yoğun biçimde yaşandığı yerlerdir. Küresel kentlerde mekansal kutuplaşmalar gelir dağılımı eşitsizliği ve adaletsizlik uç noktalardadır (Sağır, 2005:62-63). Kentlerin küreselleşmesi ile birlikte sosyo-mekansal eşitsizliğin ve kutuplaşmanın arttığına dair tezler temel olarak gelişmiş ülkelerde yapılan çalışmalarda ortaya konmuştur (Geniş, 2007:73).

Son dönemde ekonomik yeniden yapılanma ve kentsel sosyal eşitsizlik üstüne yapılan çalışmalarda çok etkili olmuştur. Bunun yanında işgücü ve sermayenin küresel hareketliliği ile şehirlerde ve mesleki yapıda katmanlaşma meydana gelmektedir (Walks, 2001:407).

Küresel kentler ya da dünya kenti tartışmalarında ağırlıklı olarak gelişmiş kentsel bölgeler üzerinde durulmakta, özellikle az gelişmiş ülke kentlerinin karşı karşıya olduğu ve dünyanın gelişmiş bölgelerini de yakından ilgilendiren çevre, güvenlik, kimlik ve sosyal kutuplaşma gibi sorunlar ihmal edilmektedir (Topal, 2003:55).

Sosyal kutuplaşmanın ortaya çıkmasının önemli nedenlerinden biri de toplumsal sınıfların bazılarının kapitalist üretim ve tüketim ilişkisini belirleyecek konumda olması iken, bazılarının bu ilişkinin ağır bedelini ödemek zorunda kalmasıdır. Buradan çıkan sonuçta küresel kentlerdeki sosyal ilişkilerin eşitlikten uzak ve kırılğan bir yapıya sahip olduğudur (Sağır, 2005:63).

Mekansal kutuplaşmanın ve ayrımcılığın en uç noktalarda yaşanmasıyla çalışanlar ve ortalamanın üstünde bir gelire sahip olanlar kent merkezlerinin dışında ikamet etmeyi tercih etmektedir. Bu durum da, düşük gelir düzeyine sahip olan herkes kent merkezlerindeki tercih edilmeyen bölgelerde yaşamak zorunda

kalmaktadır. Gelir düzeyi yüksek olanlar tarafından tercih edilmeyen bu bölgelerde yaşam, sağlık ve eğitim koşulları oldukça kötü durumdadır (Sağır, 2005:64).

Küreselleşmenin bilinen niteliklerinden birisi olan uluslararası gelir dağılımındaki eşitsizliğin artması olgusu, bölgeler arasında ve kentler ölçeğinde de yaşanmaktadır. Küresel kentlerin en belirgin özelliği, artan eşitsizlik ve sömürünün kent mekanına da yansiyarak yarattığı ikili kentsel yapılanmalardır (Kiper, 2004:15). Sonuç olarak küresel kentler, sosyal ve kültürel açıdan kapitalizmin yapısal özelliği olan eşitsizliğin, kutuplaşmanın ve yabancılaşmanın etkisi altındadır (Sağır, 2005:66).

2.8.5. Mesleki Kutuplaşma

Mesleki kutuplaşma ve gelir eşitsizliği kentsel dualizmin göstergeleridir. Endüstriyel yapıdaki değişim gelir kutuplaşmasına ve mesleki kutuplaşmaya neden olmaktadır (Tai, 2010:745). 72).

Dünya kentlerindeki, şirket merkezlerinin, global finans ve uluslar arası kurumların varlığı, bu kentlerde yüksek ücretli bir sınıfın varlığı ile sonuçlanmaktadır. Küreselleşmenin etkisiyle ekonomide yaşanan bu dönüşüm işgücü piyasasına ikili bir yapı kazandırmıştır. Eğitimli bireylerin yaptığı uzmanlık gerektiren ve stresli kabul edilen işler ve bu kişilerin ihtiyaç duyduğu hizmetleri yerine getirenlerin yaptığı işler (temizleme, yıkama, çocuk bakımı, yemek, alışveriş) olmak üzere basitçe ikiye ayrılmış olan bir yapı ortaya çıkmıştır. İkinci gruptaki işler temel haklardan yoksun, düşük ücretle çalışan niteliksiz kişiler veya göçmenler tarafından yapılmaktadır. Böylece şehirler orta sınıfın ve işçi sınıfının harcamalarını karşılamak için elit sınıfın ihtiyaçlarını karşıladığı bir yaşam alanına dönüşmüştür (Andersen, 2004:148). Wessel, Mesleki alanda ve eğitim alanında yaşanan gelişmeleri kutuplaşmadan ziyade profesyonelleşmeye bağlamaktadır (Wessel, 2000:4). Böylece mesleki çeşitlilik ve gelir kutuplaşması kentteki sosyal ayrışmayı da artırmaktadır (Topal, 2003:52).

Toplumda meydana gelen ayrışma mekansal kutuplaşmanın ve işgücü piyasasındaki kutuplaşmanın bir sonucudur. Ancak bazı ampirik çalışmalar mesleki kutuplaşmanın gelir eşitsizliğine ve sosyal eşitsizliğe sebep olmayabileceğini de göstermiştir (Tai, 2010:746). Toplumsal ayrışmada meydana gelen artış ve işgücü piyasasındaki kutuplaşmanın mekansal etkileri, kutuplaşmanın dinamiğini oluşturmaktadır (Maloutas, 2007:734).

2.9. KÜRESELLEŞME VE SOSYAL KUTUPLAŞMA İLİŞKİSİ

Küreselleşme teorisi, devletin sosyal düzenlemeleri yapmaktaki rolünün ve sorumluluklarının azalmasını buna ek olarak ekonominin serbest piyasa koşullarına bırakılmasını öngörmektedir. Serbest piyasa koşulları küreselleşmenin devamlılığının sağlanması için hayati önem taşımaktadır. Serbest piyasa koşulları rekabetin artmasına neden olmaktadır. Rekabet koşullarına ayak uyduramayanlar ekonominin dışına itilmektedir. Bu durumun sonucunda toplumsal refahın eşit olarak dağıtılamaması ve sosyal kutuplaşma ortaya çıkmaktadır (Kantor, 2007:52). Küreselleşmenin etkisiyle kentlerin yapısında kent sakinlerinin yaşamını etkileyen değişiklikler gözlemlenmektedir. Kent politikalarındaki dönüşüm, yatırımlar ve işsizlikle mücadelede yerel kaynakların hareketliliğinin sorgulanmasına yol açmıştır. Şehirlerde yaşanan bu dönüşüm “Küresel Şehir” kavramının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Küresel şehirler (New York, Londra, Tokyo, vb.) ekonomide yaşanan kaymanın büyük şehirlerde yarattığı değişim bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu şehirler hisse senedi paylarını, mali müşavirleri, bankacılık uzmanı, danışmanlık hizmeti verenleri, politik ve ekonomik karar vericileri küresel çapta hizmet veren şirketleri ortalamanın üzerinde bir seviyede bulundurmaktadır (Andersen, 2004:148).

Küreselleşme, niteliksiz ve yarı nitelikli işgücünün işsiz kalmasına sebep olarak, gelir eşitsizliği, yoksullaşma ve sosyal kutuplaşmanın artmasına sebep olmaktadır. Küreselleşme süreciyle birlikte gelişim gösteren esnek üretim sistemi, ücretlerin, çalışma saatlerinin esnekleşmesine sebep olurken denetimsiz çalışma koşullarını da inşa etmektedir. İşgücü piyasasında yaşanan bu dönüşümle birlikte toplumdan dışlanma sürecinin de etkisiyle suç oranlarında (uyuşturucu, hırsızlık, fuhuş) artış meydana gelmektedir (Açıkalın, 2007:49-50).

Küreselleşmenin etkisiyle daha aktif hale gelen enformel sektörün yoksullaştırıcı ve gelir dağılımı eşitsizliğine neden olması toplumdaki sosyal kutuplaşmanın daha belirgin hale gelmesine neden olmuştur (Açıkalın, 2007:52). Bu durum yeni kent yoksullarının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Kent yoksullarının ortaya çıkmasına yol açan kırdan kente göç de kentlerdeki sosyo-ekonomik yapının değişmesine neden olmaktadır (Açıkalın, 2007:54). Küreselleşme, esnek üretim sistemleri, ekonominin modernize olması, sosyal gruplar, bölgeler, şehirler ve ülkeler arasındaki eşitsizlik eğilimine yeni bir boyut kazandırmış ve toplumdaki sosyal kutuplaşmayı daha belirgin hale getirmiştir (Moulaert vd., 2001:99).

Küreselleşme işgücü piyasasında da artan bir kutuplaşmaya neden olarak küresel şehirlerde sosyal ve ekonomik kutuplaşmaya neden olmaktadır. İşgücü piyasalarındaki profesyonelleşme süreci kutuplaşmaya ya da ücretli çalışan kişinin seviye atlamasına neden olmaktadır. Gelir, işsizlik ya da kutuplaşmayla ilgili yapılan ampirik çalışma sonuçları göstermiştir ki küreselleşme sosyal ve ekonomik yapıda değişikliğe sebep olmaktadır (Hansen vd., 2010:864).

Sosyal kutuplaşma toplumsal refahın adaletsiz dağılımının bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Şehirlerdeki sosyo-ekonomik eşitsizlikler yeni olmamakla birlikte bu eşitsizlikler Rönesans dönemine kadar uzanmaktadır. Bölgeler arasındaki ve kentlerdeki eşitsizlikler araştırmacıların yanı sıra ve politika yapıcılar tarafından da tartışılmaktadır (Moulaert vd., 2001:100). Küreselleşmenin şehirlerdeki sosyal kutuplaşma üzerindeki etkisi 1990'larda dikkat çekmeye başlamıştır. İşgücü piyasasındaki mesleki kutuplaşmanın küresel şehirlerde sosyal ve ekonomik açıdan kutuplaşmayı getirdiğini ileri sürülmektedir. Küreselleşme döneminde istihdam, gelir ve kutuplaşmayı ölçen diğer değişkenlerle yapılan analiz, küreselleşmenin sosyo-ekonomik yapıdaki dağılımı değiştirdiğini göstermiştir. Küreselleşme iletişim, ulaşım, coğrafi bilinç ve dış ticaret gibi pek çok alanı kapsamaktadır ve bu geniş yelpaze dolayısıyla küreselleşme net olarak tanımlanamamaktadır. Dolayısıyla net bir sınıflama yapılamamaktadır. Küresel rekabet şehrin temel ekonomik yapısını değiştirmektedir. Bu değişim istihdam yapısını ve sosyo-ekonomik yapıdaki kutuplaşma ya da dengelenmeyi içermektedir. (Hansen vd., 2001:864).

Küreselleşme tartışmaları dünyanın yönetim merkezi olan ve finansal faaliyetleri gerçekleştirmede öncü olan küresel şehirlerin içeriğindeki değişmelere dayanmaktadır. Sosyal kutuplaşmanın küresel kentlerde ortaya çıkması kaçınılmaz olarak değerlendirilmektedir (Tai, 2010:746). Sosyal kutuplaşma tezine göre orta sınıfı yaratan endüstriyel faaliyetler çalışanlara orta seviyede gelir ve statü sunmaktadır. Şu anda bu mesleklerin yerini hizmet sektöründe kutuplaşmış işler almaktadır (Maloutas, 2007:735). Batı dünyasındaki pek çok kentsel alanda sosyal kutuplaşma mekanizmasının küresel şehirlerde olmadığı varsayılsa bile bu tezin geçerliliği, dünya çapında kentsel bölgelerde kutuplaşmanın arttığına ilişkin bir izlenim vermektedir. Yapılan çalışmalarda sosyal kutuplaşma ve ayrımcılık kavramlarının birbirinin yerine kullanıldığı görülmüştür (Maloutas, 2007:735).

Vasıfsız işçiler işgücü piyasasından tamamen dışlanmamış olsalar da yaşam şartlarındaki farklılıklar artmaktadır. Ekonomik modeldeki gruplar aşağıdaki gibi

sınıflandırılmaktadır. Vasıflı işçiler yüksek ücretli işçiler, vasıfsız işçiler düşük ücretle çalışanların bulunduğu grubu oluştururken orta sınıf ise çalışma ya da işsiz kalma durumuyla karşı karşıya kalmaktadır. Bu kategorilerin yaygınlığı ülkeden ülkeye ve şehirlerarasındaki farklılığı üç parametreye göre değişiklik göstermektedir. Bu parametreler ekonominin yeniden yapılanmasında gösterilen başarı, göçmenlerin ve vasıfsız işçilerin seviyesi ve refah devletinin çalışma sistemidir (Musterd, 1994:186). Sosyal kutuplama işgücü ve küreselleşme arasındaki düzenlemelerin önemli bir sonucudur. Yapılan ampirik çalışmalar gelir eşitsizliğinin arttığını ve kutuplaşma tezinin doğrulandığını göstermektedir (Andersen, 2004:146).

Mesleki yapıdaki değişim, küreselleşmenin sunduğu fırsatlara ve yarattığı dezavantajlara göre şekillenmektedir (Winter ve Ston, 1998:7). Kutuplaşma alt ve üst meslek gruplarında çalışan işçilerin sayısında bir artış meydana gelmesi bunun aksine orta sınıfın sayısının azalması ve üst ve alt gelir grupları arasındaki mesafenin büyümesi şeklinde tanımlamıştır (O'Loughlin ve Friedrichs, 1996:301). Büyüyen ve az sayıda olan küresel şehirler için küreselleşme ulusal ve yerel ekonomilerin doğasını değiştirmiştir. Şehirlerdeki sanayisizleşme süreci, gelişmiş batı toplumundaki bireyler için bir sorun haline gelmeye başlamıştır. Çünkü pek çok birey yaşanan bu değişime ayak uydurmakta zorlanmıştır ve ekonominin dolayısıyla da toplumun dışına itilmiştir. Özetle sosyal kutuplaşma gerçeğiyle yüz yüze kalmıştır (O'Loughlin ve Friedrichs, 1996:306).

Sosyal kutuplaşmanın kapitalizmin çekirdeğini oluşturan bütün ülkelerde olduğu tespit edilmiştir. Bu ülkelerde işçi sınıfının geleneksel üretim işlerine duyulan ihtiyaç azalmış ve hizmet sektöründeki işler bu işlerin yerini almıştır (O'Loughlin ve Friedrichs, 1996:308). Sosyal kutuplaşmanın ortaya çıkışı alt ve üst gelir grupları arasındaki adaletsiz genişlemeye bağlanmaktadır. Bu çalışmada yapılan analizde de Gini Katsayısı kullanılarak alt ve üst gelir gruplarının durumu analize dahil edilmiştir. Sosyal kutuplaşmanın sadece ekonominin yeniden yapılanmasının değil aynı zamanda devletin uyguladığı rejimlerin bir sonucu olduğu belirtilmektedir. Sosyal kutuplaşma sorunu sadece küresel kentlerin değil devlet rejiminin de bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır (Cox ve Watt, 2001:39).

Hizmet ekonomisinin gelişmesi uzmanlaşmayı ve profesyonellerin istihdam edilmesini sağlamanın yanında, yüksek ücret alan kişiler tarafından desteklenen temizlikçi, bakıcı, güvenlik görevlisi gibi meslekleri içeren düşük ücretli hizmet sektörünü de gelişmesine neden olmaktadır (Cox ve Watt, 2001:39-40).

Küreselleşme ile birlikte dünya üzerindeki zengin ve fakir ülkeler arasında yaşanan bölünmenin teknolojik gelişmelere ayak uydurulamaması sonucuna bağlı olarak daha da ciddi bir hal alacağı düşüncesi yaygınlaşmaktadır (James, 2005:115). Toplum içinde yaşanan parçalanma toplumun koşullarında meydana gelen değişikliği yansıtmaktadır. Küreselleşmenin toplumsal yapıda yarattığı dönüşümün etkisi Batı Avrupa şehirlerinde net olarak görülmektedir. Ketlerin içi ekonomik anlamda yetersiz gelire sahip olanlara bırakılmakta ve cazip olmayan bölgeler haline gelmektedir. 1970'lerde ve 1960'larda düşük gelirli çalışanlar için modern koşullarda yaşama imkanı sunan ve şehirlerin büyük kısmını kapsayan bu bölgeler, artan göçlerden sonra tercih edilmeyen bölgelere dönüşmüşlerdir. Bu durum refah devletinin düşüşünün göstergesi olarak kabul edilmektedir (Andersen, 2004:147).

Özellikle Avrupa Birliği gibi gelişmiş ülkelerin yoğun olduğu bölgelerde, pek çok bilgi demetiyle aynı anda çalışabilecek vasıflı işçilere olan ihtiyaç artmaktadır. Bazı tartışmalar bu sürecin işgücü talebi ve işgücü arzı arasında bir dengesizliğe neden olduğunu ileri sürmektedir. Bu durum uyumsuzluk hipotezi olarak adlandırılmaktadır. Bu hipotezin ortaya çıkma nedeni genellikle göçmenlerden oluşan ya da farklı etnik kökene sahip olan ve şehir içindeki belli bölgelerde yaşayan insanların uzun süre iş bulamamasıdır. Bu nedenle işsizlik şehirdeki vasıfsız kişiler için kaçınılmaz hale gelebilmektedir. Çünkü vasıflı bireyler iş bulmakta daha başarılıdır ve bu durumdan dolayı sosyal kutuplaşma hızla artması gündeme gelmektedir (Musterd, 1994:185).

Avrupa'da küreselleşmeden ve ekonomik değişimden kaynaklanan kazananlar ve kaybedenler arasındaki kutuplaşmanın azaltılması potansiyel riskleri de azaltır. Bu riski azaltmak için işgücü piyasasındaki niteliksiz işgücüne odaklanmak gerekmektedir. Pek çok yerel yönetim işgücü piyasasını esneklik doğrultusunda düzene koymaya, genel eğitim seviyesini yükseltmeye çalışmaktalar. Bunun yanında bilgisayar, iletişim teknoloji, biyo teknoloji alanında yapılan çalışmaların niteliğini ve sayısını arttırmaya çalışmaktalar. Bunlara ek olarak film, müzik gibi kültürel ürün üretimini de desteklemekteler. Batı dünyasında tamamında meydana gelen sosyal değişiklikler ve küreselleşme arasında bir bağlantı olduğu kabul edilmektedir. Batı Avrupa'daki şehirler Avrupa Tek Pazarı dolayısıyla rekabetçi ortamın bir parçası olarak değerlendirilmektedir. Yerel politikalar yatırımcıya avantaj sağlayacak şekilde dönüşüme uğramaktadırlar. Kendi bölgesine

yatırım yapacak işadamlarına sağlanan vergi avantajı bu dönüşümün yarattığı sonuçlara örnek olarak gösterilmektedir (Andersen, 2004:147).

Genellikle kabul edilmektedir ki çağdaş Avrupa şehirlerindeki küreselleşme süreci sınıflar arasındaki mesafenin ve gelir farklılığının artışının devamlılığını sağlamaktadır. Şehirlerdeki alt sınıfın en belirgin özelliği sosyal anlamda hareketliliklerini sağlayacak fırsatlardan yoksun olmalarıdır. Ayrıca alt sınıfa dahil olanlar sosyal olarak dışlanmaya maruz kalmaktadır. Sosyal kutuplaşma ve alt sınıfın ortaya çıkma sürecinin küresel ekonominin yeniden yapılanması, göçmen akımı ve ulus, bölge veya şehir içinde refah devletinin çalışma sistemiyle yakından ilgili olduğu görülmektedir. Ekonominin yeniden yapılanmasının üretimde ve dünyanın her yerindeki hizmet sektöründe değişim yarattığı çok iyi bilinmektedir. Aslında bütün Avrupa’da üretim sektöründe bir düşüş gözlemlenmektedir. Ayrıca üretim sektöründeki merkezden yönetim de son eskisi kadar aktif olmamaktadır. Hizmet sektöründe ise bazı büyük başarısızlıklar yaşanmış olsa da bir büyüme eğilimi olduğu gözlemlenmektedir. Yaşanan bu değişikliklere pek çok ekonomik aktivitenin uluslararasılaşması da eklenmektedir (Musterd, 1994:185).

Yaşanan sosyal kutuplaşmanın toplumdaki bireyler üzerinde iki farklı etkisi bulunmaktadır. Birincisi, aynı gelir düzeyindeki bireyler diğerleriyle özdeşleştiklerini hissetmektedirler. İkinci olarak, farklı gelir düzeyleri bireylerin birbirlerine yabancılaşmasına neden olmaktadır. Geleneksel kutuplaşma varsayımına göre orta sınıfta bir azalma meydana gelirken zenginlerin ve fakirlerin bulunduğu grupta bir genişleme olmaktadır. Ancak diğer belirgin karakteristiklerde (etnik kimlik, din, cinsiyet) sosyal kutuplaşma sorunu ve bireylerin toplumla bütünleşmesi açısından oldukça önemlidir (D’ambrosio ve Permanyer, 2010:1).

Sosyal kutuplaşma sorunun ortaya çıkardığı ve acil çözüm gerektiren durumlar olan sosyal dışlanma, çocuk yoksulluğu vb. gibi sorunlar sosyal yardımlar ile birlikte çözüme kavuşturulabilir (Liddle, 2007:17). Avrupa’da sosyal kutuplaşmanın ortaya çıkaracağı yeni risklerden korkulmaktadır. Diğer sosyal risklerin yanı sıra yeni sosyal riskler, depresyon, akıl hastalığı, obezite ve alkol kullanımı ve çocuk yoksulluğudur ve bu yeni riskler pek çok Avrupa Birliği üyesi devlette görülmektedir (Liddle, 2007:11).

Sosyal kutuplaşma gelişmiş ülkelerde sıklıkla karşılaşılan bir sorundur. Diğer taraftan Avrupa’daki ve Amerika’daki sosyal kutuplaşma karşılaştırıldığında sosyal kutuplaşma bazı farklılıklar gözlemlenmektedir. Bu farklılıklar, sosyal fayda

sistemindeki farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Bu farklılıklar, sağlık programlarından, konut sübvansiyonlarından ve işgücü piyasasına yapılan müdahalelerden meydana gelmektedir. Refah devleti modellerinin önemli olmasının nedeni işsizlik maaşı, hastalık durumunda verilen sigorta hizmetleri ve işsizlik gibi durumlarda farklı politikalarının olmasıdır (Musterd, 1994:186).

Avrupa'da üç farklı refah devleti sisteminden bahsedilmektedir. Bunlar Britanya'nın en iyi şekilde temsil ettiği liberal refah devleti sistemi, Almanya'nın ve Fransa'nın temsil ettiği Korporatist² refah devleti sistemi ve İsveç Temsil ettiği sosyal demokratik refah devleti sistemidir. Hollanda ve Belçika'yı bir sınıfa kolayca dahil etmek mümkün olamamaktadır. Hollanda'daki model korporatist refah devleti sisteminin ve sosyal demokratik refah devleti sisteminin bir karışımı olarak ifade edilmektedir. Belçika ise Fransa'daki sisteme pek çok açıdan benzese de kendine özgü bir sisteme sahiptir. Liberal model evrensel gelir transferine göre şekillenmektedir ve bu model piyasayı canlandırmaktadır. Sosyal kutuplaşmaya liberal devletlerde korporatist devletlere göre daha çok rastlanmaktadır. Korporatist devletlerde de sosyal demokrat olan devletlere göre daha çok rastlanmaktadır (Musterd, 1994:186).

Avrupa'nın her yerinde sosyal kutuplaşma korkusu artmaktadır. Bu korku ekonominin yeniden yapılanmasından ve refah devleti modellerinin değişmesinden kaynaklanmaktadır. Ekonomik yapının değişmesi vasıflı işçilere olan talebin artmasına, vasıfsız işçi sınıfının büyümesine ve iş bulmalarının zorlaşmasına yol açmaktadır ve bu durum sosyal kutuplaşmayla sonuçlanmaktadır.

Sonuç olarak bu bilgiler ışığında küreselleşmenin yarattığı yeni düzenin küresel kentler başta olmak üzere bütün toplumlarda sosyo-ekonomik hayatı derinden etkilediği düşünülmektedir.

---

² Korporatist Görüş: İnsanları iş bölümü içinde oldukları yere göre ve sahip oldukları mesleğin bütün üyeleriyle birlikte örgütleyen korporasyonların toplumun örgütlenmesinde temel olmasını, bu örgütlerin bireysel ve sınıfsal çıkar çatışmalarının yerine bireyler ve bireyle devlet arasında bir çıkar uyumu ve dayanışma sağlayacağını savunan siyasal öğretilerdir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. MATERYAL

Bu çalışmada kullanılan analizde Avrupa Birliği ülkeleri baz alınmıştır. Yapılan araştırmalarda gelişmekte olan ülkelerin ve gelişmemiş ülkelerin dışa bağımlı ülkeler olması nedeniyle gelir dağılımı eşitsizliğinden bariz şekilde etkilendiği tespit edilmiştir. Avrupa Birliği ülkelerinin seçilmiş olmasının nedeni, diğer ülkelerle karşılaştırıldığında daha yüksek gelir seviyesine sahip olan bu ülkelerdeki sosyal kutuplaşmanın küreselleşme sürecinden nasıl etkilendiğini tespit etmektir. Çalışmada 2008 yılının seçilmiş olmasının nedeni KOF Endeksinin üç yılda bir yayınlanması ve en son 2008 yılı için yayınlanmış olmasıdır. Küreselleşme endeksi verileri endeksin yayınladığı resmi web sitesinden alınmıştır. Suç oranları, kişi başına düşen milli gelir ve hükümet harcamalarına ilişkin veriler 2008 yılı için Avrupa Birliği resmi istatistik sitesi Eurostat'tan elde edilmiştir. Eğitim endeksi ve Gini Katsayısı veri setleri ise 2008 yılı için UNDP resmi sitesinden elde edilmiştir.

3.2. YÖNTEM

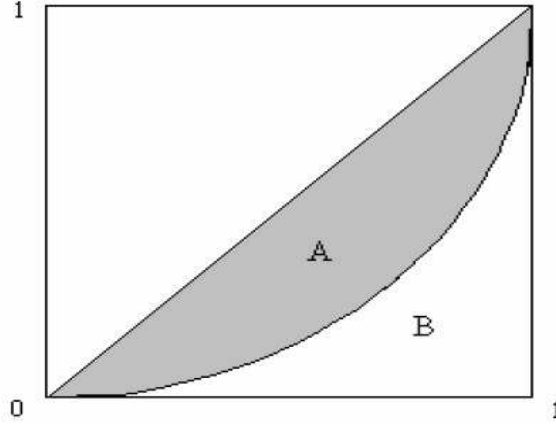
27 Avrupa Birliği ülkesine ait veriler yatay kesit analizi uygulanarak test edilmiştir. Analizde Gini Katsayısının kullanılma nedeni gelir dağılımı eşitsizliğinin sosyal kutuplaşmanın esas kaynağı olarak gösterilmesidir (Koç, 2009:91). Yatay kesit analizinin yapılma nedeni Gini Katsayısının yıllar içinde çok az değişiklik göstermesidir. Yani Gini Katsayısında birkaç yıl içerisinde kayda değer değişiklikler gözlenmemektedir, bu nedenle yatay kesit analizi yapılmıştır. Değişen varyans sorununu ortadan kaldırmak için “Heteroskedasticity-Robust standart hata yaklaşımları” içerisinde en yaygın ve tercih edilen yöntem olan, “White standart hataları yaklaşımı” kullanılarak model tahmin edilmiştir (Ertek, 1996:238).

3.3. SOSYAL KUTUPLAŞMANIN HESAPLANMASI

Gelir eşitsizliğinin düzeyi ve yoksulluk, sosyo-ekonomik kalkınmayı ve sosyo-ekonomik alanda yer alan diğer süreçleri en önemli göstergelerdir. Rasyonel gelir dağılımının kolaylaştırılması ve yoksulluğun azaltılması, kamu politikasının ana hedefleri arasında belirtilmektedir. Gelir eşitsizliği ve yoksulluk gibi çok boyutlu bir kavram olan sosyal kutuplaşma ulusal ve uluslararası arenada olmak üzere pek çok farklı bakış açısıyla değerlendirilmektedir. Jaźwiński (2010) AB ülkelerinin farklı gelir eşitsizliği ve yoksulluk seviyeleri ile karakterize olduğunu vurgulamıştır (Jaźwiński, 2010:115). Gelir dağılımı toplumdaki gelirin bölüşümü ve dolayısıyla toplumsal eşitlik ve kaynakların eşit dağılımıyla ilgilidir. Gelir dağılımı eşitsizliği ise toplumdaki bireylerin ya da hanelerin gelirlerinin birbirlerinden ne kadar uzak olduğu ile ilgilidir. Gelir dağılımı eşitsizliği toplumdaki diğer eşitsizliklerinde kaynağını oluşturur (Kaya, 2008:5). Gelir dağılımındaki eşitsizliği ölçmede yaygın olarak kullanılan Gini katsayısı, 1912’de Corrado Gini tarafından geliştirilmiştir (Kaya, 2008:22).

Gini katsayısı, bir ülkede milli gelir dağılımının adaletli olup olmadığını ölçmeye yarayan katsayıdır ve 0 ile 1 arasında değerler alır ve yüksek değerler eşitsizliğin arttığını gösterir. Örneğin herkesin aynı gelire sahip olduğu bir toplumun Gini katsayısı 0 iken tüm gelirin bir kişide toplandığı (birden çok kişinin mensup olduğu) toplumun Gini katsayısı 1'dir. Gini katsayısı Lorenz Eğrisinin üstündeki alanın, 45 derecelik eşitlik doğrusunun altında kalan tüm alana bölünmesiyle bulunur (Jaźwiński, 2010:116). Gini katsayısının en bilinen ve kavranması en kolay hesaplama yöntemi bütün gelir ikilileri arasındaki mutlak farkların ortalamasının ortalama gelire oranı olarak ifade edilmiştir (Kaya, 2008:22). Gini Katsayısının yaygın olarak kullanılmasının sebepleri; tüm gelirlerin ortalama gelirden değil birbirlerinden farklılıklarını dikkate alması ve Gini Katsayısının Lorenz Eğrisi ile olan ilişkisidir (Kaya, 2008:23).

$$G = \frac{\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n |y_i - y_j|}{2n^2 \mu} = \frac{\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n |y_i - y_j|}{2n^2} \cdot \frac{1}{\mu} = \frac{\text{Mutlak farkların ortalaması}}{\text{Ortalama gelir}} \quad \text{Denklem 1}$$

Şekil 3.1. Lorenz Eğrisi (Kaya, 2008:23)

Bir gelir dağılımı için Gini katsayısı dağılımın Lorenz eğrisi ile tam eşitlik doğrusu arasında kalan alanın (Şekil 3.1'deki gölgeli alan), tam eşitlik doğrusunun altında kalan toplam alana oranına eşittir. Bu oran aşağıdaki şekilde bulunabilir (Kaya, 2008:23).

$$G = \frac{A}{A+B} = \frac{A}{1/2} = 2 \left(\frac{1}{2} - B \right) = \text{Denklem 2}$$

Molnar (2010), sosyal kutuplaşma ölçümünü, gelir dağılımı eşitsizliğinin bir uzantısı olarak ölçmüştür. Eşitsizlik ve kutuplaşma gelir kavramları ve tahminleriyle ilgilidir (Molnar, 2010:9). Gini katsayısı en çok kullanılan eşitsizlik endeksidir. Gini katsayısı, bir ülkede milli gelirin dağılımının adaletli olup olmadığını ölçmeye yarayan bir katsayıdır. Bu endekste değer arttıkça eşitsizlikte artmaktadır (Molnar, 2010:11). Endeks aralığının alt sınırı sıfırdır ve eğer endeks sıfır ise mükemmel bir gelir dağılımı vardır. En yüksek limit ise 1'dir ve eğer endeks 1 ise mükemmel bir eşitsizlik vardır. Böyle bir durumda tek bir birey bütün geliri almaktadır ve diğer hiç kimse herhangi bir gelire sahip değildir (Molnar, 2010:12).

Yukarda anlatılan nedenlerle ve referans alınan model dolayısıyla analizdeki bağımlı değişken Gini Katsayısıdır.

3.4. KÜRESELLEŞME ENDEKSİNİN HESAPLANMASI

Küreselleşmenin hesaplanmasında farklı endeksler kullanılabilir. Bu endeksler aşağıda açıklanmaktadır. A.T Kearney Foreign Policy Magazine Küreselleşme endeksi, küreselleşme derecesini açıklamak için kullanılan endekslerden biridir. Endeks küresel bütünleşmenin göstergeleri olan şirketleşme, ülkeler arasındaki insan trafiği, uluslararası organizasyonlara üyelik ve uluslararası

anlaşmalara katılım gibi değişkenleri göz önünde bulundurarak hesaplanmaktadır. Endeks dört göstergeden oluşmaktadır.

-Politik Çalışmalar (Uluslararası organizasyonlara üyelik, ev sahipliği yapılan yabancı konsolosluklar, Birleşmiş Milletler Komisyonuna katılım sayısı, vb.)

-Teknoloji (İnternet kullanım oranı, internet sunucu sayısı, vb.)

-Kişisel İrtibat (Uluslararası seyahat ve turizm, uluslararası telefon trafiği, vb.)

-Ekonomik Bütünleşme (Ticaret, doğrudan yabancı yatırımlar, uluslararası ticaret, portföy sermayesi akışı, vb.)

Yukardaki göstergeler A.T Kearney Küreselleşme Endeksini oluşturan bileşenleri ifade etmektedir (Aytun, 2005: 45). Aşağıdaki tabloda da bu endeksi oluşturan göstergeleri oluşturan değişkenler ve bu değişkenlerin ağırlıkları yer almaktadır.

Tablo 3.1.A.T. Kearney Küreselleşme Endeksi Değişkenleri ve Değişkenlerin Ağırlıkları (Çoban ve Çoban, 2004:168)

Kategori	Değişken Adı	Değişkenin Tanımı	Ağırlığı
Mal ve Hizmetlerde Küreselleşme	Ticaret	(İhracat + İthalat) / GSMH	1
	Yakınsama	Nominal GSMH/SAGP* Göre GSMH	1
Finansal Küreselleşme	Gelir	(Krediler + Borçlar) / GSMH	1
	Yabancı Doğrudan Yatırımlar (YDY)	(Giren YDY + Çıkan YDY)/ GSMH	2
	Porfolyo Yatırımları (PY)	(Giren PY + Çıkan PY) / GSMH	1
Kişisel İletişimde Küreselleşme	Turizm	(Gelen Turist Sayısı + Giden Turist Sayısı) / Toplam Nüfus	1
	Telefon	Kişi Başına Gelen/Giden Uluslararası Telefon Görüşmesi (Dakika)	2
	Transfer Ödemeleri	(Krediler + Borçlar) / GSMH	1
İnternet Bağlantısı (Kişisel Bağlantı)	İnternet Kullanıcıları	İnternet Kullanıcıları / Toplam Nüfus	2/3
	İnternet Sağlayıcıları	Her 1 Milyon Kişiye Düşen Servis Sağlayıcılarının Sayısı	2/3
	Güvenlik Sağlayıcılar	Her 1 Milyon Kişiye Düşen Güvenlik Sağlayıcılarının Sayısı	2/3

A.T. Kearney Küreselleşme Endeksi Tablo 3.1'deki değişkenler göz önünde bulundurularak hesaplanmaktadır. Endeks değişkenlerin tanımında verilen oranların, karşlarındaki ağırlıklar ile çarpımı ve çıkan tüm değerlerin toplamı ile elde edilmektedir.

Bir diğer küreselleşme endeksi Maastricht Küreselleşme Endeksi (MGI) olarak bilinen küreselleşme endeksidir. Maastricht Küreselleşme Endeksi küreselleşmeyi beş boyutta ele almaktadır. Bu boyutlar; ekonomik küreselleşme, sosyo-kültürel küreselleşme, ekolojik küreselleşme, teknolojik küreselleşme ve politik küreselleşmedir (Martens ve Raza, 2008:7).

Tablo 3.2. Maastricht Küreselleşme Endeksi Değişkenleri (Martens ve Raza, 2008:7)

Kategori	Değişkenler	Değişkenlerin Tanımı
Siyasi Boyut	Büyükelçilikler	Ülkedeki Büyükelçilikler ve Konsoloslukların Sayısı
	Uluslararası Kuruluşlar	Ülkenin üye olduğu uluslararası kuruluşların sayısı
	Ordu	Askeri harcamaların ticaret içindeki payı
Ekonomik Boyut	Ticaret	İhracat+İthalat/GSMH
	Doğrudan Yabancı Yatırımlar	Doğrudan Yabancı Yatırımlar/GSMH
	Sermaye Akışı	Özel Sermaye Akışı/GSMH
Sosyal ve Kültürel Boyut	Göç	Ülkedeki Göçmenlerin Yüzdesi
	Turizm	Ülkedeki Turist Yüzdesi
Teknolojik Boyut	Telefon	Uluslararası Telefon Trafığı
	İnternet	İnternet Kullanıcıların Nüfus İçindeki Payı
Ekolojik Boyut	Ekolojik Ayak İzi	Çevreye verilen zarar oranı

Tablo 3.2'te Maastricht Küreselleşme Endeksinin kaç kategoride ele alındığı ve bu kategorileri oluşturan değişkenlerin tanımları yer almaktadır. Endeks 0 ile 100 arasında değişmektedir. Beş boyutun da endeks içindeki ağırlığı birbirine eşittir. (Martens ve Raza, 2008:20).

Bu çalışmada yapılan analizde KOF Endeksi kullanılmıştır. KOF Endeksi İsviçre Ekonomi Enstitüsü küreselleşmeyi ülkeler bazında ölçmek için geliştirdiği bir endekstir. KOF endeksi ile küreselleşmeyi ekonomik, sosyal ve politik küreselleşme olmak üzere üç ayrı endeksten oluşmaktadır. Bu endeksin kullanılmış olmasının nedeni bütün Avrupa Birliği ülkeleri için ayrı ayrı endeks değerlerine ulaşma imkanı sağlamasıdır. KOF Endeksi küreselleşmeyi ekonomik, politik, sosyo-kültürel ve teknolojik olmak üzere dört boyutta ele almıştır. Aşağıdaki tabloda KOF Endeksine

göre küreselleşmenin hangi değişkenlerle ölçüldüğü ayrıntılı şekilde gösterilmektedir (Çelik ve Erkan, 2010:187).

Tablo 3.3. KOF Endeksi Alt Bileşenleri ve Ağırlıkları (Çelik ve Erkan, 2010:187)

Değişkenler	Ağırlıklar
A.Ekonomik Küreselleşme	%35
i)Cari Akımlar	%50
Dış Ticaret (GSYİH'nın Yüzdesi)	%23
Doğrudan Yabancı Yatırımlar (GSYİH'nın Yüzdesi)	%29
Portföy Yatırımlar (GSYİH'nın Yüzdesi)	%27
Dış Ülke Vatandaşlarına Gelir Ödemeleri (GSYİH'nın Yüzdesi)	%22
ii)Kısıtlamalar	%50
Gizli İthalat Engelleri	%20
Ortalama Tarife Oranı	%30
Dış Ticaret Vergi Gelirleri (Cari Gelirin Yüzdesi)	%24
Sermaye Hesabı Kısıtlamaları	%26
B.Politik Küreselleşme	%28
Ülkedeki Elçilik Sayısı	%34
Uluslararası Organizasyonlara Üyelik	%34
BM Güvenlik Konseyi Kararlarına Katılım	%32
C.Sosyo-Kültürel Küreselleşme	%24
Kişisel İlişkilerle İlgili Veriler	%63
Telefon Trafığı	%31
Transferler (GSYİH'nın Yüzdesi)	%9
Uluslararası Turizm	%1
Telefonla ABD'yi Aramanın Ortalama Maliyeti	%33
Yabancı Nüfus (Toplam Nüfusa Oranı)	%26
MC Donald's Restoranlarının Sayısı (Kişi Başına)	%37
D.Teknolojik Küreselleşme	%14
Telefon Hattı (1000 Kişiye Düşen)	%18
İnternet Bağlantı Sayısı (Kişi Başına)	%15
İnternet Kullanıcıları (Nüfusun Yüzdesi)	%18
Kablolu TV (1000 Kişiye Düşen)	%16
Günlük Gazete (1000 Kişiye Düşen)	%16
Radyo (1000 Kişiye Düşen)	%17

KOF Endeksi toplamda 24 değişkene bağlı olarak hesaplanmaktadır. Ekonomik küreselleşmenin toplam küreselleşme endeksi içindeki payı %35, politik küreselleşmenin toplam küreselleşme içindeki payı %28, sosyo-kültürel küreselleşmenin toplam küreselleşme içindeki payı %24, teknolojik küreselleşmenin toplam küreselleşme içindeki payı ise %14'tür. Endeks Tablo 3.4'deki değişkenlerin karşısındaki ağırlıklara göre hesaplanmasıyla elde edilmektedir. Yapılan ampirik analizlerde genellikle KOF endeksi kullanıldığı için bu çalışmada kullanılan endeks de KOF endeksidir.

3.5. SOSYAL KUTUPLAŞMA ALANINDA YAPILAN AMPİRİK ÇALIŞMALAR

Sosyal kutuplaşma kavramı gruplar arasındaki farklılığın ne kadar ciddi olduğunu belirtmek amacıyla kullanılan bir kavramdır. Sosyal kutuplaşma üzerine pek çok çalışma yapılmıştır. Bu ilginin ortaya çıkmasının altında yatan en önemli sebep sosyal gerginlik ve çelişki yaratan ekonomik, politik ve sosyal fenomenlerdir. Pek çok araştırmacı sadece gelir eşitsizliğinin ölçülmesi üzerinde dururken bazıları da genel olarak "sosyal kutuplaşma" olarak adlandırılabilen bir çalışma girişiminde bulunmuşlardır. Sosyal kutuplaşma kavramı sadece gelir düzeyine bağlı olmayan aynı zamanda kültürel, ideolojik, tarihi, biyolojik ya da toplumsal tahrik yoluyla ortaya çıkan bir kavramdır (örneğin etnik, ırksal, milliyetçilik, dini ya da politik kutuplaşma) (D'ambrosio ve Permanyer, 2010:1). Aşağıda sosyal kutuplaşma alanında yapılan ampirik çalışmalara yer verilmiştir.

Maclachlan ve Sawada'nın (1997) yaptıkları araştırma 1971-1981 ve 1991 yıllarını ele almaktadır ve çalışma 22 metropolü kapsamaktadır. Kanada'da ve pek çok gelişmiş ekonomide istihdam edilenlerin kazançlarında meydana gelen eşitsizlik ve kutuplaşma 1990'lı yıllardan itibaren belirgin hale gelmiştir. Gini katsayısı bu çalışmada bölgelerdeki eşitsizliği ölçmek amacıyla kullanılmıştır. Örneklem alanı Kanada'nın en kalabalık 22 kentidir. Örneklem alanını oluşturan 22 kent için hane halkı gelirlerinde meydana gelen kutuplaşma ve eşitsizlik incelenmiştir. Analizden çıkan sonuçlara göre metropollerdeki hane halklarının gelirleri arasındaki fark giderek açılmakta ve eşitsizlik artmaktadır. Ayrıca pek çok metropolde orta sınıfın oranı giderek düşmektedir ve bu çalışma Kanada'daki orta sınıfta azalma olduğu yönündeki fikri desteklemektedir. Bu çalışmanın sonunda ulusal ölçekte kutuplaşmanın ve eşitsizliğin arttığını gösteren kanıtlara ulaşılmıştır.

Woo (2003) yılında yaptığı çalışmada 1970-1979 ve 1980-1990 dönemlerini ele almıştır ve 90 tane gelişmiş veya gelişmekte olan ülke için sosyal kutuplaşmanın ve sosyal kutuplaşma derecesinin mali istikrar üzerinde herhangi bir etkisi bulunup bulunmadığını araştırmıştır. Yapılan analize göre kutuplaşmanın fazla olduğu toplumlarda mali istikrarsızlığın da yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kurulan ampirik modele göre sosyal kutuplaşmanın bir uzantısı olan gelir dağılımı eşitsizliği ülkeler arasında ortaya çıkan farklı mali sonuçların önemli bir kısmını açıklamaktadır. Gelir dağılımı eşitsizliğinin yüksek olduğu ülkelerde büyük ölçüde

ekonomik kutuplaşma yaşanmaktadır ve ülkeler mali istikrarsızlıkla mücadele etmek zorunda kalmaktadır.

Williams ve Windebankt (1995) analizini 1991 yılı için yapmıştır ve İngiltere'deki sosyal kutuplaşma eğilimini incelemiştir. Williams ve Windebankt bölgesel ve kentsel sosyal kutuplaşma çalışmalarına alternatif bir bakış açısı kazandırmak amacıyla çalışmasını tüm ekonomi çerçevesinde ele almışlardır. Ampirik çalışma İngiltere'deki hanehalklarını baz alarak yapılmıştır. Bu çalışmada sosyal kutuplaşmayı anlamak için kentsel ve bölgesel uygulamaları hane halkına uyarlanmaktan ziyade istihdam yerleri analizin önemli bir parçası olmuştur. Analiz sonuçlarına göre sosyo-mekansal kutuplaşma sürecinde bir artış gözlenmektedir ve yapılan çalışmada hane halkı mensuplarından çalışanların sayısı artsa bile bu artışın informal sektörlerde olduğu belirtilmiştir. Çalışmada özellikle geçici işlerde çalışanların işlerini kaybettikten sonra informal sektörlere kaydığı belirtilmiştir. Aynı zamanda hiç çalışmanı olmayan hane halklarındaki büyüme oranının, birden çok çalışmanı olan hanehalklarındaki büyüme oranından daha fazla olduğu belirtilmiştir. Yapılan analize göre İngiltere'deki informal sektörlerde ve sosyal kutuplaşmada artış olduğu sonucuna varılmıştır.

Keefe ve Knack (2002) yaptıkları çalışma 1986-1995 yıllarını kapsamaktadır ve analiz 106 ülke için yapılmıştır. Keefe ve Knack yaptıkları çalışmada politik rekabetin, gelir ve servete göre kutuplaşmış ülkelerde etnik kutuplaşma sergileyen ülkelere farklı olduğunu ileri sürmüşlerdir. Çalışmada aynı zamanda etnik olarak kutuplaşmış bir ülkede bireylerin veto gücünün ekonomik olarak kutuplaşmış ülkelere daha fazla olduğu belirtilmektedir. Bu çalışmada sosyal kutuplaşmanın etkileri seçim dengeleri ve kontrolleri gibi farklı politik koşullar altında açıklanmaktadır. Seçimlerin rekabetçi bir ortamda yapılması, veto gücü olan bireylerin sayısı ve kutuplaşma arasında güçlü bir bağlantı olduğu tespit edilmiştir. Politikacılar arasında artan kutuplaşma ekonomik istikrarın sağlanmasını zorlaştırmaktadır. Yapılan analizlerin sonucunda elde edilen bilgi, sosyal kutuplaşmanın ülkenin kredibilitesini azalttığı yönündedir.

Boakye (2007) 2007 yılı için yaptığı çalışmada Mısır'ı kullanmıştır ve çalışmasında sosyal, ırksal, dini kutuplaşmaların siyasi gerginlik yaratıp yaratmadığını tartışmaktadır. Bu çalışma sosyal kutuplaşma ve kişi başına düşen milli gelirin doğrudan bağlantılı olduğu teorik bir model geliştirerek literatüre katkı sağlamıştır. Boakye aynı zamanda çalışmasında sosyal kutuplaşmanın sadece gruplar

arasındaki mesafeyle ölçülmeyeceğini, grupların ne kadar eşit olduğuyla da ölçülebileceğini belirtmektedir. Sosyal kutuplaşma siyasi gerginlik yaratarak güçle mücadeleye neden olmaktadır. Bu durumda ekonomik kaynakların verimsiz dağılımına neden olmaktadır. Sonuç olarak sosyal kutuplaşma siyasi gerginlik yaratarak ekonomideki verimliliği azaltmaktadır.

Easterly ve Levine (1997) 1965-1990 yıllarını kapsayan çalışmalarında Afrika'daki ülkeler için etnik farklılıkların, sosyo-politik istikrar politikalarındaki ve ekonomik büyüme politikalarındaki farklılıkları açıklayıp açıklayamadığını tartışmışlardır. Easterly ve Levin etnik bölünme ve ekonomik büyüme arasında çok güçlü ve negatif yönlü bir ilişki tespit etmişlerdir. Etnik gruplaşmalar artıkça ekonomik büyümede azalmaktadır. Sonuç olarak Easterly ve Levine yaptıkları çalışmada etnik farklılıklar ve sosyal kutuplaşma arasında güçlü bir bağ olduğunu ve etnik, sosyal ve politik farklılıkların ekonomi politikalarının verimli bir şekilde yürütülmesine engel olduğunu tespit etmişlerdir.

Andersen (2004) 1980 ve 1990 yıllarını kapsayan çalışmasında Kopenhag'ı baz almıştır ve beklenenin aksine küreselleşmenin yerel sonuçlarının ve ekonominin yeniden yapılanmasının kutuplaşmaya yol açmadığını ve hatta 1980-2000 yılları arasında çok az eşitsizliğe sebep olduğunu belirtmiştir. Üretimden elde edilen kazanç ve hizmet sektöründen elde edilen kazanç arasında radikal bir farklılığın olmadığını belirtmiştir. Bu dönemdeki en dikkat çekici değişikliğin yüksek kazanç sahibi çalışanların içinde bulunduğu grupta meydana gelen büyüme olduğunu belirtmiştir. Analiz Kopenhag'da 1980 ve 1990 yılları arasında sosyal kutuplaşmayı kanıtlayacak bir gelir adaletsizliğinin olmadığını göstermektedir. Fakat analiz sonucunda aynı dönemde farklı gelir seviyelerinde mekansal bir kutuplaşmanın olduğuna dikkat çekilmektedir. Zenginlerin ve fakirlerin yaşadığı alanlarda artış gözlenirken, orta sınıfın ikamet ettiği alanlarda belirgin bir azalma gözlenmiştir.

Norgaad (2003) 1970-1990 yıllarını kapsayan çalışmasında Sassen'in "Küresel Şehir" tezini baz alarak New York'taki çalışan nüfusun aldığı ücretlerin dağılımını analiz etmiştir. Analizi sonucunda sosyal kutuplaşmanın ücretlerin eşitsiz dağılımı sonucunda ortaya çıktığını tespit etmiştir. Yapılan ampirik analizin sonucuna göre New York'taki istihdam yapısı değişmektedir bu durumun en belirgin göstergesi sanayi sektörünün ekonomideki payını düşmesi hizmetler sektörünün payının artmasıdır. Sanayisizleşme süreci istihdam yapısında ciddi bir değişikliğe yol açarak hizmet sektörünün özellikle finans, sigorta ve emlak sektörlerinin büyümesine

neden olmuştur. Çalışma New York'taki baskın sanayi türlerinin ABD'deki diğer şehirlerden farklı olduğunu göstermiştir. Analiz New York'taki başat endüstri sektörlerinin finans, sigorta ve emlak olduğunu ve 1970-1990 dönemleri arasında bu sektörlerin baskınlığının azalmış olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda analizde ücretlerin çalışmanın başlangıç yılı olan 1970'lerden beri net bir biçimde düzensiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sonuç olarak edinilen genel izlenim 1970-1990 yılları arasında New York'taki eşitsizliğin arttığı yönündedir.

Wan vd. (2006) 1987-2001 yıllarını kapsayan çalışmalarında Çin'deki küreselleşme sürecini, gelir getiren işlemler olan doğrudan yabancı yatırımlar ve ticaret ekseninde ele almışlardır. Bu çalışmada ulaşılan sonuçlara göre Küreselleşmenin Çin'deki bölgesel eşitsizlikler üzerinde önemli bir etkisi bulunmaktadır. Yerli sermaye bölgesel eşitsizlikteki en büyük paya sahiptir. Özelleştirmeler arttıkça bölgesel eşitsizlik artmaktadır. Eğitim oranının artması ve kentleşmenin bölgesel eşitsizliğin azalmasına katkısı olduğu tespit edilmiştir. Sonuç olarak, bu çalışmada Çin'deki küreselleşme sürecinin bölgesel eşitsizliği artırdığı sonucuna varılmıştır.

Ostby (2008) yaptığı çalışmada 36 gelişmekte olan ülkeyi kullanmıştır ve analizini 1986-2004 yılları arasındaki dönem için yapmıştır. Analizinde nüfus ve sağlık araştırmaları verilerini kullanmıştır. Yaptığı çalışmada sosyal eşitsizliklerin topluluk içinde sorunların ortaya çıkmasına neden olduğunu tespit etmiştir. Sosyal kutuplaşma ve sivil çatışma arasında pozitif yönlü bir ilişki tespit etmiştir. Yaptığı çalışmada ülkede var olan ekonomik kutuplaşmanın sivil çatışma riskini ortaya çıkardığını ve bir ülkede ki yüksek sosyal kutuplaşma oranının da sivil çatışma riskini ortaya çıkardığını bulmuştur. Eşitsizlik ve kutuplaşma ölçümlerini karşılaştırdığında bazı kantitatif çalışmaların bölge içindeki sivil çatışma riskini arttırmadığını da tespit etmiştir. Sonuç olarak, Ostby'nin yaptığı çalışmaya göre ekonomik ve sosyal kutuplaşma toplumdaki sivil çatışma riskini arttırmaktadır.

Apouey (2009) yaptığı çalışma 2002-2003 yılları arasındaki dönem için Fransa'daki kadınların sağlık hizmetlerinden yararlanabilmeleri ve sosyal kutuplaşma üzerine, ara kesit yöntemini kullanarak bir araştırma yapmıştır. Apouey çalışmasında Fransa'daki kadınlar için sosyal kutuplaşmanın gelişimini analiz etmiştir. Apouey, bu çalışmada sağlık alanındaki sosyo-ekonomik kutuplaşma ve sosyal kutuplaşma arasındaki ilişkiyi değerlendirmiştir. Apouey kadınlar üzerine yaptığı bu çalışmada gelir düzeyi ve sağlık hizmetlerinden yararlanma ölçüsüne

bakılmıştır. Gelir ve sağlık hizmetlerinden yararlanma arasında bir ilişki olduğu 18-64 yaş arasında gelir artığında sağlık hizmetlerinden yararlanmanın arttığı ya da sabit kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. 65 yaş ve sonrasında sağlık hizmetlerinden yararlanmanın azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Apouey bu sonuçların yalnızca gelir değil eğitim seviyesi ile de ilişkili olduğunu belirtmiştir.

Hamnett ve Cross (1998) 1979-1993 yıllarını kapsayan çalışmalarında çalışanların aldığı ücretler arasındaki eşitsizliğin Büyük Britanya'nın tamamında arttığını tespit etmişlerdir. Ayrıca yüksek ücretli işçilerin içinde bulunduğu grubun düşük ücretlilerin içinde bulunduğu gruptan daha hızlı büyüdüğüne dikkat çekmiştir.

Ranci Avrupa'nın farklı ülkelerdeki altı şehirde (Kopenhag, Milano, Barselona, Monako, Manchester, Lyon) yaptığı araştırmada orta sınıfın fakirleşmekten ziyade aşırı zenginlerden saygı görememekten rahatsız oldukları sonucuna varmıştır. Bu durum özellikle orta sınıfın diğerleriyle karşılaştırıldığında daha fakir olduğu Milan ve Barselona'da gözlemlenmiştir. Yapılan araştırmada 2000-2005 yılları arasında Kopenhag'daki ve Milano'da en zengin ve en fakirlerin olduğu sınıflarda büyüme gözlemlenmiştir. Bu durum sosyal kutuplaşmaya işaret etmektedir. Monako'da 2000 yılında Gini Kat Sayısı 0,29'dan 0,31'e çıkmıştır. Manchester'de herhangi bir değişiklik gözlemlenmemiştir (Ranci, 2011:16-17). Bu araştırmada, sosyal kutuplaşmanın dinamikleri; yoksulluk riski taşıyan insanların oranı, geçici işçilerin oranı ve yarı vasıflı işçilerin oranı olarak belirlenmiştir. Yoksulluk riski taşıyanların oranının Kopenhag'da %12,6, Milano'da %17,5, Barselona'da %18,5, Monako'da %13, Manchester'da %20 ve Lyon'da %13 olduğu gözlemlenmiştir. Geçici işçilerin oranının Kopenhag'da %11, Milano'da %46, Barselona'da %19, Lyon'da %13,4, Monako'da oran olarak verilmemiş ama rakam olarak 17000 olduğu belirtilmiştir. Düşük vasıflı işçilerin oranının ise Kopenhag'da %48, Milano'da %45, Barselona'da %68, Monako'da %45, Manchester'da %45 ve Lyon'da %30 olduğu gözlemlenmiştir (Ranci, 2011:16-17).

Tablo 3.4. Sosyal Kutuplaşmayla İlgili Yapılan Ampirik Çalışmaların Tablosu

Yazar	Yıl	Örneklem Alanı	Çalışmanın Yapıldığı Dönem	Sonuç
Maclachlan ve Sawada	1997	Kandadaki 22 Metropol	1971-1981-1991	Metropollerdeki hane halklarının gelirleri arasındaki fark giderek açılmakta ve eşitsizlik artmaktadır.
Woo	2003	90 tane gelişmiş veya gelişmekte olan ülke	1970-1979 1980-1990	Kutuplaşmanın fazla olduğu toplumlarda mali istikrarsızlığın da yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Williams ve Windebankt	1995	İngiltere	1991	İngiltere'deki informal sektörlerde ve sosyal kutuplaşmada artış olduğu gözlenmektedir.
Keefer ve Knack	2002	106 Ülke	1986-1995	Sosyal kutuplaşmanın olduğu ülkelerin kredibilitesinin azaldığı gözlenmiştir.
Boakye	2007	Mısır	2007	Sosyal kutuplaşma, siyasi gerginlik yaratarak ekonomideki verimliliği azaltmaktadır.
Easterly ve Levine	1997	Afrika Ülkeleri	1965-1990	Etnik bölünme ve ekonomik büyüme arasında çok güçlü ve negatif yönlü bir ilişki olduğu ve etnik, sosyal, politik farklılıkların ekonomi politikalarının verimli bir şekilde yürütülmesine engel olduğunu tespit edilmiştir.
Andersen	2004	Kopenhag	1980-1990	Kopenhag'da 1980 ve 1990 yılları arasında sosyal kutuplaşmayı kanıtlayacak bir gelir adaletsizliğinin olmadığını göstermektedir.
Norgaad	2003	New York	1970-1990	New York'taki istihdam yapısı değişmektedir bu durumun en belirgin göstergesi sanayi sektörünün ekonomideki payının düşmesi hizmetler sektörünün payının artmasıdır. Sonuç olarak, 1970-1990 yılları arasında New York'taki eşitsizliğin arttığı gözlenmiştir.
Wan vd.	2006	Çin	1987-2001	Çin'deki küreselleşme süreci bölgesel eşitsizliği arttırmıştır.

Tablo 3.4.(Devam)

Ostby	2008	36 Gelişmekte Olan Ülke	1986-2004	Ekonomik ve sosyal kutuplaşma toplumdaki sivil çatışma riskini arttırmaktadır.
Apouey	2009	Fransa	2002-2003	Sosyal kutuplaşma ve sağlık hizmetlerinden yararlanma arasında bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Gelir ve eğitim seviyesi arttıkça sağlık hizmetlerinden yararlanma seviyesi artmaktadır.
Hamnett ve Cross	1998	Londra ve Büyük Britanya	1979-1993	Çalışanların aldığı ücretler arasındaki eşitsizliğin Büyük Britanya'nın tamamında arttığı gözlenmiştir.
Ranci	2010	Kopenhag, Milano, Barselona, Monako, Manchester, Lyon	2000-2005	En zenginlerin ve en fakirlerin olduğu sınıfta büyüme gözlemlenmiştir. Bu durum sosyal kutuplaşmaya işaret etmektedir.

Bu bölümde anlatılmış olan ampirik çalışmaların özeti Tablo 3.4.'te verilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1. AMPRİK MODEL VE VERİLER

Analizde kullanılan model ise Wan, Lu ve Chen'in 2006 yılında yaptığı çalışma referans alınarak oluşturulmuştur (Wan vd, 2006:45). Çalışmada Gini Katsayısının bağımlı değişken olduğu bir ekonometrik model kullanılacaktır. Bunun nedeni sosyal kutuplaşmanın en önemli göstergesinin gelir dağılımı eşitsizliği olması ve gelir dağılımı eşitsizliğini gösteren değerin Gini Katsayısı olmasıdır. Bu çerçevede oluşturulmuş olan ekonometrik modeldeki bağımsız değişkenler; küreselleşmenin ekonomik, sosyal ve politik boyutunu gösteren küreselleşme endeksi, suç oranları, eğitim endeksi, kişi başına düşen milli gelir, hükümet harcamalarıdır.

4.1.1. Araştırmada Kullanılan Ekonometrik Model

Analizi yaparken kullandığımız modeldeki bağımlı değişkenimiz gelir dağılımı eşitsizliğini gösteren Gini Katsayısıdır. Modeldeki bağımlı değişkeni açıklamak için beş bağımsız değişken kullanılmıştır. Modeldeki bağımsız değişkenlerimiz ise; Kişi Başına Düşen Milli Gelir, Eğitim İndeksi, Suç Oranları, Hükümet Harcamalarının Milli Gelire Oranı ve Küreselleşme Endeksidir.

$$\mathbf{GINI} = \mathbf{f(KBDM, EGT, SO, HHMO, KOF)}$$

GINI: Gelir dağılımı eşitsizliğini göstermektedir.

KBDM: Kişi başına düşen milli geliri göstermektedir.

EGT: HDI eğitim endeksini göstermektedir.

SO: Ülkedeki suçlu nüfusunun toplam nüfusa oranını göstermektedir.

HHMO: Ülkelerin hükümet harcamalarının milli gelire oranını göstermektedir.

KOF: Küreselleşme endeksini göstermektedir.

Modelin matematiksel olarak nasıl ifadesi aşağıda gösterilmektedir.

$$GİNİ = c + [\beta_1 KBDM + \beta_2 GİNİ + \beta_3 EGT + \beta_4 SO + \beta_5 HHMO + \beta_6 KOF] + \varepsilon$$

Burada; (c), sabit terimi ifade ederken; (ε), hata terimini ifade etmektedir.

4.1.2. Araştırmada Kullanılan Veri Setleri ve Kaynaklar

Çalışmada kullanılan 6 değişken bulunmaktadır. Değişkenlerimizden biri bağımlı geriye kalan beş değişken ise bağımsızdır. Modelde yer alan bağımlı ve bağımsız değişkenlerin açıklamaları ve kaynakları aşağıda belirtilmiştir.

Gelir Dağılımı Eşitsizliği: Ülkelerdeki gelir dağılımı eşitsizliğinin göstergesi olarak Gini endeksi kullanılmıştır. Endeks 0 ile 1 arasındaki değerlerden oluşmaktadır. Endeks 0 olması gelir dağılımı adaletsizliğinin az olduğu durumu ifade ederken 1 gelir dağılımındaki adaletsizliğin en yüksek olduğu durumu ifade etmektedir. Gini endeksine ilişkin veriler 2008 yılı için Human Development Reports'tan elde edilmiştir.

Küreselleşme Endeksi: Ülkelerdeki ekonomik, sosyal ve kültürel küreselleşme düzeyine ilişkin veri olarak KOF küreselleşme endeksi kullanılmıştır. KOF Endeksi, İsviçre Ekonomi Enstitüsü'nün küreselleşmeyi ülkeler bazında ölçmek üzere bazı göstergeler geliştirerek oluşturduğu endeksi ifade etmektedir. KOF endeksi ile küreselleşmenin düzeyi ekonomik, sosyal ve politik küreselleşme olmak üzere üç ayrı bölümde incelenmektedir. Endeks 1 ile 100 arasındaki değerlerden oluşmaktadır. 1 ekonomik küreselleşme düzeyinin düşük olduğu durumu 100 ise ekonomik küreselleşme düzeyinin yüksek olduğu durumu göstermektedir. Veriler KOF endeksinin yayınlandığı resmi siteden (globalization.kof.ethz.ch) 2008 yılı için elde edilmiştir.

Kişi Başına Düşen Milli Gelir: Avrupa ülkelerinde kişi başına düşen milli gelir ifade etmektedir. Değerler 2008 yılı için Eurostat'tan elde edilmiştir.

Eğitim Endeksi: İnsani gelişme endeksini oluşturan üç endeksten biridir. Ülkedeki eğitim durumunu göstermektedir ve yaşam uzunluğunu, okuryazar oranını, eğitim ve yaşam düzeyini tespit etmek amacıyla hazırlanan bir ölçümdür. Eğitim Endeksi 0 ile 1 arasında bir değer almaktadır. Değer 1'e yaklaşması ülkedeki eğitim seviyesinin yüksek olduğu anlamına gelir. Veriler 2008 yılı için BM resmi sitesinden (www.undp.org.tr) elde edilmiştir.

Suçlu Nüfus Oranı: Ülkelerdeki suçlu nüfusunun toplam nüfusa oranlanmasıyla elde edilmiştir. Veriler Eurostat'tan 2008 yılı için temin edilmiştir.

Hükümet Harcamaları Oranı: Hükümetlerin ülkeleri için yaptıkları harcamaların gayri safi milli hasılaya oranlanmasıyla elde edilmiştir. Veriler 2008 yılı için Eurostat'tan alınmıştır.

Tablo 4.1. Bağımsız Değişkenler ve Beklenen İşaretler

Değişkenin Gösterimi	Değişkenin Tanımı	Değişkenin Kaynağı	Değişkenin Beklenen İşareti
KOF	Küreselleşme Endeksi	KOF Küreselleşme Endeksi	+/-
KBDM	Kişi Başına Düşen Milli Gelir	Eurostat	+/-
SO	Suç Oranı	Eurostat	+
HHMO	Hükümet Harcamaları	Eurostat	+/-
EGT	Eğitim Endeksi (HDI)	UNDP	-

4.2. AMPRİK MODELİN TAHMİN SONUÇLARI VE YORUMLANMASI

Yukarıda oluşturduğumuz modelde için yatay kesit analiziyle tahmin edilen sonuçlar Tablo 4.2.'de verilmiştir. Model 2008 yılı için Gini Katsayısını bağımsız değişken olarak kabul edilip tahmin edildiğinde açıklayıcı değişkenlerin beklenen işaretlere sahip olduğu ve Hükümet Harcamaları Oranı hariç diğer değişkenlerin hepsinin %1ve %10 anlamlılık düzeyinde istatistiki olarak anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Tahmin edilen modelde R² istatistiğinin % 65 çıktığı ve kurulan modelin istatistiki olarak anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Değişen varyans sorununu ortadan kaldırmak için White Testi uygulanmıştır (Ertek, 1996:238). Yapılan tahminler White Testi uygulandıktan sonra elde edilen sonuçlara göre yapılmıştır. Elde edilen tahmin sonuçları Tablo 4.2. gösterilmektedir.

Tablo 4.2. ModelinTahmin Sonuçları

Değişken	B Katsayı	t-istatistiği****	p-değeri
Sabit Terim	9.89	6.377185	0,0000*
KOF	-1.207002	-2.887823	0.0094*
KBDM	-0.125924	-2.058641	0.0535**
EGT	-1.145298	-3.128268	0.0055*
SO	0.125833	2.945062	0.0083*
HHMO	-0.150647	-0.929232	0.3644
N	27		
R ²	0.658504		
F	7.32		

* %1, ** %10 anlamlılık seviyelerini göstermektedir.

***B White Testi uygulandıktan sonraki Katsayılar

****: Değişen Varyansa göre White Standart hataları kullanılarak hesaplanmıştır.

Elde edilen sonuçlara göre, Kişi Başına Düşen Milli Gelir, Suç Oranı, Eğitim İndeksi, Küreselleşme İndeksi ile Gini Katsayısı arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki vardır. Hükümet Harcamalarının Milli Gelire Oranı ile Gini Katsayısı arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır

Tablo 4.2’de de görüldüğü gibi Küreselleşme endeksi ve gelir dağılımı eşitsizliği arasında % 1 anlamlılık düzeyinde istatistiki olarak anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Küreselleşme endeksi, diğer bağımsız değişkenler sabitken 1 puan arttığında gelir dağılımı eşitsizliği 1,1207002 puan azaltmaktadır.

Kişi başına düşen milli gelir ve gelir dağılımı eşitsizliği arasında %10 anlamlılık düzeyinde istatistiki olarak anlamlı ve ters yönlü bir ilişki vardır. Kişi başına düşen milli gelir, diğer bağımsız değişkenler sabitken 1 puan arttığında gelir dağılımı eşitsizliğini 0,125924 puan azaltmaktadır.

Eğitim endeksi ve gelir dağılımı eşitsizliği arasında %1 anlamlılık düzeyinde istatistiki olarak anlamlı ve ters yönlü bir ilişki vardır. Eğitim endeksi, diğer bağımsız değişkenler sabitken 1 puan arttığında gelir dağılımı eşitsizliği 1,145298 puan azaltmaktadır.

Suçlu oranı ve gelir dağılımı eşitsizliği arasında %1 anlamlılık düzeyinde istatistiki olarak anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Suçlu oranı, diğer bağımsız değişkenler sabitken 1 puan arttığında gelir dağılımı eşitsizliğini 0,125833 puan arttırmaktadır.

Hükümet harcamaları ve gelir dağılımı eşitsizliği arasında %10 anlamlılık düzeyinde dahi istatistiki olarak anlamlı bir ilişki olmadığı gözlemlenmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Küreselleşme günümüzde hem literatürde hem de günlük yaşamda en çok karşımıza çıkan kavramlardan biridir. Kullanım alanları birbirinde oldukça farklıdır bu durum kavram üzerinde bir belirsizliğe yol açmaktadır. Pek çok araştırmacı küreselleşmeyi dünyanın küçülmesi zaman ve mekanın kısılmasıyla ifade etmektedir.

Yapılan bu çalışmada küreselleşmenin hem sosyal hem de ekonomik boyutu bir arada incelenmiş ve küreselleşmenin yarattığı toplumsal eşitsizlik, sosyal kutuplaşma bağlamında ele alınmıştır. Çalışmanın birinci bölümünde; tez ile ilgili giriş, hedefler ve problemler ile ilgili bilgilere yer verilmektedir. İkinci bölümde; küreselleşme kavramı, küreselleşme tarihi, küreselleşme yaklaşımları, küreselleşmenin etkileri, boyutları ve unsurları incelenmiştir. Ayrıca ikinci bölümde sosyal kutuplaşma kavramı, sosyal kutuplaşmanın nedenleri ve sonuçları üzerinde de durulmuştur. Son olarak ikinci bölümde küreselleşme ve sosyal kutuplaşma ilişkisi incelenmiştir. Üçüncü bölümde küreselleşmenin sosyal kutuplaşma üzerindeki etkisinin nasıl ölçüleceği, materyal ve yöntem ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Son olarak dördüncü bölümde ise küreselleşme ve sosyal kutuplaşma arasındaki ilişkinin ölçülmesine yönelik bilgiler, ekonometrik analizin sonuçları ve sonuçların değerlendirilmesi yer almaktadır.

Bu çalışma, küreselleşme sürecinin ülkelerdeki gelir dağılımı eşitsizliğinin bir sonucu olan sosyal kutuplaşmayı nasıl etkilediğini tespit etmek amacıyla yapılmıştır. Bu amaçla seçilen ülke grubu Avrupa Birliği ülkeleri olmuştur. Genel kanı küreselleşmenin gelişmiş ülkeleri olumlu etkilediği yönündedir. Bu nedenle analize Avrupa Birliği ülkeleri alınmış ve bu ülkelerin küreselleşme sürecinde nasıl etkilendiği tahmin edilmiştir.

Küreselleşme süreci teknolojinin ilerlemesine bağlı olarak hızlanmıştır. Fakat ilerleyen teknolojilerden faydalanma şansı toplumun her bireyi için farklı şekillerde

ortaya çıkmaktadır. Bu farklılık pek çok diğer farklılığın da temelini oluşturmaktadır. Küreselleşme bireyler ve topluluklar arasındaki ilişkileri etkilemektedir ve ortaya çıkan etkiler büyük kentlerde daha net görülmektedir. Küreselleşmenin yarattığı dönüşümün etkisiyle şehrin yapısı ve şekli değişim göstermektedir. Yeni servet edinme yollarının ortaya çıkması bu doğrultuda sanayinin yeni bölgelere ve şehirlere yerleşmesi kentlerdeki sosyal ve demografik yapıyı değiştirmektedir.

Küreselleşmeye birlikte değişen üretim yapısı çalışma koşullarını dolayısıyla da üretim sektöründe çalışan işçilerin istihdam ve yaşam koşullarını etkilemektedir. Belirli bir bölge ulus ve yerle güçlü bağları bulunmayan Çok Uluslu Şirketlerin etkisiyle küreselleşme sürecinin etkinliği dünya çapında artış göstermiştir. Bu şirketlerin dünyanın hangi bölgesinde kurulacağına, toplam karı en üst seviyeye çıkaracak olan bölge ya da ülkeye göre karar verilmektedir. Günümüzde Çok Uluslu Şirketler ve bu şirketlere bağlı kişilerin önemli aktörler olduğu küresel bir ekonomi içinde yaşanmaktadır.

Hizmet sektörüne dayalı yeni kazanç yollarının çıkması sanayi sektörünün geri plana atılmasına sebep olmuştur. Sanayi sektörünün geri plana atılmasına bağlı olarak da yeni bir sosyo-ekonomik yapı ortaya çıkarmıştır. Yeni teknolojilerin üretimde sağladığı değişiklikler, birçok ileri kapitalist toplumda hizmet temelli ekonomiye doğru bir kayma yaşanmasına neden olmuştur. Bu sektörel kaymayla ilişkili olarak iş yapma şeklinde de değişiklikler ortaya çıkmıştır. Bu yeni üretim sistemlerinin gelişmesiyle çalışma saatlerinde, çalışma koşullarında, maaş çizelgesinde de radikal değişiklikler meydana gelmiştir.

Yaşanan bu değişimlerin sonucunda yapılacak işler ve aranılan özellikler sürekli değişim göstermektedir. Değişen çalışma koşulları kayıt dışı ekonominin ortaya çıkmasına da neden olmaktadır. Bu değişikliklerin yanı sıra iş piyasasında kadınların pozisyonunda da dönüşümler meydana gelmektedir. Nitelikli kadınlar işgücü piyasasındaki varlıklarını arttırırken, niteliksiz kadınlar sosyal güvencelerden yoksul kalarak enformel sektörlerde çalışmaya devam etmektedirler.

Devlet merkezli olan en önemli değişiklik, kapitalist ekonomiye sahip birçok ülkede kamu tarafından yapılan sosyal yardım desteğinin geri çekilmesidir. 1970 ve 1980'lerden sonra devletin sosyal yardımlardaki rolü gittikçe azalmıştır. Bunun yerine hizmet karşılığında ödeme ve özelleştirmeyi destekleyen politikalar benimsenmiştir. Marjinalize olanlar açısından sosyal yardım, insanların çalışmadan

ihtiyaçlarını gidermesini sağlamaktadır bu durumun olumsuz yönü ise yapılan sosyal yardımların yarattığı ekonomik yüküdür.

Kentsel alanda yaşanan en önemli değişiklik kentlerin ikili bir yapıya sahip olmasıdır. Kendilerini kitlelerden ayıran, banliyö ilişkisi yaratarak daha farklı yaşam tarzı süren yeni orta sınıfın yükselişi değişikliğin can alıcı noktasıdır. İki farklı hayat tarzının ortaya çıkışı büyük sosyal farklılaşmaya neden olmaktadır. Yeni zenginler olarak tabir ettiğimiz, servetini hizmet ekonomisi ve 1980'lerin başında ortaya çıkan ve ortasına kadar devam eden finansal patlamada edinen ve dikkati çekecek derecede tüketim etrafında kurulu bireysel hayat tarzını benimseyen kişilerdir. Diğer önemli grup ise dışlananlar yani alt sınıfı oluşturanlardır. Bunlar aynı zamanda sıklıkla ırk ve cinsiyetleriyle çoğunluktan ayırt edilen ve sayıları gittikçe artan sosyal yardımlardan yararlanan işsiz ve evsiz insanlardır. Büyük ölçüde gelişmekte olan ya da gelişmemiş ülkelerden göç edip gelişmiş ülkelerin küresel kentlerinde kendine yer bulmaya çalışan göçmenlerden oluşmaktadır. Bu durumun sonuçları, gerilim, suç ve kentsel şiddettir. Ortaya çıkan gerilimde ileri derecede korunaklı ve bariyerlerle çevrili konut alanı ve mülklerin daha çok talep edilmesine ve güvenlik sistemlerinin ziyadesiyle öne çıkmasına sebep olmuştur.

Yüksek gelir sınıfına hitap eden boş zaman geçirilebilecek mekanlarda, eğlence ve zevk endüstrilerinde istihdam edilen bireylerden oluşan yeni bir işçi sınıfı ortaya çıkmıştır. Yapılan işlerin çoğunluğu kısmi zamanlı veya gündüzdür. Günümüz şehirlerinin iki farklı yüzü bulunmaktadır. Birincisi restoranlar, barlar, alışveriş merkezlerinden oluşan hem gösterişli olan hem de eğlence temelli kültürü sergileyen başarılı yüzüdür. İkincisi ise yeni gettolar yaratan evsizlerin, fakirlerin, kentlerin yeniden inşasıyla yerinden olanların, kamu konutlarında kalan yaşlı kiracıların, konut yardımı alanların oluşturduğu dışlanmışların olduğu yüzüdür. Böylece şehirler de kutuplaşmış bir yapıya sahip olmuştur. Şehrin sahip olduğu bu ikili yapı toplumsal gerginliğin yaşanmasının temelini oluşturmaktadır. Sosyal kutuplaşmanın ortaya çıkmasıyla kentsel şiddette de artış olması beklenmektedir.

Küreselleşmenin etkisiyle zenginlerin sayısı artarken yoksulların sayısında da artış meydana gelmiştir. Dünyada zenginle yoksul arasındaki küresel uçurum derinleşmeye devam etmiştir. Küresel eşitsizlikler, toplumları sosyal dışlanma sorunuyla karşı karşıya bırakmıştır. İnsanların şehrin ve daha geniş sosyal yapının temel akışından dışlanması gettoların, marjinal alt sınıfın ve yoksullaştırılmış insanların yaratılması için altyapı hazırlamaktadır. Hem gelişmiş hem de gelişmekte

olan ülkeler dışlanmış nüfusa sahiptir. Gelişen dünyada sağlıklı konut koşullarında yaşayan insanların sayısı artmaktadır. Bu konutların çoğunda su, atık su, kanalizasyon ve katı atık toplama gibi altyapı tesisleri yetersizdir. Gelişmiş ve gelişmekte olan şehirlerin çoğunda, sosyal eşitsizlik genellikle mekansal ayırım, yoksulluk, işsizlik ve nitelik eksikliği ile bağlantılıdır. 1990'larda politik ve ekonomik alanda yaşanan değişimler dolayısıyla işsizlik hem gelişmiş ülkeler hem de gelişmekte olan ülkeler için önemli bir sorun olmaya devam etmektedir. İşsizlik ve sosyal dışlanmanın sebebi bireyin eğitim eksikliği, sektörde kendine uygun yeri bulamaması ve deneyimsizliği ile ilgilidir.

1990'larda, yoksulluk ve eşitsizliğin dezavantajları üzerine yapılan tartışmalar sosyal dışlanmanın önemini ortaya çıkarmıştır. Dışlanma bireyi topluma bağlayan yapısal, kültürel ve ahlaki bağların kopması olarak kabul edilmektedir. Bireyin sosyal hayattan dışlanması, küresel ekonomik değişiklikler, iş piyasasının yeniden yapılanması ve mekansal gelişmelerle ilgilidir. Kentsel dışlanma çağdaş şehrin görüntüsünün altında saklanan kentin diğer yüzüdür.

Sosyal kutuplaşma ve küreselleşmenin ülkeler üzerindeki olumsuz etkilerini bertaraf etmek isteyen ülkeler ve politika düzenlemekten sorumlu mercilerin alabileceği bazı önlemler bulunmaktadır. Sosyal kutuplaşma problemini azaltmak için alınacak önlemler, hükümetlerin gelir dağılımı adaletsizliğini azaltıcı maliye politikaları uygulaması, eğitim politikasını geliştirmesi, enformel sektörlerin ortaya çıkmasına engel olması, istihdam düzeyini artırıcı politikalar uygulaması, orta yaşın üzerinde olan ve değişen teknolojiye ayak uydurmakta zorlanan bireyler için uyum programları geliştirmesi, mikro kredi ve meslek edindirme kurslarını arttırması vb. projeler uygulaması olabilir. Küreselleşmeyle artan rekabet ortamı, işletmelerin yasal yollarla kazanç sağlamalarını güçleştirerek kayıt dışı istihdamın ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Kayıt dışı istihdam çalışanların çalışma şartlarının kötüleşmesine ve yetersiz ücretle çalışmalarına sebep olmaktadır. Dolayısıyla sosyal kutuplaşma sorunu derinleşmektedir. Devletlerin bu sorunun önüne geçmesi kayıt dışı istihdamın azaltılmasıyla mümkün hale gelecektir.

Eğitim politikasının geliştirilmesi ve gelirlerine bakılmaksızın herkesin eşit, en azından birbirine yakın seviyelerde eğitim hakkından yararlanması, sosyal kutuplaşma sorunun ve küreselleşmenin negatif etkilerinin giderilmesi için etkili bir yöntem olacaktır. Sosyal sorunların kaynağı olan gelir dağılımı eşitsizliğini azaltmak için eğitim oranlarının arttırılması faydalı olacaktır. Çünkü eğitim seviyesi arttıkça

bireylerin kazanacağı para miktarı da nispeten artış sağlayacaktır. Eğitim oranlarında sağlanacak artış toplumdaki eşitsizliğin azalmasında eğitim önemli rol oynamaktadır. Günümüzde iyi bir eğitim almak ancak gelir seviyeniz yüksekse mümkündür, devlet bu konuda eşitlik sağlanması için bazı önlemler almalıdır.

Gelirin yeniden dağılımının sağlanmasıyla gelir dağılımı eşitsizliğinin azaltılması kısmen de olsa mümkün hale gelmektedir. Gelirin yeniden dağıtımını, devletin gelirleri daha eşitlikçi bir düzeye sokma çabalarını ifade etmektedir. Bu amacı gerçekleştirmek için devletin kullandığı araçlar; istihdam, ücret ve fiyat kontrolleri, vergi ve kamu harcamalarıdır (Johnson, 1988:570). Bu araçlar kullanılarak gelirin büyük kısmın toplumun belli bir kesiminin elinde toplanmasına engel olmak mümkündür. Gelirin yeniden dağılımı sağlandığında sosyal kutuplaşma sorununda azalması söz konusu olabilecektir.

Gelişmekte veya gelişmemiş ülkelerden Avrupa Birliği ülkelerine yapılan göçünde sosyal kutuplaşma probleminin ortaya çıkmasında önemli bir payı bulunmaktadır. Avrupa Birliği ülkeleri gelişmiş ülkeler olmaları münasebetiyle yoğun miktarda göçe maruz kalmaktadırlar. Bu durum göçmenlerin hem ekonomik hem de sosyal olarak toplumun geneline uyum sağlamasına engel olmakta ve sosyal kutuplaşma sorununun tırmanmasına yol açmaktadır. Bu bağlamda Avrupa Birliği ülkelerinin alacağı önlemler göçmenler için uyum politikalarının geliştirilmesi olmalıdır.

Teknolojinin gelişmesiyle ve üretim sektöründen hizmet sektörüne geçişle işlerini kaybeden bireyler için mikro kredi verme uygulamaları yapılabilir. Bu durum hem ekonominin dışına itilen bireyi ekonomik sürece dahil ederken öz saygısını güçlendirerek de toplumdaki dışlanmış olduğu hissini ortadan kaldırır ve bu sayede yetersiz bir önlem olsa da sosyal kutuplaşma sorununun kısmen önüne geçilmiş olunur. Ayrıca alınacak bu önlemlerle para kazanan ve toplumsal hayata dahil olan bireyin suç işleme oranı azalacaktır. Bu sayede sivil çatışma riskinin ortaya çıkması da bir noktaya kadar engellenmiş olacaktır.

Bu çalışmayı yaparken karşılaşılan bazı kısıtlar bulunmaktadır. Bu kısıtlardan bazıları aşağıda sıralanmıştır. KOF Endeksi 3 yılda bir yayınlandığı için daha güncel bir veri kullanmak yerine 2008 yılı verileri kullanılmıştır. Ayrıca her ülke için toplam kent nüfusu oranları ve göç oranları analize bağımsız değişkenler olarak eklenmek istenilmiştir fakat 27 Avrupa Birliği ülkesi için ayrı ayrı bu oranlar tespit edilemediği için analize dahil edilmeleri mümkün olmamıştır.

Analizden elde edilen sonuçlar aşağıda özetlenmektedir. Avrupa Birliği ülkelerinde meydana gelen KBMG artışı gelir dağılımı eşitsizliğini dolayısıyla da sosyal kutuplaşmayı azaltmaktadır. Eğitim endeksinde meydana gelen artış gelir dağılımı eşitsizliğini azaltmaktadır. Avrupa Birliğinde meydana gelen suç oranlarındaki artış gelir dağılımı eşitsizliğini arttırmaktadır. Küreselleşme endeksinde meydana gelen bir artış gelir dağılımı eşitsizliğini azaltmaktadır. Bu sonuç bize göstermektedir ki küreselleşme süreci gelişmiş ülkelerin içinde olduğu Avrupa Birliğini olumlu yönde etkilemektedir. Avrupa Birliği ülkeleri gelişmekte olan ülkelerle karşılaştırıldığında daha eşit bir gelir dağılımı söz konusu olmaktadır. Avrupa Birliği ülkelerinin büyük kısmı gelişmiş ülkelerdir ve sonuç olarak yapılan bu analiz dahilinde Avrupa Birliği ülkelerinin küreselleşme sürecinden olumlu etkilendiği gözlemlenmektedir. Hükümet tarafından yapılan harcamaların ise gelir dağılımı eşitsizliğini istatistiki değerler çerçevesinde bu analiz için etkilemediği tespit edilmiştir. Bu durum Avrupa Birliği ülkelerinin kapitalist ülkeler olmasına ve özelleşmelerin etkisiyle ülkelerin sosyal devlet rolünü kaybetmiş olmasına bağlanabilir. Daha öncede belirtildiği gibi küreselleşmenin etkileri ülkelerin içsel dinamiklerine bağlı olarak değişiklik göstermektedir.

Yukarda bahsedilen önlemler alındığı takdirde küreselleşmenin etkisiyle daha belirgin hale gelen zengin fakir ayrımının yarattığı toplumsal çatışmaların azalması için tarafların birinden uzak yaşamları tercih etmesinin kısmen de olsa önüne geçilmiş olacaktır. Sonuç olarak, sosyal kutuplaşmanın sonuçlarını yönetmek yerine sosyal kutuplaşmanın ortaya çıkmasını engellemek sosyal kutuplaşmaya mücadele etmek için daha etkili bir yol olacaktır.

KAYNAKLAR

- Acemoğlu, D., Ventura, J. (2002).The World Income Distribution. *Quarterly Journal of Economics*, 107: 659-694.
- Açıkalin, N. (2007). Enformel Sektör ve Yoksulluk Kentsel İşgücü Pazarı Üzerine Etkileri: İstanbul ve Gaziantep İli Örnekleri. *Sosyo Ekonomi Dergisi*, Temmuz-Aralık (2):44-62.
- Adil Bir Küreselleşme Herkes İçin Fırsatlar Yaratılması (2006). http://www.ilo.org/public/turkish/region/eurpro/ankara/include/home/adil_kuresellesme.pdf
- Afşar, M. (2004). Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Bankacılık Sektörü. *Ege Akademik Bakış*, 4 (1-2), <http://eab.ege.edu.tr/pdf/4/C4-S1-2-%20M9.pdf>
- Akın, M. (2010).Küreselleşen Çok Uluslu Şirketlerin Az Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerin Geleceklerine Etkileri. Stratejik Analiz, http://www.stratejikanaliz.com/ekonomi/cok_uluslu_sirketlerin_etikileri.htm (25.12.2010)
- Aksoy, A. (1996). Küreselleşme ve İstanbul'da istihdam. Zeybekođlu, E. (Çev.), *Friedrich Ebert Vakfı*, İstanbul, ss.3.
- Ali Acılar ve Muzaffer Aydemir (2010). Küreselleşme sürecinde bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmekte olan ülkelere etkileri. *Küreselleşme ve Türkiye'ye Etkileri*, Ercan, M.(Ed.). Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, ss.1-26.
- Al-Rodhan, N.R.F. (2006). Definitions Of Globalization: A Comprehensive Overview And A Proposed Definition. *Geneva Centre For Security Policy*, pp.1-21.
- Andersen, H.T. (2004). Spatial-Not Social Polarisation Social Change And Segretion In Copenhagen. *The Greek Review Of Social Research*, 113:145-165.
- Apouey, B.H. (2009). On Measuring And Explaining Socioeconomic Polarization In Health With An Application To French Data. *Review of Income and Wealth*, 56(1):141-170.

- Arslan, İ. ve Mete, M. (2007). Küreselleşmenin yerel ekonomiler üzerindeki etkileri. *Selçuk Üniversitesi Karaman İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Yerel Ekonomiler Özel Sayısı*, Mayıs, s.223.
- Aslan, S. (2009). Küreselleşmenin Ulus Devletlere Etkisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25:289-296.
- Ateş, D. (2006). Küreselleşme ne kadar tek boyutlu. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 7(1):25-38.
- Ateş, D. (2011). Ekonomik kriz uluslararası ilişkiler ve küreselleşmenin geleceği. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 12 (1):1-16.
- Ayata, A. (2010). Küreselleşme Ekseninde Türkiye AB İlişkileri. *Küreselleşme ve Türkiye'ye Etkileri*, Ercan, M.(Ed.). Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, ss.59-78.
- Aydemir, C. ve Kaya M. Küreselleşme Kavramı ve Ekonomik Yönü. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(20):163-261.
- Aydemir, M. (1998). Küreselleşme Rekabet Sınır Ötesi Birleşmeler Daimler Benz ve Chrysler Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Güz(3):45-54.
- Aydın, M.K. (2000). "Neoliberal Dalga ya da Küreselleşme" Bilgi (2), 13-26.
- Aydın, M.K (2002). *Sermayenin Küreselleşmesi Kapitalizm Altın Döneminden Neoliberal Dalgaya Uzanan Süreç*, Değişim Yayınları, İstanbul, ss.18-62.
- Aydın, D. (2007). *Küreselleşme ve Yoksulluk İlişkisinin Sosyolojik Analizi*. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, ss.16-21.
- Aydınlı, H.İ. (2004). Sosyo Ekonomik Dönüşüm Süreci (Post Fordizim ve Sanayi Ötesi Yaklaşımlar. <http://www.kamu-is.org.tr/pdf/743a.pdf>
- Aykut, C. (2008). Basel İki Standartları. *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*. <http://www.mfa.gov.tr/data/Kutuphane/yayinlar/EkonomikSorunlarDergisi/sayi30/basel.pdf>
- Aytun, C. (2005). *Dijital Bölünme Olgusu ve Türkiye Üzerine Bir Uygulama*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, ss.45.
- Balay, R. (2004). Küreselleşme, "Bilgi Toplumu ve Eğitim". *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakülte Dergisi*, 37(2): 61-82.
- Balcı, A. (2006). Roland Robertson Küreselleşme ve Kültür. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(1):25-36.
- Balkanlı, A.O. (2002). Küresel Ekonominin Belirleyici Faktörleri Üzerine. *Uludağ Üniversitesi*, 21(1):15.

- Barrientos, S., Kabeer, N. Ve Hossain, N. (2004). The Gender Dimensions of the Globalization of Production, *ILO Working Paper*, No.17:6-21.
- Basu, K. (2005). Globalization, Poverty, and Inequality: What is the Relationship? What Can Be Done?. *World Development Journal*, 34(8):1363.
- Baş, K.(2009). Küreselleşme ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(1):49-70.
- Bayar, F. (2009). Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye. *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, sayı.32.ss.25-34.
- Bayramoğlu, S. (2002). Küreselleşmenin Yeni Siyasal İktidar Modeli: Yönetişim. *Praksis*, Yaz (7):85-116.
- Berger, S. (2000). Globalization and Politics. *Annual Review of Political Science*, *Working Papers*, No. 00-005: 43-62.
- Birdsall, N. (2005).The World is Not Flat: Inequality and Injustice in Our Global Economy. *United Nations University World Institute for Development Economic Research Working Paper*, No.160:1-47.
- Boakye, S. (2007). Theory of Social Transformation, Political Transition and Economic Growth. *Discussion Papers In Economics Working Paper*, No.07-13.
- Bozkurt, V. (2000). Küreselleşme:Kavram Gelişim ve Yaklaşımlar. <http://isguc.org/?p=makale&id=87&cilt=2&sayi=1&yil=2000>
- Breathnach, P. (2002). Social Polarisation In The Post-Fordist Informational Economy: Ireland In International Context. *Irish Journal of Sociology*, Vol.11, No.1:3-22.
- Bulut, Z. A. (2004). Küresel Rekabet. *Mevzuat Dergisi*, <http://www.mevzuatdergisi.com/2004/03a/01.htm>
- Carr, M. ve Chen, M. (2004). Policy Integration Department World Commission on the Social Dimension of Globalization, *ILO Working Paper*, No.20:3-25.
- Ceylan, Ş. (2006). Francis Fukuyama ve tarihin sonu tezi, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(10): 233-252.
- Charles Westoff. (2007). Imigration and Future Population in America. Debating Imigration, Swain, C.M. (Ed). Cambridge University Press, Cambridge, pp.168.
- Chen, W. ve Wellman B. (2004). The Global Digital Divide Within And Between Countries. *It&Society*, Vol, 1. Issue, 7. Pp. 39-45.

- Cılga, İ. (2004). Küreselleşme Sürecinde Devlet Sorunu Ve Kamu Yönetiminin Yeniden Yapılanması, www.sosyalhizmetuzmani.org/kuresellesmevekamu.doc
- Cox, R. and Watt, P. (2001). Globalization Polarization and the Informal Sector: The case of Paid Domestic Workers in London. *Area*, 34(1):39-40.
- Cömertler, N., Kar, M.(2007). Türkiye’de Suç Oranının Sosyo-Ekonomik Belirleyicileri: Yatay kesit Analizi. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Dergisi*, 62(2):7.
- Çelik, M.Y. ve Erkan, H. (2010). Küreselleşme Kalkınma İlişkisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(2):183-196.
- Çoban, O. ve Çoban, S. (2004). Globalleşme İndeksiyle Türkiye’nin Rekabet Gücünün Ölçülmesi: AB Ülkeleriyle Bir Karşılaştırma, 1970-2001. *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10:163-174.
- Çocuk İşgücü Anketi Sonuçları 2006, http://www.ilo.org/public/turkish/region/eurpro/ankara/newsletr/2007_2.pdf
- D’ambrosio, C. ve Permanyer, I. (2010). Measuring social polarization with ordinal and cardinal data: an application to the missing dimensions of poverty in Chile.http://www.chronicpoverty.org/uploads/publication_files/dambrosio_permanyer_chile.pdf
- Danışoğlu Çelikel , A. (2004). Küreselleşmenin Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk Üzerindeki Etkileri. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* ,3(6): 49.
- David Held, Anthony McGrew, David Goldblatt ve Jonathan Perraton. (2009), Küreselleşen Bir Dünyada Ekonomik Aktivite, Nedret Demirci, N.(Çev.), *Küreselleşme Okumaları*, Bülbül K.(Ed.), Kadim Yayınları, Ankara, ss.132-141.
- Derviş, K. (2007). Küreselleşme, Büyüme Ve Gelir Dağılımı. http://www.mfa.gov.tr/data/Kutuphane/yayinlar/EkonomikSorunlarDergisi/sayi_27/kuresellesme_buyume_gelir_dagilimi.pdf
- Devlet Planlama Teşkilatı (1995). *Dünyada Küreselleşme ve Bölgesel Bütünleşmeler Alt Komisyon Raporu*. DPT:2375, ÖİK:440, s.22-214.
- Devlet Planlama Teşkilatı (2007). Dokuzuncu Kalkınma Planı İşgücü Piyasası Raporu, plan9.dpt.gov.tr/oik14_kobi/kobi.pdf.
- Dikmen, A.A.(2000). Küresel Üretim, Moda Ekonomileri ve Yeni Dünya Hiyerarşisi. *Birikim Dergisi*, Güz (86):281-302.

- Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013,
<http://www.festr.org/panel/resim/f06536b7e64e3ca713f3d809286ff857.pdf>
- Dollar, D. (2005) Globalization, poverty and inequality since 1980. *World Bank, Working Papers*, No. 3333:159.
- Dowrick, S. Akmal, M. (2005). Contradictory Trends in Global Income Inequality:a Tale of Two Biases. *Review of Income and Wealth Series*,
<http://www.roiw.org/2005/2005-8.pdf>
- Durusoy, S. (2000). Finansal Liberalleşmenin Sorgulanmasının Nedenleri. *Dış Ticaret Dergisi*, 5(18):15.
- Easterly, W. and Levine, R. (1997). Africa's Growth Tragedy, Policies and Ethnic Division. *Quarterly Journal Of Economics*, 112, November, 1203-1250.
- Echevin, D. (2008). Social Polarization vs International Comparison-. *Groupe de Recherche en Economie et Developpement International, Working Papper*, No:08-02.pp.2-4.
- Erdoğan, S. (2004). Sosyal Politikada "Avrupalı" Bir Kavram: Sosyal Dışlanma, *Çalışma Ortamı Dergisi*, Temmuz-Ağustos (75),
<http://sosyalpolitika.fisek.org.tr/?p=38#more-38>
- Ertek, T. (1996). *Ekonometriye Giriş*. Genişletilmiş 2. Baskı. Beta Yayınları, İstanbul, ss.238.
- Ertuna, Ö. (2006). Yeni Dünya Düzeni:Küreselleşme. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, sayı.30, ss:36-45.
- Esgin, A. (2001). Ulus-Devlet ve Küreselleşmeye İlişkin Bazı Tartışmalar. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25 (2):186.
- Esteban, J. ve Ray, D. (1994). On The Measurement Of Polarization. *Econometrica*, 62(4):819-851.
- Evren, Y. (2007).İstanbul Merkez bölge'de Bütünleşme ve Ayrışma. *YTÜ Mim Fak. E-Dergisi*, 2(1):14.
- Filiz Başkan (2005). Milliyetçi Hareket Partisi'nin Küreselleşme Söylemi. Küreselleşmenin Yüzleri, Başkan, F. (Ed.). Everest Yayınları, İstanbul, ss.103-104.
- Franklin. S., Lury, C. ve Stacey, J. (2000). *Global Nature Global Culture*. Sage Puplications Inc. California, pp.2-139.

- Gallie, D. (2010). Skill Trends, Job Quality and Social Polarization. (Der.). *Employment Research Group: Research Overview Final Activity Report*. Erikson, R. (Ed.), Equalsoc Network, Sep 2005- Dec 2010, Stockholm, ss.21-33.
- Geniş, Ş. (2007). Küreselleşme, Toplumsal Eşitsizlik ve Mekânsal Ayırışma. *Sivil Toplum ve Araştırma Dergisi*, 5(17-18):69-84.
- Giddens, A. (1999). *The Third Way: The renewal of The Social Democracy*. Polity Press, Cambridge, pp.12.
- Global 500, (2010). Annual Ranking Of The World's Largest Corporations, http://money.cnn.com/magazines/fortune/global500/2010/full_list/index.html
- Global Employment Trends 2011
http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/@publ/documents/publication/wcms_150440.pdf
- Goldthorpe, J.H. ve Mcknight, A. (2004). The Economic Basis Of Social Class. *Centre For Analysis Of Social Exclusion Working Paper*, No.80:1-33.
- Gökbayrak, Ş. (2008). Uluslararası Göç ve Kalkınma Tartışmaları: Beyin Göçü Üzerine Bir İnceleme. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 63(3):8-65.
- Gökbayrak, Ş.(2006). Uluslararası Göçler ve Kadın Emeği. *Çalışma Ortamı Dergisi*, 86 <http://sosyalpolitika.fisek.org.tr/?p=34>
- Gökbunar, R., Özdemir, H. ve Uğur, A. (2008) Küreselleşme Kıskaçındaki Refah Devletinde Sosyal Refah Harcamaları, *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 9(2): 158-173.
- Göymen, K. (2004). Küresel Sivil Toplum: Gereksinme, Fırsatlar ve Engeller, https://research.sabanciuniv.edu/1425/1/Küresel_Sivil_Toplum-Çanakkale.doc
- Gözen, R. (2004). *Uluslararası İlişkiler Sonrası: Çoğulculuk, Küreselleşme ve 11 and Latin America*. *Centre for the Study of Globalisation and Regionalisation Working Paper*, No: 22/98.
- Gross domestic product 2010, http://siteresources.worldbank.org/DATASTATISTICS/Resources/GDP_PPP.pdf
- Gültekin, F. Çokuluslu işletme ve uluslararası işletmeler. Homepage: <http://www.fikretgultekin.com>
- Halis, M. (2000). *Uygulamadan Paradigmaya: TKY ve 150 9000 Kalite Güvence Sistemleri*. Beta Yayınları, İstanbul, ss.20-40.

- Hamnett, C. ve Cross, D. (1998). Social Change, Social Polarisation and Income Inequality in London, 1979-1993. *Kluwer Academic Publishers*, pp.39-40.
- Hansen, A.L., Andersen, H.T. ve Clark, E. (2001). Creative Copenhagen Globalization, Urban Governance and Social Change. *European Planning Studies*, 9(7):851-869.
- Higgott, R. ve Phillips, N. (1999). The limits of global liberalisations: lessons from Asia http://wrap.warwick.ac.uk/2103/1/WRAP_Higgott_wp2299.pdf (08.02.2009)
- Hirst P. ve Thompson G. (2007). *Küreselleşme Sorgulanıyor*. Erdem, O. Ve Yücel, E. (Çev.), Dost Kitabevi, Ankara, ss.8-205.
- Human Development Report (1997). *United Nations Development Programme, Chapter 4. P.82-93*. http://hdr.undp.org/en/media/hdr_1997_en_chap4.pdf
- İlhan Uzel. (2010). Türk dış politikasında bölgesel güç.*Yeni Dönemde Türk Dış Politikası Uluslararası IV. Türk Dış Politikası Sempozyumu Tebliğleri*, Dinçer, B. O., Özdal, H. Ve Necefoğlu, H. (Ed.). Eti Kitabevi, İstanbul, ss.66.
- İsmail Hakkı İşcan (2010). Sanayi Devrimleri Döneminden Washington Mutabakatı'na Dünya Ekonomisinde Değişim ve Liberal Anlayış: Eleştirel Bir Bakış. *Küreselleşme ve Türkiye'ye Etkileri*, Ercan, M.(Ed.). Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, ss.79-120.
- ILO Employment Trends Unit Trends Econometric Models, (2010). http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/---emp_elm/---trends/documents/publication/wcms_120382.pdf (19.01.2010).
- International Mobility of the Highly Skilled Policy Brief (July, 2002), <http://www.oecd.org/dataoecd/9/20/1950028.pdf>
- İşgüden, T. ve Köne, A.Ç. (2002). Ortadoks İktisat Üzerine Notlar. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 3(5): 97-108.
- James, J. (2005). The Global Digital Divide in the Internet: Developed Countries Constructs and Third World Realities. *Journal of Information Science*, April,115.
- Johnson, W.R. (1988). Income Redistribution In Federal System. *The American Economic Review*, 78(3):570-573.
- Kadınlar ve Gençler Kadın İstihdamında Küresel Eğilimler ILO 2008 Raporu, (Nisan, 2008). http://www.tisk.org.tr/isveren_sayfa.asp?yazi_id=2039&id=98
- Kantor, P. (2007). Globalization and The American Model of Urban Development: Making The Market. *Metropol*, 1:31-68.

- Karaaslan, A. ve Tuncer, G. (2010). Uluslararası Rekabet Gücünün Artırılmasında Temel Devlet politikaları. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Nisan (26):23-45.
- Karabıçak, M. (2002). Küreselleşme sürecinde gelişmekte olan ülke ekonomilerinde ortaya çıkan yönelim ve tepkiler. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(1):115-131.
- Karluk, R. (2007). *Küreselleşen Dünyada Uluslararası Kuruluşlar*. Beta Yayınları, İstanbul, ss.268-403.
- Kaya, E. (2008). *Türkiye’de Gelir Bölüşümü Eşitsizliğine Cinsiyet Ayırımının Katkısı*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, ss.5-23.
- Kaya, Muammer. (2009). *Beyin Göçü / Entelektüel Sermaye Erezyonu Bilgi Çağının Gönüllü Göçenleri: Beyin Gurbetçileri. Eğitime Bakış*, 5(13):17-20.
- Kaya, Mehmet. (2009). Küreselleşme Yaklaşımları. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13, ss.1-16.
- Kaya, S. (2002). Dünya Bankası ve Türkiye. *Sayıştay Dergisi*, sayı 46-47:3-7.
- Kazgan, G. (2002). Küreselleşme ve Ulus Devlet. *İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları*, İstanbul, ss.49-53.
- Keefer, P. and Knack, S. (2002). Polarization, Politics and Property Rights Links Between Inequality and Growth. *Public Choice*, 111: 127–154.
- Kentsel Yoksulluk, Göç ve Sosyal Politikalar Raporu www.kentges.gov.tr/_dosyalar/sura_raporlari/kitap7.pdf
- Keser, A. (2004). Yeni Ekonomi Çerçevesinde Çalışma Hayatında Yaşanan Dönüşümler. *Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 6(1), <http://www.isguc.org/?p=article&id=177&cilt=6&sayi=1&yil=2004>
- Keyman, E.F. (2008). Globalleşme Söylemleri ve Türkiye. Küyerel, <http://www.kuyereel.com/modules/AMS/print.php?storyid=2130> (21.01.2008)
- Kızmaz, Z. (2003). Ekonomik Yapı ve Suç: Bazı Araştırma Bulguları Üzerine Genel Bir Değerlendirme. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2):282-298.
- Kiper, P. (2004). Küreselleşme Sürecinde Kentlerimize Giren Yeni Tüketim Mekanları ve Yitirilen Kent Kimlikleri. *Planlama TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını*, 30:15.
- Kocabaş, F. (2004). Endüstri İlişkilerinde Dönüşüm. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(10):38.

- Koç, A. (2009). *Kamu Açıklarının Ekonomik, Politik ve Sosyal Belirleyicileri: Gelişmekte Olan Ülkeler Üzerine Bir Uygulama*. Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, ss.91.
- Kokko, A. (2006). The Home Country Effects of FDI In Developed Economies. *Swopec Working papers*, No.225:1-36.
- Kongar, E. (2002). Üçüncü Küreselleşme Ne Getirecek, Erişim Tarihi, http://www.kongar.org/aydinlanma/2002/306_Ucuncu_Kuresellesme_Ne_Getirecek.php (02.05.2011).
- Kostres, M. ve Reba, D. (2010). Housing For The New Socio-Economic Elite- A Case Study Of Novi Sad. *Architecture and Civil Engineering*, 8(3):329-343.
- Köksal Şahin (2010). Küreselleşme ve Yeniden yapılanan Ulus-Devlet. *Küreselleşme ve Türkiye'ye Etkileri*, Ercan, M.(Ed.). Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, ss.59-78.
- Köksalan, M.E. (2009). Küreselleşme Sürecinde Televizyon: Çokkimliklilik ve Postmodern İzleyicilik, idc.sdu.edu.tr/tammetinler/demokrasi/demokrasi38.pdf (19.07.2009).
- Köse, H.Ö. (2003). Küreselleşme sürecinde devletin yapısal ve işlevsel dönüşümü. *Sayıştay Dergisi*, Nisan- Haziran,49: 10.
- Kutluer, İlhan (2006). Küreselleşme Mahiyeti ve Boyutları. *Küreselleşme Ahlak ve Değerler*, Mehmedoğlu A.U ve Mehmedoğlu, Y. (Ed.). Litera Yayınları, İstanbul, ss.15-20.
- Kutun, M. (2005). *Küreselleşme ve kamu yönetimi: Türkiye örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin, ss.21.
- Liddle, R. (2007). A New Social Europe. *Fabian Society Thinking*, September 2007:11-17.
- Lipsev, R.E. (2004). Home and Host Country Effects of Foreign Direct Investment. National Bureau of Economic Research, *University of Chicago Press*, May 24-25, Chicago, ss.334.
- Lundan, S.(2007). The Home Country Effects of Internationalisation, *Econpapers*, Working papers, No.1100:1-39.
- Maclachlan, I. and Sawada, R. (1997). Measures of Income Inequality and Social Polarization In Canadian Metropolitan. *The Canadian Geographer*, 41(4):377-397.

- Maloutas, T. (2007). Segregation, Social Polarization and Immigration in Athens during the 1990s: Theoretical Expectations and Contextual Difference. *Journal of Urban and Regional Research*, Volume 31:4, pp.734-735.
- Manning, C. (1998). Does Globalization Undermine Labour Standards?. Lessons From East Asia, *Australian Journal of International Affairs*, 52(2):134.
- Marshall, R. (1994). Internationalization: Implications for Workers. *Journal of International Affairs*, 48(1):72.
- Marty, M.D. Globalization and multinational corporations
[http://www.goodplanet.info/eng/Contenu/Points-de-vues/Globalization-and-multinational-corporations/\(theme\)/284](http://www.goodplanet.info/eng/Contenu/Points-de-vues/Globalization-and-multinational-corporations/(theme)/284) (01.01.2008)
- Melchior, A. (2001). Global Income Inequality Beliefs, Facts and Unresolved Issues., *World Economics*, 2(3): 87.
- Moulaert, F., Swyngedouw, E. ve Rodriguez, A. (2001). Social Polarization In Metropolitan Areas. *European Urban And Regional Studies*, 8(2):99-102.
- Milanovic, B. (2003). Can We Discern the Effect of Globalization on Income Distribution? Evidence from Household Surveys Alone. *The World Bank Review*, 19(1):1.
- Muharrem Es. (2007). Kent Kimliği. *Kent Kültürü Üzerine Düşünceler*, Limon Y. Ve Şentürk, A. (Ed.), Okutan Yayıncılık, İstanbul, ss.28-48.
- Musterd, S. (1994). A Rising European Underclass? Social Polarization And Spatial Segregation In European Cities. *Built Environment*, 20(3): 185-191.
- Nemci Emel Dilmen (2007). Bireyselleşen Küre. *Küreselleşme Üzerine Notlar*, Kaymakçı, O. (Ed.). Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, ss.2-5.
- Neoliberal Küreselleşme İdeolojisinin Kalkınma Söylemi Üzerine Değerlendirmeler,
<http://www.setav.org/ups/dosya/10391.pdf>
- Norgaard, H. (2003). The Global City Thesis-Social Polarization and Changes In The Distribution of Wages. *Georg. Ann.*, 85(2):103-119.
- O'Loughlin, J. V. And Friedrichs, J.(1996). *Polarization in Post-Industrial Societies: Social and Economic Roots and Consequences*, . O'Loughlin, J. V. And Friedrichs, J.(Ed.). Berlin, New York : Walter de Gruyter , pp. 15-301-308.
- Ostby, G. (2008). Polarization, Horizontal Inequalities and Violent Civil Conflict. *Journal of Peace Research*, 45(2):143-162.
- Örnek, İ. (2007). Ortak Tarım Politikası ve Türk Tarım Politikasının Değerlendirilmesi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1):319-347.

- Özyakışır, D. ve Dikkaya, M. (2007)._Küreselleşme ve Çok Uluslu Şirketler (ÇUŞ) Bağlamında Yoksulluk Sorununun Eleştirel Bir Değerlendirmesi, 4. Uluslararası STK'lar Kongresi, "Küresel Yoksulluk" 19-21 Ekim, Çanakkale, ss.1-13.
- Özdek, Y. (1999). Globalizmin ideolojik hegemonyası: Yanılsamalar. *Amme İdaresi Dergisi*, 32(3):26.
- Özdemir, S., Ersöz, H.Y. ve Sarıoğlu, İ. (2006). İşsizlik Sorununun Çözümünde Kobi'lerin Desteklenmesi. *İstanbul Ticaret Odası Yayınları*, No: 2006-45, İstanbul, ss.74-76.
- Özpinar, Ş., Demir, Ö. ve Keskin, S. (2011). Türkiye'de İstihdamın Yapısının Değerlendirilmesi (2000-2010). *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 3(2):133-142.
- Öztürk, N. (2002). IMF'nin Değişen Rolü ve Gelişmekte Olan Ülke Ekonomilerine Etkileri. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*. 57(4):112-115.
- Penna, S., Paylor, I. ve Washington, J. (2000). Globalization, Social Exclusion And The Possibilities For Global Social Work And Welfare. *European Journal of Social Work*, 3(2):109-122.
- Peter Dicken. (2000). Yeni Jeo-Ekonomi, Ağca, A.(Çev.), *Küreselleşme Okumaları*, Bülbül K.(Ed.), Kadim Yayınları, Ankara, ss.43-57.
- Pratschke, J. ve Morlicchio, E. (2008). Social Polarisation, The Labour Market And Economic Restructuring In Europe: An Urban Perspective. *Understanding Social Science Working Paper*, No.02:1-43.
- Ranci, C. (2011). Social Cohesion and Economic Competitiveness In Six Global European Cities. *The Struggle To Belong Dealing With Diversity In 21st Century Urban Settings*, c.VIII. Amsterdam, ss.16-17.
- Robertson, R. (2000). *Social Theory and Global Culture (Theory, Culture & Society)*. Sage Publications, London, pp.8.
- Robinson, M. How Globalization is Transforming International Relations. http://www.associatedcontent.com/article/38878/how_globalization_is_transforming_international.html (21.06.2006)
- Sabır, H. (2000). Ticaretin küreselleşmesi sürecinde uluslararası rekabet sistemi ihtiyacı. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Ekim 2000-Mart 2001, No:23-24, <http://www.istanbul.edu.tr/siyasal/dergi/sayi23-24/21.htm>.

- Sadık Ünay. (2010). Neoliberal Küreselleşme ve Evrensel Tüketim Toplumunun Yükselişi. *Tüketim ve Değerler*, Şentürk, R. (Ed.). İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul, ss.73-83.
- Schneider, G. Ve Esteban, J. (2008). *Polarization and Conflict: Theoretical and Empirical Issues. Journal of Peace Research*, 45 (2): 131-141.
- Schwartz, A.J.(2000). Do We Need a New Bretton Woods, <http://www.cato.org/pubs/journal/cj20n1/cj20n1-3.pdf>
- Sala-i-Martin, X.(2002). The Disturbing ‘Rise’ of Global Income Inequality. *NBER Working Paper*, www.nber.org/papers/w890
- Sarioğlu, S.(2005). *Küreselleşmenin Kentler Üzerindeki Etkileri: Dünya Kentleri ve İstanbul Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, ss.13.
- Sassen, S. (1991). *The Global City: New York, London, Tokyo*. Princeton University Press, ss.3.
- Selamoğlu, A. (2002). Gelişmiş Ülkelerde İstihdam Politikaları, Esneklik Arayışı ve Etkileri. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2:34.
- Sen, A. (2002). How To Judge Globalism The American Prospect. *The American Prospect*, 13 (1):28-36
- Seyidoğlu, H. (2003). *Uluslararası mali krizler, IMF politikaları, az Gelişmiş Ülkeler, Türkiye ve Dönüşüm Ekonomileri*. Doğu Üniversitesi Dergisi, 4(2):141-156.
- Seyidoğlu, H. (2003). *Uluslararası İktisat*. Güzem Can Yayınları, İstanbul, ss.415.
- Slaughter, M.J ve Swagel, P. (1995). The Effect Of Globalization On Wages İn The Advanced Economies, International Monetary Fund (Ed.). *International Monetary Fund Publications*, pp.78-79.
- Social Polarization,
http://understandingsocialscience.wordpress.com/social_polarisation/
- Somel, C. (2002). Türkiye’de küreselleşmeye tepkiler üzerine. *Praksis*, (7):35-56.
- Stark, W. (1994). İktisadi Düşünce ve Toplumsal Gelişme. İz Yayınları, İstanbul, ss.223.
- Hüseyin Şen, Tolga Naci Saruç ve Abdullah Keskin. (2004). İktisadi Kalkınmanın Finansmanı. Kalkınma Ekonomisi Seçme Konular, Taban, S. ve Kar, M. (Ed.). Ekin Kitap Evi, Bursa, ss.220.

- Şen, B. (2008). Küreselleşme: Anlamlar ve Söylemler, *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık 18:147-162.
- Şenkal, A. (2007). *Küreselleşme Sürecinde Sosyal Politika*. Alfa yayınları, İstanbul, ss.104-105.
- Şenses, F. (2003). Neoliberal Ekonomi Politikaları, İşgücü Piyasaları ve İstihdam. Petro İş Yıllığı, http://arsiv.petrolis.org.tr/yayinlar/yillik/2003_yillik/07_neoliberal/index.htm
- Şiriner, İ. (2008). Finansal Küreselleşme Para ve Maliye Politikalarında Dönüşüm. Eti Yayınları, İstanbul, ss.31-55.
- Tai, P.F. (2010). Beyond ‘Social Polarization’? A Test for Asian World Cities in Developmental States. *International Journal of Urban and Regional Research*, Vol.34.4:743-757.
- Taner, O. (2004). *Dünyada ve Türkiyede Küreselleşme ve Yoksulluk Süreci*. Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla, ss.83.
- Tağraf, H. (2002). Küreselleşme süreci ve çokuluslu işletmelerin küreselleşme sürecine etkisi. *Çukurova Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Dergisi*, 3(2):33-47.
- Thorns, C.D. (2004). *Kentlerin dönüşümü: Kent teorisi ve kentsel yaşam*. Nal, E. (Çev.), Soyak Yayınları, İstanbul, ss.149-159.
- Tomahara, A. and Takii, S. (2011) .Does Globalization Benefit Developing Countries? Effects of FDI on Local Wages. *Journal of Policy Modeling*, 33: 511-512.
- Topal, A. K. (2003).Global Kapitalizmde Sermaye Birikimi İçin Yeni Mekansal Ölçekler Dünya Kentleri /Global Kentler. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 12(2):52-55.
- Treasury Committee - UK Parliament, (2006). Globalisation: The Role of The IMF. <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm200506/cmselect/cmtreasy/875/875.pdf>
- Uçkan, B. (1998). Küreselleşme ve Devletin İş Piyasasındaki Rolü. *Çimento İşveren Dergisi*, 12(2):4-15.
- Uluslararası Göç: Küreselleşmenin insani yüzü, (2009). <http://www.oecd.org/dataoecd/19/30/43569201.pdf>

- Wade, R. H. (2004). Is Globalization Reducing Poverty and Inequality?. *World Development*, 32(4): 567-579.
- Wade, R. H.(2001). The Rising Inequality of World Income Distribution. *Finance and Development* A quarterly magazine of the IMF. www.imf.org/external/pubs/ft/.../wade.htm
- Waltz, K.N. (1999). Globalization and Governance. *Political Science & Politics*, Dec, pp.693-700.
- Walks, R.A. (2001). The Social Ecology of the Post-Fordist/Global City? Economic Restructuring and Socio-spatial Polarisation in the Toronto Urban Region. *Urban Studies*, 38(3): 407.
- Wan, G., Lu, M. and Chen. Z (2006). Globalization and Regional Income Inequality. *World Institute for Development Economics Research*, Research Paper No.139:45.
- Went R. (2001). *Küreselleşme Neoliberal İddialar Radikal Yanıtlar*. Yazın Yayıncılık, İstanbul, ss.24-42.
- Wessel, T. (2000). Social polarisation and socioeconomic segregation in a welfare state: The case of Oslo. *Urban Studies*, Vol. 37, No. 11, pp.3-5.
- Williams, C.C. and Windebank, J. (1995). Social Polarization of Households in Contemporary Britain: A 'Whole Economy' Perspective. *Regional Studies*, 29(8):723-728.
- Winter, I. ve Ston, W. (1998). Social Polarisation and Housing Careers Exploring The İnterrelationship Of Labour And Housing Markets In Austrailia, *Working Paper*, No.13:1-23.
- Wolfson, M.C. (1994). Conceptual Issues In Normative Measurement When Inequalities Diverge. *The American Economic Review*,84(2):353-358.
- Woo, J. (2003). Social Polarization, Industrialization And Fiscal Instability: Theory And Evidence. *Journal Of Development Economics*,72:223-252.
- World Migration Report 2010,
http://www.jcp.ge/iom/pdf/WMR_2010_ENGLISH.pdf
- World Trade Organization, (2011). Understanding WTO, http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/understanding_e.pdf
- Yahşi, F.(2007). Küreselleşme ve İstihdam, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, ss.29-39.

- Yay, T. (2009). Küreselleşme Karşısında Piyasa ve Devlet. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 1(1):1-11.
- Yeni Yoksulluk ve Türkiye'nin Değişen Refah Rejimi, http://www.undp.org.tr/publicationsDocuments/new_poverty.pdf
- Zencirkıran, M. (2001). Küreselleşme: Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *İş-Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 1(3): 1.
- Zengingönül, O. (2005). Nedir Bu Küreselleşme? Kaçabilir miyiz? Kullanabilir miyiz? *Siyasa Dergisi* (1)1:86-88.

EK A.1: ANALİZ TABLOSU

YIL	ÜLKELER	GİNİ	SO	HHMO	EGT	KOF	KBDM
2008	Avusturya	26.2	0.068	48.3	0.84	91.67309	36.193
2008	Belçika	27.5	0.093	48.6	0.873	92.59628	33.561
2008	Bulgaristan	35.9	0.016	40	0.792	75.12023	11.991
2008	Kıbrıs	28	0.009	43.1	0.771	82.81321	26.268
2008	Çek Cumhuriyeti	24.7	0.033	38.9	0.93	86.33215	23.223
2008	Danimarks	25.1	0.087	55.2	0.918	88.96137	34.13
2008	Estonya	30.9	0.038	36.5	0.914	80.22189	18.773
2008	Filandiya	26.3	0.066	53.6	0.88	86.43384	33.626
2008	Fransa	29.2	0.055	49.9	0.86	87.65428	30.546
2008	Almanya	30.2	0.074	44	0.928	85.10198	33.758
2008	Yunanistan	33.4	0.037	40.7	0.855	76.98092	27.123
2008	Macaristan	25.2	0.04	45.5	0.86	76.2035	18.004
2008	İrlanda	29.9		35.4	0.957	86.44639	39.268
2008	İtalya	31	0.045	45.9	0.846	81.12593	28.17
2008	Letonya	37.7	0.025	34.9	0.869	70.31786	15.593
2008	Litvanya	34	0.021	33.9	0.875	73.63783	17.568
2008	Lüksemburg	27.7	0.058	40.1	0.768	85.6244	73.127
2008	Malta	27.9	0.033	39.4	0.794	76.63467	22.629
2008	Hollanda	27.6		46.7	0.919	91.16548	38.065
2008	Polonya	32	0.028	39.5	0.816	79.66933	16.436
2008	Portekiz	35.8	0.04	41.1	0.727	87.28122	21.956
2008	Romanya	36	0.013	33.6	0.821	71.24953	11.78
2008	Slovakya	23.7	0.019	32.8	0.874	85.30098	20.515
2008	Slovenya	23.4	0.04	42.4	0.907	79.87479	27.197
2008	İspanya	31.3	0.051	37	0.857	84.70928	28.336
2008	İsveç	24	0.15	53.9	0.902	89.26305	34.371
2008	Birleşik Krallık	33.9	0.084	42.9	0.808	81.67998	34.048

ÖZGEÇMİŞ

Zeynep ÇİRKİN, 1987 yılında Gaziantep'te doğdu. Gaziantep Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümünden 2009 yılında mezun oldu. 2009 yılında Gaziantep Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Uluslararası Ticaret ve Lojistik bölümünde yüksek lisansına başladı. İyi düzeyde İngilizce bilmektedir. 2011 Şubat-Ekim döneminde Gaziantep Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası Ticaret ve Lojistik bölümünde Araştırma Görevlisi olarak çalışmıştır. 2011 Kasım ayı itibariyle Öğretim Üyesi Yetiştirme Programıyla atandığı Mardin Artuklu Üniversitesinde Araştırma Görevlisi olarak çalışmaya devam etmektedir.

VITAE

Zeynep ÇİRKİN was born in Gaziantep in 1987. She graduated from the Department of Economics, Faculty of Economic and Administrative Sciences at Gaziantep University. She has started International Trade and Logistics of Graduate School of Social Science in Gaziantep University in 2009. She knows English at Upper Intermediate level. She worked as a research assistant in the Department of International Trade and Logistics at the Faculty of Economic and Administrative Sciences from 2011 February to 2011 October in Gaziantep University. Then she was appointed Mardin Artuklu University by faculty members training program in 2011 November as a research assistant and still working at the Mardin Artuklu University.